

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Γεωγραφίας

**Η πόλη της Κολκάτα στις Ινδίες: πρώτη γεωγραφική
αναγνώριση**

Πτυχιακή εργασία του Οικονομόπουλου Σταύρου

Αθήνα, Ιούλιος 2013

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Γεωγραφίας

**Η πόλη της Κολκάτα στις Ινδίες: πρώτη γεωγραφική
αναγνώριση**

Πτυχιακή εργασία του Οικονομόπουλου Σταύρου

Επιβλέπων καθηγητής: Μαλούτας Θ.

Αθήνα, Ιούλιος 2013

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή Μαλούτα Θ. για την καθοδήγηση και την
άρτια συνεργασία στην εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας και τον καθηγητή
Χατζημιχάλη Κ. για την έμπνευση, την ενθάρρυνση και τη συνολική προσφορά του
κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία γίνεται μία απόπειρα κατανόησης της πολυποίκιλης πραγματικότητας της πόλης της Κολκάτα, ευρύτερα γνωστής ως Καλκούτα. Στην Κολκάτα αναμιγνύονται οι πολιτισμικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες της Ινδίας με την κληρονομιά της βρετανικής κυριαρχίας. Η πόλη αναπτύχθηκε από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, αποτελώντας την πρωτεύουσα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας στην Ινδία μέχρι το 1912. Η χωρο-κοινωνικές αντιθέσεις στην Κολκάτα έχουν τις ρίζες τους σε αυτήν την αποικιακή περίοδο. Σήμερα στην Κολκάτα συνυπάρχουν στο χώρο οι μοντέρνοι ουρανοξύστες με τις παραγκουπόλεις και οι ινδουιστικοί ναοί με τα αποικιακά κτίρια. Η πόλη διαθέτει τη μεγαλύτερη αγορά μεταχειρισμένων βιβλίων στον κόσμο και τη μεγαλύτερη δημόσια βιβλιοθήκη της Ινδίας, τεκμήρια του πολιτισμικού της πλούτου.

Abstract

The present work is an attempt to understand the diverse reality of the city of Kolkata, widely known as Calcutta. In Kolkata the cultural and social particularities of India are mixed with the legacy of the british rule. The city developed from the late 17th century, becoming the capital of the British Empire in India until 1912. The socio-spatial inequalities in Kolkata have their roots in the colonial period. Today, in Kolkata modern skyscrapers co-exist with slums and hindu temples with colonial buildings. The city has the largest second-hand book market in the world and the largest public library in India, evidence of Kolkata's cultural riches.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Περιεχόμενα	5
✓ Φωτογραφιών	5
✓ Χαρτών	7
✓ Διαγραμμάτων-Πινάκων	8
Γενικό Μέρος	9
I. Εισαγωγή	10
II. Η Κολκάτα στα μάτια του επισκέπτη	13
Ειδικό Μέρος	46
I. Ινδία : μία σύντομη ανθρωπο-γεωγραφική καταγραφή	46
II. Η μητροπολιτική περιοχή της Κολκάτα : αστική ανάπτυξη και έντονες χώρο-κοινωνικές αντιθέσεις	68
III. College street : σύντομη μελέτη περίπτωσης	100
IV. Τελικές παρατηρήσεις	107
Βιβλιογραφία	109
❖ Ηλεκτρονικές Πηγές	109
❖ Ξενόγλωσση	113
❖ Ελληνική	114
Παράρτημα	115

Περιεχόμενα

✓ Φωτογραφίες

- Φ1. Γυναίκες εργαζόμενες σε καλλιέργεια ρυζιού
- Φ2. Μικρή λίμνη στη Δυτική Βεγγάλη
- Φ3. Χαρακτηριστική πολύβουη αγορά σε δρόμο στο κέντρο της Κολκάτα
- Φ4. Κτίριο βρετανικής αποικιοκρατικής αρχιτεκτονικής-πολύχρωμα *σάρι* κρέμονται από τα παράθυρα
- Φ5. Στενό σοκάκι στην περιοχή των ινδουιστών-τοίχοι βαμμένοι κεραμιδί και γαλάζιοι
- Φ6. Victoria Memorial, σύμβολο του βρετανικού ιμπεριαλισμού
- Φ7. Κόσμος στα “γκατς” του ποταμού Χούγκλι
- Φ8. Φαγητό του δρόμου
- Φ9. Αγελάδες καταμεσής του δρόμου (στην ιερή πόλη *Βαρανάσι* ή *Μπενάρες*)
- Φ10. Εργαζόμενοι διασχίζοντας τη γέφυρα Howrah
- Φ11. Μπάνιο στον Γάγγη κοντά στη γέφυρα Howrah
- Φ12. Η κίνηση στους δρόμους της Κολκάτα και τα κίτρινα ταξί
- Φ13. Σφυροδρέπανο σε τοίχο από επαρχιακό δρόμο της Δυτικής Βεγγάλης
- Φ14. Προτομή του *Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ* έξω από το σπίτι του στην Κολκάτα
- Φ15. Στο εσωτερικό εργαστηρίου το μισοτελειωμένο άγαλμα της θεάς *Ντούργκα*
- Φ16. Ναός του *Σίβα* καλυμμένος από δέντρο *banyan*
- Φ17. Εσωτερικό του ναού του *Σίβα-Lingam*
- Φ18. Κτίριο “αγκαλιά” με δέντρο
- Φ19. Κατειλημμένο παλιό αρχοντικό
- Φ20. Flower Market
- Φ21. Πωλητής λουλουδιών σε γιρλάντες για τελετουργική προσφορά
- Φ22. Κεντρική λαχαναγορά
- Φ23. Κουβαλητές λαχανικών επί τω έργω
- Φ24. Σιδεράδικο με τον μαγαζάτορα καθισμένο οκλαδόν στο κρεβάτι
- Φ25. Κοσμηματοπωλείο
- Φ26. Κατάστημα που πουλά προσκλητήρια γάμου

- Φ27. Ο ναός Kalighat
- Φ28. Γυναίκες προσεύχονται για γονιμότητα
- Φ29. Η θεά Κάλι πατώντας πάνω στο θεό Σίβα-Μικρός ναός στο κέντρο της πόλης αφιερωμένος στη θεά
- Φ30. Άποψη από το συγκρότημα Dakshineswar
- Φ31. Η ελληνορθόδοξη εκκλησία στην Κολκάτα
- Φ32. Το ιερό της ελληνορθόδοξης εκκλησίας
- Φ33. Τα γραφεία του οίκου Ράλλη στην Κολκάτα
- Φ34. Ένας από τους τέσσερεις ζαϊνιστικούς ναούς του συγκροτήματος
- Φ35. Οι ζαϊνιστικοί ναοί με τη λίμνη στη μέση
- Φ36. Κομμάτι του πολύχρωμου ψηφιδωτού του ναού
- Φ37. Άποψη του κεντρικού ναού του συγκροτήματος
- Φ38. Nakhoda Masjid
- Φ39. Άποψη των μιναρέδων του τζαμιού
- Φ40. Μουσουλμάνοι προσεύχονται έξω από το Nakhoda Masjid
- Φ41. Παλάτι στο Ρατζαστάν
- Φ42. Τα κτίρια της ινδικής εταιρείας IT, Wipro, στην περιοχή Salt Lake της Κολκάτα
- Φ43. Το σημερινό κτίριο της Ασιατικής Εταιρείας
- Φ44. Σπίτι αρχιτεκτονικής “μπανγκαλόου” στην Κολκάτα , το 1891
- Φ45. Κυβερνητικό κτίριο στην Κολκάτα, το 1865
- Φ46. Η ευρωπαϊκή συνοικία της Κολκάτα
- Φ47. Εργαζόμενοι σε εργοστάσιο γιούτας
- Φ48. Παραγκούπολη τύπου *bustee*, στην Κολκάτα
- Φ49. Αυθαίρετα καταλύματα κατά μήκος δρόμου
- Φ50. Παραγκούπολη κατά μήκος καναλιού
- Φ51. Παραγκούπολη κατά μήκος σιδηροδρομικής γραμμής
- Φ52. Οι αυτοσχέδιοι πάγκοι των βιβλιοπωλών της College Street
- Φ53. Στοιβές βιβλίων στην περιοχή γύρω από την College Street
- Φ54. Indian Coffee House

Φ55. “Adda” εν εξελίξει

Φ56. Το υπό κατασκευή εμπορικό κέντρο

✓ Χάρτες

X1. Η Ινδία στο “κέντρο του πλανήτη”

X2. Γεωφυσικός χάρτης της Ινδίας

X3. Ευρωπαϊκοί εποικισμοί στην Ινδία (1501-1739)

X4. Ο βρετανικός ιμπεριαλισμός το 1886

X5. Η εξέγερση των Σεπού

X6. Η διαίρεση της Ινδίας το 1947

X7. Πολιτικός χάρτης της Ινδίας

X8. Τα κύρια ορυκτά και βιομηχανικές περιοχές της Νότιας Ασίας

X9. Η πόλη του Bangalore, πρωτεύουσα της επαρχίας Karnataka

X10. Εγγράμματοι ως ποσοστό του πληθυσμού σε κάθε κρατίδιο, το 2011

X11. Ινδικές πόλεις με πληθυσμό άνω του ενός εκατομμυρίου κατοίκων

X12. Το σχέδιο του Λε Κορμπυζιέ για την Chandigarh

X13. Η ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή της Κολκάτα

X14. Η περιοχή New Town

X15. Οι περιοχές New Town (Rajarhat) και Salt Lake

X16. Το κέντρο της Κολκάτα

X17. Η Κολκάτα απεικονισμένη το 1572

X18. Η αστική εξάπλωση της Κολκάτα από το 1690 ως το 1921

X19. Η χωρική δομή της αποικιοκρατικής Κολκάτα

X20. Η αστική ανάπτυξη της Κολκάτα

X21. Οι περιοχές κατοίκησης των *bhadralok* και οι πολλές δημόσιες βιβλιοθήκες

X22. Η χωρική δομή της μέτα-αποικιακής Κολκάτα

X23. Η κατανομή των παραγκουπόλεων στην Κολκάτα το 1965

X24. Η αναλογία των κατοίκων των παραγκουπόλεων στον τοπικό πληθυσμό, το 1983

- X25. Το ποσοστό του πληθυσμού των παραγκουπόλεων της Κολκάτα
- X26. Η θέση της College Street στο κέντρο της Κολκάτα
- X27. Θεματικός χάρτης της College Street και των Πανεπιστημίων
- X28. Πληθυσμός της Ινδίας ανά κρατίδιο το 2011
- X29. Πληθυσμιακή πυκνότητα σε κάθε κρατίδιο το 2011
- X30. Κύριες περιοχές καλλιέργειών
- X31. Η βρετανική αυτοκρατορία το 1921

✓ Διαγράμματα-Πίνακες

- Δ1. Η εξέλιξη του συνολικού πληθυσμού της Ινδίας
 - Δ2. Ο πληθυσμός της Ινδίας ως ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού
 - Δ3. Τυπική και άτυπη απασχόληση ανά τομέα (2008-09)
 - Δ4. Η πληθυσμιακή αύξηση της Κολκάτα
 - Δ5. Ποσοστιαία αναλογία πληθυσμού ανά κρατίδιο
-
- Π1. Θρησκευτική ταυτότητα στην Ινδία, το 2001
 - Π2. Θρησκεία στην Κολκάτα, το 2001
 - Π3. Στοιχεία πληθυσμού της Ινδίας ανά κρατίδιο , το 2011

Ο Μικρόκοσμος (του Ναζίμ Χικμέτ)

Και να, τι θέλω τώρα να σας πω

*Μες στις Ινδίες , μέσα στην πόλη της **Καλκούτας**,*

φράξαν το δρόμο σε έναν άνθρωπο.

Αλυσοδέσανε έναν άνθρωπο 'κει που εβάδιζε.

Να, το λοιπόν, γιατί δεν καταδέχομαι

να υψώσω το κεφάλι στα αστροφώτιστα διαστήματα.

Θα πείτε , τα άστρα είναι μακριά

κι η γη μας τόσο δα μικρή.

Ε , το λοιπόν, ό,τι και να 'ναι τ' άστρα,

εγώ τη γλώσσα μου τους βγάζω.

Για μένα , το λοιπόν , το πιο επιβλητικό ,

πιο επιβλητικό, πιο μυστηριακό και πιο μεγάλο

είναι ένας άνθρωπος που τον μποδίζουν να βαδίσει,

είναι ένας άνθρωπος που τον αλυσοδένουνε.

Απόδοση στα ελληνικά : Γιάννης Ρίτσος

I. Εισαγωγή

Ένας ταξιδιώτης, ευαίσθητος δέκτης των όσων βλέπει, ίσως να έχει την παρόρμηση να εξομοιωθεί με τους τόπους που διαβαίνει, να γίνει ένα κομμάτι τους. Στην περίπτωση ενός γεωγράφου, η κατανόηση των τόπων που επισκέπτεται και των ανθρώπων που συναντά, είναι πάντα δύσκολη και ίσως να είναι ο σκοπός του ταξιδιού του.

Η εντύπωση στην πραγματικότητα μιας πόλης, όπως η Κολκάτα, φαίνεται, ωστόσο, ιδιαίτερα δύσκολη για έναν δυτικό επισκέπτη. Πρόκειται για μία πόλη που περιέχει οικείες εικόνες λόγω του αποικιοκρατικού παρελθόντος της, αλλά και μεγάλες δόσεις από το “άλλο”, το διαφορετικό. Παρ’ όλο, λοιπόν, που στην αρχιτεκτονική της πόλης είναι αποτυπωμένη η ιστορία της περιόδου της βρετανικής αποικιοκρατίας, ο επισκέπτης δεν πρέπει να ξεγελαστεί. Βρίσκεται στην Ινδία!

Μπορεί κανείς να φανταστεί τον επιβλητικό ορεινό όγκο των Ιμαλάϊων με τις πάντα χιονισμένες κορυφές να ορθώνεται στο Βορρά. Τον ιερό ποταμό Γάγγη, τον Βραχμαπούτρα και τον Ινδό να ξεπηδούν από τη μεγαλύτερη οροσειρά του κόσμου και να διατρέχουν όλη την ινδική χερσόνησο. Στις εκβολές των δύο πρώτων να σχηματίζεται ένα τεράστιο δέλτα διαμέσου του οποίου χύνονται στον κόλπο της Βεγγάλης. Σε αυτό το δέλτα, λίγο πιο νότια από την Κολκάτα, βρίσκεται το μεγαλύτερο μαγκρόβιο δάσος της γης, το λεγόμενο *Sudarbans*, τόπος διαβίωσης της περίφημης τίγρης της Βεγγάλης.

Στο νοτιότερο άκρο της ινδικής χερσονήσου, μπορεί κάποιος να αγναντέψει την Αραβική θάλασσα να σμίγει με τον Ινδικό ωκεανό. Σε αυτό το μέρος διαλογίστηκε ο φιλόσοφος *Βιβεκανάντα* προτού ξεκινήσει για το ταξίδι του στις ΗΠΑ, όπου θα μεταλαμπάδευε τον ινδουισμό στον δυτικό κόσμο.

Στα νοτιοδυτικά τα υδάτινα κανάλια της *Κεράλα* με την οργιώδη τροπική βλάστηση. Τις ζούγκλες από τις οποίες εμπνεύστηκε ο *Κίπλινγκ*. Στα βορειοδυτικά την έρημο *Ταρ*. Τις καταπράσινες φυτείες τσαγιού στο *Σικκίμ* και στο *Άσσαμ*, στα ανατολικά σύνορα της χώρας με την Κίνα. Τις καλλιέργειες ρυζιού και τις μικρές λιμνούλες, χαρακτηριστικές σε όλη την Ινδία. (Φωτογραφία Φ1) (Φωτογραφία Φ2)

Φωτογραφία Φ1: Γυναίκες εργαζόμενες σε καλλιέργεια ρυζιού

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Φωτογραφία Φ2: Μικρή λίμνη στη Δυτική Βεγγάλη

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Η ινδική υποήπειρος είναι ένα μωσαϊκό θρησκειών, γλωσσών και φυλών. Εδώ μπορεί να βρει κανείς από τις λεγόμενες “πρωτόγονες” φυλές μέχρι Πέρσες Ζωροάστρες και από αιωνόβιους ασκητές μέχρι μαοϊστές αντάρτες. Εδώ συνυπάρχουν για αιώνες ινδουιστές, μουσουλμάνοι, βουδιστές, ζαϊνιστές, σιχ και χριστιανοί.

Η παράδοση αναφέρει ότι σε αυτά τα χώματα περπάτησε ο Βούδας πέντε αιώνες πριν τη γέννηση του Χριστού. Τον πλούτο της Ινδίας πολλοί λαχτάρησαν. Εδώ βασίλεψαν μαχαραγιάδες. Ο Μέγας Αλέξανδρος προσπάθησε να την κατακτήσει. Άλλοι κατακτητές υπήρξαν οι Σελτζούκοι, οι Μογγόλοι και έπειτα οι Πορτογάλοι, οι Ολλανδοί, οι Γάλλοι και κυρίως οι Άγγλοι, έχοντας αφήσει όλοι τα ίχνη τους.

Τις αχανείς εκτάσεις της Ινδίας διέσχιζαν τα καραβάνια ακολουθώντας τους δρόμους του μεταξίου. Από εδώ οι έμποροι διακινούσαν τα μπαχαρικά και τους πολύτιμους λίθους.

Σε αυτόν τον τόπο οι ινδουιστές λατρεύουν τους ίδιους θεούς που λάτρευαν πριν χιλιάδες χρόνια. Πιστεύουν στο καλό κάρμα και τη μετενσάρκωση και η κοινωνία είναι διαρθρωμένη σε κάστες. Επιθυμία τους είναι να καούν στο *Βαρανάσι*, την ιερή πόλη τους, και η στάχτη τους να πεταχτεί στον αιώνιο Γάγγη.

Σε αυτή τη χώρα μπορεί να ακούσει κανείς, παράλληλα, την αργόσυρτη φωνή του μουεζίνη, που καλεί τους πιστούς να προσευχηθούν στον παντοδύναμο Αλλάχ και τα επαναλαμβανόμενα μάντρας του ινδουιστή ιερέα με τους αρχαϊκούς φθόγγους, που μοιάζουν με φωνές ζώων.

Η συνύπαρξη, βέβαια, αυτών των δύο θρησκειών πολλές φορές επέφερε δραματικές συγκρούσεις στη χώρα, όπως τη διχοτόμηση της Ινδίας με το Πακιστάν¹ και τις συνεχιζόμενες έως σήμερα διενέξεις για το Κασμίρ.

Θεωρείται από τους διεθνείς οργανισμούς η δεύτερη πιο γρήγορα αναπτυσσόμενη οικονομία στον κόσμο. Ωστόσο, ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού της ζει σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας και εξαθλίωσης.

Στο πλαίσιο των εχθρικών σχέσεων με τις όμορες χώρες, η Ινδία διαθέτει πυρηνικά όπλα και είναι ο μεγαλύτερος εισαγωγέας οπλικού εξοπλισμού παγκοσμίως.

Εκτός από τις ταξικές αντιθέσεις, όμως, στην Ινδία έντονες είναι και οι αντιθέσεις ανάμεσα στο παλιό και το σύγχρονο, τα οποία συνυπάρχουν σχεδόν σε κάθε έκφανση της ζωής.

¹ Το Πακιστάν είναι τεχνητή ονομασία και προέρχεται από τα αρχικά των *Πουντζάμπ, Αφγανιστάν, Κασμίρ, Ιράν, Σιντ, Τουρκεστάν* και τα τελευταία δύο γράμματα του *Βελουχιστάν*.

II. Η Κολκάτα στα μάτια του επισκέπτη, τα πρώτα βιώματα

Φωτογραφία Φ3: Χαρακτηριστική πολύβουη αγορά σε δρόμο στο κέντρο της Κολκάτα

Πηγή: <http://photography.nationalgeographic.com/photography/photo-of-the-day/street-kolkata/>

Η διαμονή στην Κολκάτα για πέντε μέρες ήταν στα πλαίσια του ταξιδιού μου στην Ινδία και το Μπανγκλαντές τον Αύγουστο του 2012. Το κρατίδιο της Δυτικής Βεγγάλης, του οποίου είναι πρωτεύουσα η Κολκάτα, δεν συγκαταλέγεται στους κύριους τουριστικούς προορισμούς της Ινδίας. Στο νότιο μέρος της περιοχής σχηματίζεται το εντυπωσιακό δέλτα του ποταμού Γάγγη που εκβάλλει στον κόλπο της Βεγγάλης, το οποίο επισκέφθηκα, επίσης. Για την Κολκάτα είχα διαβάσει κάποια πράγματα σχετικά με την ιστορία της ως πρωτεύουσας της βρετανικής ινδικής αυτοκρατορίας. Ήταν στο μυαλό μου, κυρίως, ως η πόλη του νομπελίστα Ταγκόρ και είχα υπόψη μου πως η Δυτική Βεγγάλη κυβερνάται από τοπική κομμουνιστική κυβέρνηση. Όλα τα παραπάνω είχαν αυξήσει το ενδιαφέρον και την περιέργειά μου για την περιοχή.

Κατά την παραμονή μου στην πόλη, έμαθα πολύ περισσότερα για αυτήν και τους κατοίκους της. Αυτό που με εντυπωσίασε ήταν η πολυπολιτισμικότητα της πόλης και το πολιτιστικό και μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της. Η πλειοψηφία των μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων της Κολκάτα διαθέτουν μια μεγάλη βιβλιοθήκη στο σπίτι τους, ενώ υπάρχουν και πολλές δημόσιες, και στον ελεύθερο χρόνο τους οι άνθρωποι εκεί διαβάζουν βιβλία.

Ωστόσο, οι γνώσεις που απόκτησα για την πόλη και τα βιώματά μου εκεί δεν μου φαίνονταν αρκετά. Πολλά ερωτήματα και απορίες μου είχαν δημιουργηθεί όσον αφορά διάφορες πτυχές της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της πόλης και της κουλτούρας των ανθρώπων της. Η Κολκάτα βρίσκεται σε μια χώρα, που είναι από μόνη της ένα ολόκληρο “σύμπαν”, με διαφορετικό πολιτισμό και θρησκευτική παράδοση από τον ευρωπαϊκό. Όταν, λοιπόν, επισκέπτεται ένας δυτικός επισκέπτης ινδουιστικούς ή άλλους θρησκευτικούς ναούς, ή όταν έρχεται σε επαφή με το έργο ορισμένων πνευματικών ανθρώπων της Κολκάτα, όπως ο *Ραμακρίσνα* και ο *Βιβεκανάντα*, χρειάζεται να επιστρατεύσει πιθανώς διαφορετικά από τα συνήθη εργαλεία σύλληψης των όσων συναντά. Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η διερεύνηση των αιτιών που σχεδόν όλη η οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα εκτυλίσσεται στον δημόσιο χώρο, κυρίως στα πεζοδρόμια και τους δρόμους της πόλης. Άξιο διερεύνησης θεώρησης, επίσης, το πώς οι παραγκουπόλεις και οι ουρανοξύστες συνυπάρχουν στο χώρο μιας πόλης που παρουσιάζει ούτως ή άλλως έντονες χωρο-κοινωνικές αντιθέσεις. Ερωτήματα μου γεννήθηκαν, ακόμα, για το ποιες ήταν οι επιπτώσεις της βρετανικής αποικιοκρατίας στην περιοχή, καθώς και αν το αποικιοκρατικό παρελθόν της πόλης επηρεάζει τη χωρική δομή, την οικονομική γεωγραφία και την κοινωνική ζωή της Κολκάτα στο σήμερα. Όλα τα παραπάνω ερωτήματα προσπάθησα να διερευνήσω εκπονώντας αυτήν την πτυχιακή εργασία για την πόλη της Κολκάτα. Παράλληλα, προσπάθησα να αναδείξω τον πολιτισμικό πλούτο μιας πόλης, που δεν είναι ιδιαίτερα προβεβλημένος στην Δύση.

Το πρώτο κομμάτι της εργασίας αφορά στο ταξίδι και στην εμπειρία μου στην Κολκάτα, που υπήρξε, άλλωστε, η αφορμή για την πτυχιακή. Έπειτα, στο ειδικό μέρος γίνεται μια σύντομη ανθρωπο-γεωγραφική καταγραφή της Ινδίας. Στη δεύτερη ενότητα του ειδικού μέρους, παρουσιάζεται η μητροπολιτική περιοχή της Κολκάτα. Διερευνάται το πώς αναπτύχθηκε η πόλη και το πώς αποτυπώνονται οι χωρο-κοινωνικές αντιθέσεις σε κάθε ιστορική φάση της ανάπτυξής της. Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται σύντομα η περιοχή της College street, του δρόμου με τα βιβλιοπωλεία και τα πανεπιστήμια της πόλης. Ακολουθούν οι τελικές παρατηρήσεις, στην τρίτη ενότητα.

Οι πρώτες εικόνες της Κολκάτα, που μπορεί να αντικρύσει ο επισκέπτης με την άφιξή του στον κεντρικό σιδηροδρομικό σταθμό είναι καταιγιστικές, ειδικά αν φτάσει νυχτερινές ώρες, τότε που πλήθος ντόπιων χρησιμοποιεί τις πλατφόρμες για ύπνο. Ο σταθμός Howrah, που βρίσκεται στα δυτικά του ποταμού Χούγκλι (η βρετανική ονομασία του Γάγγη σε αυτήν την περιοχή), είναι σχετικά σύγχρονος και καθαρός συγκριτικά με άλλων ινδικών πόλεων. Με την άφιξη του τρένου την εμφάνισή τους κάνουν οι “κούληδες”, αχθοφόροι που κουβαλούν τις βαλίτσες στο κεφάλι φορώντας ένα ειδικό τουρμπάνι. Οι διαπιστευμένοι “κούληδες” φορούν κόκκινο πουκάμισο για να ξεχωρίζουν, ενώ υπάρχουν και διάφοροι άλλοι που επιχειρούν να βγάλουν ένα μεροκάματο πείθοντας τους ταξιδιώτες να τους μεταφέρουν τις αποσκευές.

Ξερακιανοί άνθρωποι “ντυμένοι” με κουρέλια, ξαπλωμένοι στο τσιμέντο, στο διάζωμα, στη μέση της λεωφόρου. Πιο δίπλα τους ξαπλωμένα σκυλιά. Οδηγώντας προς τη μεγάλη γέφυρα, πάνω από τον ποταμό Χούγκλι, προς το κέντρο της πόλης, αυτές είναι οι εικόνες: “σωροί ανθρώπων” σαν πεταμένοι στην άκρη του δρόμου. Το πιο απίστευτο και συνάμα θλιβερό είναι ότι υπάρχουν άνθρωποι που κοιμούνται για τον βραδινό τους ύπνο πάνω στο υπερυψωμένο διάζωμα, ενός με δύο μέτρων ύψους και πλάτους ενός μέτρου. Αυτό είναι το “κρεβάτι” τους, στο οποίο μετά βίας χωράει η πλάτη ενός ανθρώπου. Εικόνες που δύσκολα ένας δυτικός μπορεί χωρέσει στο νου του.

Το πρωί η εικόνα της πόλης είναι πολύ διαφορετική. Η Κολκάτα δείχνει μια καθαρή πόλη, για τα επίπεδα της Ινδίας, με όμορφα κτίρια εμφανώς επηρεασμένα από την βρετανική αποικιακή αρχιτεκτονική. Κάποιες φορές μπορεί να νιώσει κανείς πως βρίσκεται στο Βικτοριανό Λονδίνο! Σύντομα, όμως, θα συνειδητοποιήσει πού βρίσκεται όταν αντικρύσει τα πολύχρωμα ινδικά *σάρι*² να κρέμονται από τα παράθυρα και τα υπέργεια ηλεκτρικά καλώδια τριγύρω από τα σπίτια, καθώς όπως και σε όλη την Ινδία, δεν υπάρχει υπόγειο δίκτυο ηλεκτρισμού. Αυτό δημιουργεί συχνά προβλήματα και σχεδόν καθημερινές διακοπές ρεύματος. Τα περισσότερα σπίτια είναι ψηλοτάβανα με μεγάλα παράθυρα και οι τοίχοι είναι στο χρώμα της ώχρας, του κεραμιδι ή του γαλάζιου, ενώ κάποια διαθέτουν και χαγιάτι. (Φωτογραφία Φ4) (Φωτογραφία Φ5)

² Το *σάρι* είναι το βασικό γυναικείο ένδυμα στην Ινδία σήμερα, η καταγωγή του, όμως, είναι μακρινή. Είναι ένα απλό ορθογώνιο κομμάτι υφάσματος ποικίλων μεγεθών (5,5 μέτρα-8 μέτρα) χωρίς ραφές, που τυλίγεται γύρω από τη μέση και καταλήγει πάνω από τον αριστερό ώμο ή καλύπτει το κεφάλι. Αντίστοιχο είναι το ντότι στους άντρες που η μία άκρη του περνιέται συνήθως ανάμεσα από τα πόδια για να κλείσει στην πλάτη. Η ποιότητα του υφάσματος, και όχι το σχήμα, είναι εκείνο που διακρίνει τους πλούσιους από τους φτωχούς. Τέλος, ο τρόπος φορέματός του ποικίλει ανάλογα με τις εποχές και τις διάφορες περιοχές.

Φωτογραφία Φ4: Κτίριο βρετανικής αποικιακής αρχιτεκτονικής-πολύχρωμα *σάρι* κρέμονται από τα παράθυρα

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Φωτογραφία Φ5: Στενό σοκάκι στην περιοχή των ινδουιστών-τοίχοι βαμμένοι κεραμιδί και γαλάζιοι

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Να τονιστεί εδώ πως η Κολκάτα είναι μία αποικιακή πόλη, που δημιουργήθηκε από την Βρετανική Εταιρία Ανατολικών Ινδιών το 1690 σε μια περιοχή που μέχρι τότε καλυπτόταν από ζούγκλα. Αποτελέσε την πρωτεύουσα της βρετανικής ινδικής αυτοκρατορίας μέχρι το 1911, οπότε η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε στο Δελχί (μετονομάστηκε σε Νέο Δελχί το 1927). Η ιστορία της πόλης αποτυπώνεται στα ογκώδη αποικιακά κτίρια της βρετανικής διοίκησης, όπως το εμβληματικό *Victoria Memorial*, σύμβολο του βρετανικού ιμπεριαλισμού στην Ινδία. Πολλά τέτοια κτίρια έχουν παραμείνει σε όλη την Κολκάτα στεγάζοντας πλέον υπηρεσίες, μουσεία ή και ξενοδοχεία. (Φωτογραφία Φ6)

Φωτογραφία Φ6: *Victoria Memorial*, σύμβολο του βρετανικού ιμπεριαλισμού

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Οι δρόμοι και τα πεζοδρόμια της Κολκάτα σφύζουν από ζωή. Άνθρωποι που κουβεντιάζουν, χαζεύουν ή πωλούν το εμπόρευσμά τους. Μικροπωλητές σε υπαίθριους πάγκους με μάνγκο και άλλα φρούτα, λαχανικά ή μικροαντικείμενα, ακόμα και υπαίθρια κουρέια. Άλλοι μπορεί να πίνουν νερό ή να γεμίζουν τα μπουκάλια τους στις διάσπαρτες δημόσιες βρύσες, κάτι που οι “δυτικοί” αποφεύγουν. Ο δημόσιος χώρος, άλλωστε, έχει ιδιόζουσα σημασία στην Ινδία: τα πάντα μοιάζει να λαμβάνουν χώρα εκεί. Από την κοινωνική συναναστροφή ως τις καθημερινές ανάγκες, όπως το πλύσιμο των ρούχων, των οικιακών σκευών και το μαγείρεμα του φαγητού, αλλά και το μπάνιο των ίδιων των ανθρώπων στα περίφημα “γκατς”, τις κλιμακωτές αποβάθρες στις όχθες των ποταμών. (Φωτογραφία Φ7)

Φωτογραφία Φ7: Κόσμος στα “γκατς” του ποταμού Χούγκλι

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Παντού μέσα στην πόλη μαγειρεύεται και πωλείται φαγητό σε πάγκους στην άκρη του δρόμου. Υπαίθριες εστίες, που ανάβουν με ξύλα, βρίσκονται σε κάθε γωνιά της Κολκάτα και εκεί τηγανίζονται πίτες, λαχανικά, ακόμη παρασκευάζονται και ολόκληρα γεύματα. Από καμιά γειτονιά δεν λείπει ο τείοπωλης. Το τσάι οι Ινδοί συνηθίζουν να το πίνουν βρασμένο με γάλα και μπαχαρικά. Τα μπαχαρικά αποτελούν την ψυχή της ινδικής διατροφής. Σε κάθε περιοχή της χώρας υπάρχουν συνταγές για τα μίγματα μπαχαρικών (*μασάλα*) που προστίθενται στα φαγητά και συμβάλουν στη μεγάλη ποικιλία της ινδικής κουζίνας. Στη Δυτική Βεγγάλη καταναλώνεται ψάρι και θαλασσινά, καθώς και πολλά είδη λαχανικών, που χρησιμοποιούνται σε όλη την Ινδία. Το διαιτολόγιο καθορίζεται, επίσης, από την κάστα με περίπλοκες συχνά και πολύ λεπτομερείς οδηγίες. Για ορισμένες κάστες, συνήθως των ανώτατων βραχμάνων, το ταμπού κατά του κρέατος εκτείνεται ως τα ψάρια και τα αυγά. Στην Κολκάτα, ωστόσο, οι βραχμάνοι δεν τηρούν τη χορτοφαγική δίαιτα και καταναλώνουν κρέας³. Κάποιοι, μάλιστα, αντίθετα με ό,τι είθισται, πίνουν αλκοολούχα ποτά, ακόμη και καπνίζουν. Μια ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στην ινδική και την ευρωπαϊκή μαγειρική υπάρχει στην παρουσίαση και όχι στη γεύση. Στην ευρωπαϊκή μαγειρική η σειρά των πιάτων είναι καθορισμένη, τα πιάτα ακολουθούν το ένα το άλλο σε ένα είδος παρέλασης. Στην Ινδία, τα διάφορα πιάτα εμφανίζονται όλα μαζί πάνω σε έναν και μόνο μεγάλο δίσκο. Ούτε διαδοχή, ούτε παρέλαση, αλλά μια συγκέντρωση σε επάλληλα στρώματα, ένας συγκερασμός γεύσεων (Οκτάβιο Πας ,2005:122-123).

Οι μυρωδιές που αναδύονται από κάθε μεριά της πόλεις έρχονται κατά ριπές στα ρουθούνια. Είναι ένα μίγμα των πρόχειρων φαγητών του δρόμου, των λουλουδιών και των αρωματικών *στικ* που καίγονται στους υπαίθριους μικρούς ναούς, των περιττωμάτων των αγελάδων και των σκουπιδιών σε αποσύνθεση στο πλάι των δρόμων.

Φωτογραφία Φ8: Φαγητό του δρόμου Πηγή : Φωτογραφία του συγγραφέα ,2012.

³ Εκτός, βέβαια, από βοδινό κρέας από αποτελεί ταμπού για τους ινδουιστές. Ιδιαίτερα η θηλυκή αγελάδα λογίζεται ως ιερό ζώο και συνιστά καλή πράξη για τους ινδουιστές να την ταΐσουν ή να τις προσφέρουν λουλούδια όταν τη συναντήσουν στο δρόμο. Σε όλη τη χώρα υπάρχουν παντού περιφερόμενες αγελάδες που ακόμη και τα αυτοκίνητα προσέχουν να μην τις ενοχλήσουν. (Φωτογραφία Φ9) Μία εξήγηση για την ιερότητα αυτή της αγελάδας ανάγεται στην πρώτη ιστορία της ινδικής υπο-ηπείρου, όταν καταδείχτηκε η ανάγκη της χρησιμοποίησης του ζώου στην ανάπτυξη της γεωργίας.

Φωτογραφία Φ9: Αγελάδες καταμεσής του δρόμου (στην ιερή πόλη Βαρανάσι ή Μπενάρες)

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Ο αέρας της πόλης είναι κοσμοπολίτικος, άλλωστε, εδώ κατοικούν, εκτός από ινδουιστές (περίπου 78%), μουσουλμάνοι (21%), μειοψηφίες ζαϊνιστών, βουδιστών, χριστιανών και εβραίων. Στα πρόσωπα αρκετών ανθρώπων αποτυπώνεται η εγγύτητα με την Κίνα. Στην Κολκάτα, εξάλλου, υπήρχε μεγάλη κοινότητα Κινέζων, της οποίας ο πληθυσμός φθίνει με τα χρόνια για διάφορους λόγους. Διατηρείται, όμως, ακόμη η κινέζικη συνοικία (China town) και κινέζικα εστιατόρια σε διάφορα σημεία της πόλης (όπως στο Terreti Market, όπου Κινέζοι παρασκευάζουν φαγητό του δρόμου). Από το λιμάνι της πόλης διακινούνται αγαθά από και προς όλο τον κόσμο. Είναι φανερό πως στην Κολκάτα φτάνουν γρήγορα και συνυπάρχουν όλες οι ιδέες. Στα μικρομάγαζα, στο κέντρο της πόλης, μπορεί κανείς να βρει από πορνοταινίες μέχρι βιβλία σαν το “Ο Αγών μου” του Χίτλερ. Εύλογα γεννιέται το ερώτημα τί επίπτωση μπορεί να έχουν στη ζωή και την ψυχολογία των Ινδών, αντρών και γυναικών, ορισμένες από τις σύγχρονες αντιλήψεις, π.χ. για τον ατομισμό και κάποια από τα καταναλωτικά πρότυπα που φτάνουν από τη Δύση. Για παράδειγμα, στην ινδική τηλεόραση προβάλλονται διαφημίσεις με προϊόντα ομορφιάς, τα οποία υπόσχονται την αποτελεσματική λεύκανση του προσώπου των Ινδών γυναικών, ώστε να μοιάσουν στα δυτικά πρότυπα εμφάνισης.

Καθημερινά, η μητροπολιτική περιοχή της Κολκάτα “βουλιάζει” από τους 4-5 εκατομμύρια επιπλέον ανθρώπους, που έρχονται για να εργαστούν διασχίζοντας (με τα πόδια οι περισσότεροι) τη γέφυρα του ποταμού Χούγκλι. Ο πληθυσμός της, έτσι, φτάνει να αγγίζει τα 20 εκατομμύρια τις εργάσιμες μέρες. Οι εργαζόμενοι αυτοί μένουν στις δυτικές

παρυφές της πόλης, στο φτωχό προάστιο Howrah, από την απέναντι πλευρά του ποταμού.(Φωτογραφία Φ10) (Φωτογραφία Φ11)

Φωτογραφία Φ10: Εργαζόμενοι διασχίζοντας τη γέφυρα Howrah

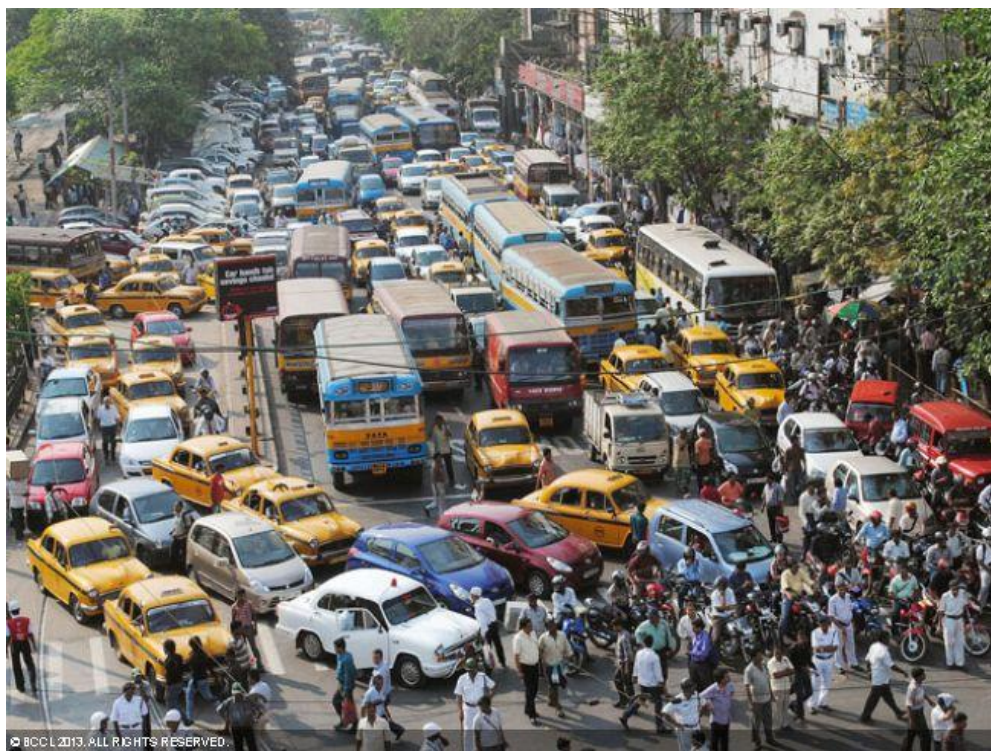
Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Φωτογραφία Φ11: Μπάνιο στον Γάγγη κοντά στη γέφυρα Howrah—Γέφυρα σύνδεσμος, ουσιαστικά, της Κολκάτα με την υπόλοιπη Ινδία (η κατασκευή της ξεκίνησε το 1939 και ολοκληρώθηκε το 1943)

Πηγή: <http://www.heartly-india.com/2011/05/calcutta-city-of-sky-scrappers.html>

Όπως κάθε αναπτυσσόμενη μεγαλούπολη, η Κολκάτα αντιμετωπίζει κυκλοφορικά προβλήματα. Στους δρόμους της πολύβουης πόλης θα συναντήσει κανείς ένα συνονθύλευμα από αμάξια, κίτρινα ταξί με σιδερένιο εξωτερικά προστατευτικό σκελετό για να αντέχουν στα τρακαρίσματα, μηχανοκίνητα και ποδηλατοκίνητα "ρίκσο", μέχρι και αγελάδες. Όλα αυτά, μαζί με τους επαναλαμβανόμενους ήχους του κλάξον, συνθέτουν μια καθημερινή παράσταση στο δημόσιο χώρο της πόλης. (Φωτογραφία Φ12) Να σημειωθεί πως οι Ινδοί οδηγοί οδηγούν με τον δικό τους μοναδικό τρόπο, δηλαδή δεν λογαριάζουν τους κανόνες κυκλοφορίας, όμως, ελάχιστες φορές συμβαίνουν ατυχήματα. Και όποτε αυτά συμβαίνουν, δεν υπάρχει ο εκνευρισμός και οι διαπληκτισμοί που γνωρίζουμε στην Ελλάδα. Μία ακόμη ιδιαιτερότητα της Κολκάτα είναι τα μοναδικά σε όλη την Ινδία χειροκίνητα κάρα, τα οποία λειτουργούν και ως ταξί. Έχουν γίνει, μάλιστα, αντικείμενο έντονης αντιπαράθεσης, αφού θεωρείται απάνθρωπο να τα χρησιμοποιεί κανείς. Τελικά, όμως, συνεχίζουν μέχρι σήμερα να υπάρχουν μετά την επιμονή των "οδηγών" τους, οι οποίοι ειδάλλως θα έμεναν χωρίς δουλειά.

Φωτογραφία Φ12: Η κίνηση στους δρόμους της Κολκάτα και τα κίτρινα ταξί

Πηγή: <http://economictimes.indiatimes.com/slideshows/infrastructure/kolkatas-lumbering-traffic-system-road-space-expansion-need-of-the-hour/slideshow/19011546.cms>

Στα νότια της πόλης έχουν κατασκευαστεί αρκετά μεγάλα εμπορικά κέντρα, αλλά και μοντέρνες πολυκατοικίες για την αναδυόμενη μεσαία τάξη. Ένα έργο, που υποτίθεται ότι θα διευκολύνει το μεγάλο κυκλοφοριακό πρόβλημα, είναι η γέφυρα ανισόπεδης διασταύρωσης. Κατασκευάζεται για να συνδέσει το κέντρο της πόλης με το αεροδρόμιο, που βρίσκεται στο βορρά. Παράλληλα, η γέφυρα αυτή λειτουργεί και ως στέγη για κάποιους από τους άστεγους της πόλης, καθώς και για τους εργαζόμενους στο έργο.

Η Κολκάτα έχει μικρότερο αριθμό ζητιάνων, σε σύγκριση με άλλες μεγαλουπόλεις της Ινδίας, και μικρότερο αριθμό αναλφάβητων. Σε αυτό ίσως έχει συνεισφέρει η τοπική κομμουνιστική διακυβέρνηση. Το *Αριστερό Μέτωπο* (*Left Front*) βρισκόταν στην εξουσία της επαρχίας της Δυτικής Βεγγάλης τα τελευταία 34 χρόνια (1977-2011) και αποτέλεσε τη μακροβιότερη δημοκρατικά εκλεγμένη τοπική κομμουνιστική κυβέρνηση με οκτώ συνεχιζόμενες θητείες. Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ινδίας (Μαρξιστικό) αποτελούσε τον κορμό του συνασπισμού των αριστερών δυνάμεων, που ονομάστηκε *Αριστερό Μέτωπο*. Κατά τα χρόνια της διακυβέρνησης του *Αριστερού Μετώπου* ενισχύθηκαν τα δημοκρατικά δικαιώματα, και ιδίως αυτά των μειονοτήτων, των *dalits* (των ανθρώπων που γεννήθηκαν εκτός καστών) και των *adivasis* (περιθωριοποιημένες φτωχές φυλές που κατοικούν στην περιοχή). Σημαντική θεωρήθηκε η ενδυνάμωση της εκκοσμίκευσης σε μια χώρα με γενικότερες θρησκευτικές, φυλετικές διαφορές και διακρίσεις με βάση την κάστα. Στην Δυτική Βεγγάλη, επομένως, επιτεύχθηκε σε μεγάλο βαθμό η αποφυγή των ωμοτήτων κατά των *dalits* και των *adivasis*, κάτι που δεν έχει πάψει να συμβαίνει σε άλλες περιοχές της Ινδίας. Πραγματοποιήθηκαν, επίσης, πετυχημένες αναδιανομές γης προς όφελος των φτωχών αγροτών, πλήττοντας τα προνόμια των μεγαλογαιοκτημόνων. Το 84% της γης στην Δυτική Βεγγάλη ανήκει σε φτωχούς αγρότες, όταν το ποσοστό στην υπόλοιπη Ινδία είναι 43%. Επιπλέον, αυξήθηκε το ποσοστό των μουσουλμάνων που κατέχουν γη (είναι 10%, το μεγαλύτερο σε όλη τη χώρα). Από την δεκαετία του 1990, η πολιτική της ινδικής κυβέρνησης φιλελευθεροποιήθηκε, ανοίγοντας την αγορά της στο διεθνές κεφάλαιο. Η κυβέρνηση της Δυτικής Βεγγάλης, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, προσπάθησε να προσελκύσει επενδύσεις στη βιομηχανία. Εγκαταστάθηκαν βιομηχανίες σιδήρου και χάλυβα, χημικών και πετροχημικών, παρασκευής φαγητού και τεχνολογίας της πληροφορίας(IT). Η πόλη της Κολκάτα ήταν γνωστή για τα μαχητικά συνδικάτα της, ιδίως τη δεκαετία του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Ο δυναμικός συνδικαλισμός σε συνδυασμό με την σταδιακή υποβάθμιση της Κολκάτα⁴ μετά την ανεξαρτησία της Ινδίας το 1948, οδήγησαν το κεφάλαιο να απομακρυνθεί από την πόλη. Σημαντική συνεχίζει να είναι στην ευρύτερη περιοχή η δράση διαφόρων κινημάτων, όπως αυτό των *Ναζαλιτών*⁵. (Φωτογραφία Φ13) Στο κέντρο της πόλης απαντώνται ονόματα δρόμων, όπως

⁴ Η υποβάθμιση αυτή άρχισε με τη μεταφορά της πρωτεύουσας στο Δελχί το 1911 και συνεχίστηκε με τη διχοτόμηση της Ινδίας το 1948, οπότε η ενδοχώρα της Κολκάτα, που είχε τον κύριο όγκο παραγωγής της γιούτας, ανήκε πλέον σε εχθρικό κράτος, το Ανατολικό Πακιστάν και μετέπειτα Μπανγκλαντές. (Chakravorty, 2005)

⁵ Το 1967 ξέσπασε ένοπλη αγροτική εξέγερση στο χωριό *Ναζαλμπάρι*, στα βόρεια της Δυτικής Βεγγάλης, καθοδηγούμενη από ηγετικά στελέχη της αριστερής πτέρυγας του ΚΚΙ (Μαρξιστικό). Αρχικά *Ναζαλίτες* ονομάστηκαν οι εξεγερμένοι αγρότες του χωριού *Ναζαλμπάρι*. Έκτοτε, *Ναζαλίτες* χαρακτηρίζονται μέλη διαφόρων μαοϊκών οργανώσεων, που δρουν μέχρι σήμερα, κυρίως στις απομακρυσμένες αγροτικές και δασικές περιοχές της ανατολικής Ινδίας. Το 2011 *Ναζαλίτες* επιτέθηκαν σε αυτοκινητοπομπή στελεχών του *Αριστερού Μετώπου* που επέστρεφαν από την περιοχή *Salboni* της Δυτικής Βεγγάλης. Η περιοχή αυτή επρόκειτο να λειτουργήσει ως Ειδική Οικονομική Ζώνη (ΕΟΖ) για παραγωγή χάλυβα. Η απόφαση αυτή έχει ανασταλεί λόγω των αντιδράσεων των κατοίκων της περιοχής. (Ρόι, 2010)

Lenin Sarani, Ho Chi Minh Sarani και *Marx Engels Beethi*, που υπενθυμίζουν τη διακυβέρνηση του Αριστερού Μετώπου.

Φωτογραφία Φ13: Σφυροδρέπανο σε τοίχο από επαρχιακό δρόμο της Δυτικής Βεγγάλης

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Οι κάτοικοι της Κολκάτα, και γενικότερα της Βεγγάλης, είχαν σπουδαίο ρόλο στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Ινδών ενάντια στους Άγγλους. Σε αυτή την περιοχή διαδραματίστηκε η ινδική αναγέννηση του 19ου αιώνα, όταν οι ινδικές παραδόσεις γονιμοποιήθηκαν με τις προοδευτικές ευρωπαϊκές ιδέες. Αναδείχθηκαν, τότε, σημαντικοί διανοούμενοι, φιλόσοφοι (*Βιβεκανάντα*⁶), κοινωνικοί και θρησκευτικοί μεταρρυθμιστές, επιστήμονες, ποιητές (*Ρ. Ταγκόρ*⁷, *Michael Madhusudan Dutt*), λογοτέχνες (*Bankim Chandra*

⁶ Ο *Βιβεκανάντα* (Vivekananda) (1863-1902) ήταν ο πρώτος Ινδός ερμηνευτής προς την Δύση του πραγματικού Ινδουισμού, στο σύνολό του. Είναι, μάλιστα, από εκείνους που συνετέλεσαν να εκτιμήσουν οι ίδιοι οι Ινδοί την πνευματική τους κληρονομιά. Ανέδειξε το μήνυμα της φιλοσοφίας του δασκάλου του *Ραμακρίσνα* (Ramakrishna) για την κοινή βάση όλων των θρησκειών, εμπλουτίζοντας το με τη βαθύτατη φιλοσοφική μόρφωση του. Έζησε για δύο χρόνια σε ένα μικρό μοναστήρι έξω από την Κολκάτα και στη συνέχεια, άρχισε κοπιαστικές περιοδείες σε όλα τα μήκη και πλάτη της Ινδίας, προσπαθώντας να διαδώσει τον ινδουισμό και να ανυψώσει το βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο των ινδικών μαζών. Το 1893 πήγε στην Αμερική για να μετάσχει στην πρώτη σύνοδο του Παγκοσμίου Κοινοβουλίου των θρησκειών. (Βελισσαρόπουλος, 1992: 390-396)

⁷ Ο *Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ* (Rabindranath Tagore) (1861-1941) ήταν κυρίως ποιητής, αλλά και δραματουργός, φιλόσοφος, λογοτέχνης, ζωγράφος και μουσικός συνθέτης. Ήταν ο πρώτος Ινδός που έλαβε το βραβείο Νόμπελ (το 1913) και ένα ποίημά του, το «*Τζανά Γκανά Μάνα*» έχει γίνει από το 1950 ο εθνικός ύμνος της ανεξάρτητης Ινδίας. (Μπρωντέλ, 2010: 346) Οι δέκα πρώτες γραμμές του ποιήματός του «*Amar Shonar Bangla*», που γράφτηκε το 1906 κατά τη διάρκεια της ταραχώδους περιόδου του διαμελισμού της Βεγγάλης από τους Άγγλους, καθιερώθηκαν το 1972 ως ο εθνικός ύμνος του Μπανγκλαντές (που σημαίνει χώρα της Βεγγάλης). Ο Ταγκόρ γεννήθηκε στην Κολκάτα και ήταν γόνος αριστοκρατικής οικογένειας βραχμάνων. (Ταγκόρ, 2009: XVI-XX) Σπούδασε στην Κολκάτα, όπου έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του και στην Αγγλία, και έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην αναγέννηση του εθνικού φρονήματος. Κατόρθωσε να προσελκύσει το παγκόσμιο ενδιαφέρον στην ινδική πνευματική κληρονομιά και να ανυψώσει το ηθικό του αγωνιζόμενου ινδικού λαού, υπέρ της ανεξαρτησίας (Βελισσαρόπουλος, 1992: 396-399).

Chatterjee) και ζωγράφοι (*Τζάμινι Ρόι*), οι οποίοι συνεισέφεραν στο κίνημα υπέρ της Ανεξαρτησίας της Ινδίας.

Φωτογραφία Φ14: Προτομή του *Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ* έξω από το σπίτι του στην Κολκάτα

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Όταν ξέσπασε το κίνημα του "Σουαντέσι"⁸ στη Βεγγάλη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η κυριαρχία των Άγγλων απειλήθηκε σοβαρά. Σε αντίποινα, ο λόρδος Curzon χώρισε τη Βεγγάλη το 1905 σε δύο τμήματα, εκμεταλλευόμενος τις θρησκευτικές αντιπαλότητες, ακολουθώντας την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε». Το δυτικό τμήμα θα ανήκε στους ινδουιστές, ενώ το ανατολικό στους μουσουλμάνους, οι οποίοι αποτελούσαν την πλειοψηφία στην περιοχή. Την απόφασή τους αυτή, οι Άγγλοι αναγκάστηκαν να ανακαλέσουν το 1911, αλλά μετέφεραν την πρωτεύουσα της βρετανικής ινδικής αυτοκρατορίας από την Κολκάτα στο Δελχί. Η οριστική διχοτόμηση της περιοχής της Βεγγάλης, ωστόσο, επήλθε μετά την ανεξαρτησία της Ινδίας το 1948. Η Δυτική Βεγγάλη διαχωρίστηκε από το Ανατολικό Πακιστάν, που το 1971 έγινε το ανεξάρτητο Μπανγκλαντές.

Μια άλλη ιδιαίτερη περιοχή της πόλης είναι η συνοικία *Kumartuli*. Σε αυτή τη συνοικία ζουν και εργάζονται περίπου τριακόσιες οικογένειες, που είναι τεχνίτες αγαλμάτων από πυλό. Χρησιμοποιούν φυσικά υλικά, όπως άχυρο, πυλό, ξύλο και σχοινί για την κατασκευή αγαλμάτων που παριστάνουν ινδικές θεότητες, και στη συνέχεια τα στολίζουν με μπογιές, ρούχα, κοσμήματα και γιρλάντες. Τα αγάλματα προορίζονται για θρησκευτικές τελετές που γίνονται πολύ συχνά καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Τον Οκτώβρη, για παράδειγμα, που είναι ο μήνας της θεάς *Ντούργκα* (*Durga*), αγάλματα με διάφορες αναπαραστάσεις της θεάς, περιφέρονται μέσα στην πόλη για να καταλήξουν, με το τέλος της γιορτής, να

⁸ Το κίνημα του "Σουαντέσι" (Κίνημα της Αυτάρκειας) εκδηλώθηκε στη Βεγγάλη το 1905. Αρχικός στόχος του κινήματος ήταν το μποϊκοτάρισμα των ξένων (κυρίως αγγλικών) βιομηχανικών προϊόντων και η στήριξη της εντόπιας βιοτεχνίας. Το Σουαντέσι ήταν ο πρόδρομος του μεγάλου κινήματος του Γκάντι, που οδήγησε στην απελευθέρωση των Ινδιών από τον βρετανικό αποικιοκρατικό ζυγό.

πεταχτούν στο ποτάμι. Με αυτόν τον τρόπο, όλα τα παραπάνω υλικά ανακυκλώνονται με φυσικό τρόπο. (Φωτογραφία Φ15)

Φωτογραφία Φ15: Στο εσωτερικό εργαστηρίου το μισοτελειωμένο άγαλμα της θεάς Ντούργκα

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Από τα ωραία “μυστικά” της Κολκάτα είναι ένας ναός στην παλιά πόλη, που είναι ολόκληρος καλυμμένος από ένα δέντρο *banyan*. (Φωτογραφία Φ16)

Τα δέντρα *banyan* ανήκουν στην τυπική χλωρίδα της περιοχής και έχουν χαρακτηριστικό ότι αναπτύσσουν ρίζες από τα κλαδιά τους, οι οποίες κατεβαίνουν κάθετα και ριζώνουν στο έδαφος. Στο εσωτερικό του ναού βρίσκεται, όπως σε όλους τους ναούς του Σίβα, το *lingam* (μια γλυπτή σύνθεση-αναπαράσταση του φαλλού του Σίβα πάνω σε μία βάση που συμβολίζει το γυναικείο αιδοίο). Το όλο γλυπτό έχει πάντα προσανατολισμό προς το βορρά, δηλαδή προς τα Ιμαλία, τόπο γέννησης του Σίβα, όπως και του ιερού ποταμού Γάγγη. Λέγεται πως το *lingam* κατευθύνει τους μοναχούς στο δρόμο τους προς τα Ιμαλία, όπου πηγαίνουν για να διαλογιστούν. Οι τελετές στους ινδουιστικούς ναούς, αφιερωμένους στο Σίβα, είναι χαρακτηριστικές. Οι πιστοί πλένουν το *lingam* με γάλα και νερό, το στολίζουν με γιρλάντες και λουλούδια ψέλνοντας ύμνους και στο χώρο απλώνεται η ευωδιά μυρωδικών και σανταλόξυλου που καίγονται. (Φωτογραφία Φ17)

Φωτογραφία Φ16: Ναός του Σίβα καλυμμένος από δέντρο *banagan*

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Φωτογραφία Φ17: Εσωτερικό του ναού του Σίβα- *Lingam*

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Σε πολλές περιοχές της Κολκάτα ξεχωρίζουν κτίρια τα οποία “αγκαλιάζονται” από δέντρα. Ο λόγος που οι ιδιοκτήτες των κτιρίων δεν κόβουν τα δέντρα αυτά άμεσα, είναι γιατί θεωρείται κακό κάρμα (επιβαρυντική πράξη) η κοπή τους. Γι’ αυτό τα αφήνουν να μεγαλώσουν σχεδόν μέχρι το σημείο που να κινδυνεύουν τα θεμέλια του σπιτιού. Τότε μόνο καλούν κάποιον άλλο να τα κόψει, αποφεύγοντας και πάλι να το κάνουν οι ίδιοι. (Φωτογραφία Φ18)

Φωτογραφία Φ18: Κτίριο “αγκαλιά” με δέντρο

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Στην πόλη βρίσκονται πολλά εγκαταλελειμμένα αρχοντικά σπίτια, που ανήκουν σε ξεπεσμένες πλούσιες οικογένειες. Τα σπίτια αυτά συχνά καταλαμβάνονται από φτωχούς που δεν έχουν στέγη, οι οποίοι ευνοούνται από τις διενέξεις των ιδιοκτητών ως προς τη χρήση του σπιτιού, και κατορθώνουν τελικά να παραμείνουν εκεί για πολλά χρόνια. (Φωτογραφία Φ19)

Φωτογραφία Φ19: Κατειλημμένο παλιό αρχοντικό

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Άρρηκτα συνδεδεμένη με τη ζωή της πόλης είναι η αγορά λουλουδιών της (Flower market), μία από τις μεγαλύτερες στη χώρα, απ' όπου προμηθεύονται μικρέμποροι σε χονδρική λουλούδια και απλοί άνθρωποι τα απαραίτητα για να προσφέρουν στους θεούς. Οι ινδουιστές προσφέρουν τα λουλούδια μόνο στους θεούς και δεν συνηθίζουν να τα ανταλλάσσουν μεταξύ των ανθρώπων. Γι' αυτό, τα λουλούδια αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι των καθημερινών τελετουργιών. Όλοι οι πιστοί έχουν στο σπίτι τους ένα μικρό ιερό με αγαλματίδια των θεών τους, στα οποία προσφέρουν φύλλα από δέντρο μάνγκο. Τα φύλλα πρέπει να ανανεώνονται κάθε Πέμπτη, οπότε οι πιστοί αναζητούν στην αγορά των λουλουδιών τον "κατάλληλο" συνδυασμό φύλλων. Αυτά πρέπει να είναι χωρίς ατέλειες και ιδανικά σε συστάδες 9, 7 ή 5 φύλλων, συμβολίζοντας καθένας από τους αριθμούς και κάτι διαφορετικό (εννέα για τους εννέα πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος, επτά για τα επτά βήματα-στάδια προς το Θεό και πέντε για τα πέντε στοιχεία της φύσης). (Φωτογραφία Φ20) (Φωτογραφία Φ21)

Φωτογραφία Φ20: Flower Market

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Φωτογραφία Φ21: Πωλητής λουλουδιών σε γιρλάντες για τελετουργική προσφορά

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Οι ντόπιοι αγοράζουν τα λαχανικά τους, αναπόσπαστο κομμάτι της διατροφής τους, από μεγάλες υπαίθριες λαχαναγορές. Στην κεντρική λαχαναγορά της Κολκάτα συμβαίνει το μοναδικό φαινόμενο τέσσερεις με πέντε άνθρωποι να σηκώνουν 500-700 κιλά λαχανικών συσκευασμένα σε μεγάλα τσουβάλια στο κεφάλι τους. Θαυμαστός είναι ο τρόπος που συντονίζουν όλοι μαζί τις κινήσεις τους, ώστε να τοποθετήσουν αυτό το βάρος ταυτόχρονα στα κεφάλια τους, χωρίς να τραυματιστούν. Οι ίδιοι ισχυρίζονται ότι χρειάζεται εξάσκηση και τεχνικές γιόγκα για να επιτευχθεί αυτό.

(Φωτογραφία Φ22) (Φωτογραφία Φ23)

Φωτογραφία Φ22: Κεντρική λαχαναγορά

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Φωτογραφία Φ23: Κουβαλητές λαχανικών επί τω έργω

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Στο δρόμο των σιδεράδων, μπορεί κανείς να παρατηρήσει τους επιχειρηματίες, που κάθονται πάνω σε κρεβάτια μέσα στα μαγαζιά τους. Το παζάρι γίνεται με τους πελάτες να κάθονται δίπλα τους στο κρεβάτι και οι συμφωνίες κλείνονται δίνοντας τα λεφτά κάτω από το μαξιλάρι. (Φωτογραφία Φ24)

Φωτογραφία Φ24: Σιδεράδικο με τον μαγαζάτορα καθισμένο οκλαδόν στο κρεβάτι

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Ο χρυσός αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ζωής των Ινδών εν γένει. Την αγάπη αυτή των Ινδών για το χρυσό την είχε παρατηρήσει ο Μαρξ το 1853 στο βιβλίο του *Η Αποικιοκρατία στην Ασία* όταν έγραφε :

“ Από αμνημονεύτων χρόνων, η Ευρώπη παρελάμβανε τα θαυμάσια υφάσματα της ινδικής εργασίας, στέλνοντας σε αντάλλαγμα γι’ αυτά τα πολύτιμα μέταλλά της, προμηθεύοντας έτσι με την πρώτη του ύλη τον χρυσοχόο, αυτό το απαραίτητο μέλος της ινδικής κοινωνίας, που η αγάπη του για λεπτοουργήματα είναι τόσο μεγάλη ώστε ακόμα και οι κατώτερες τάξεις, αυτοί που συνήθως περπατούν σχεδόν γυμνοί, συνήθως έχουν κι ένα ζευγάρι χρυσά σκουλαρίκια και κάποιο χρυσό στολίδι κρεμασμένο γύρω από το λαιμό τους. Συνηθισμένα ήταν επίσης τα δαχτυλίδια στα δάχτυλα των χεριών και των ποδιών. Γυναίκες και παιδιά συχνά φορούσαν μεγάλα χρυσά ή ασημένια βραχιόλια στα χέρια και στους αστραγάλους και συναντούσες αγαλματάκια χρυσά κι αργυρά κάποιας θεότητας μέσα στα νοικοκυριά ”.

Στην Κολκάτα υπάρχει μία μεγάλη λεωφόρος όπου συγκεντρώνονται τα περισσότερα μαγαζιά που πωλούν χρυσό. Εδώ, μάλιστα, η τιμή του είναι λίγο χαμηλότερη από αυτήν σε άλλες πιο τουριστικές περιοχές της χώρας. Το χρυσάφι είναι δείγμα κοινωνικής θέσης, γι’ αυτό όλοι επιδιώκουν να αποκτήσουν, έστω και ένα μικρό χρυσό κόσμημα. Ακόμα και οι πιο φτωχοί φτάνουν στο σημείο να θυσιάσουν βασικές ανάγκες τους για να προσφέρουν στις γυναίκες τους ένα μικρό χρυσό βραχιόλι, όπως γράφει ο Μαρξ από τότε. Όλες οι γυναίκες θεωρούν τιμητικό να φορούν τα χρυσά κοσμήματά τους κατά τη διάρκεια των διαφόρων γιορτών. Μάλιστα, περιφέρονται στους δρόμους της πόλης με αυτά άφοβα, αφού δεν συμβαίνει ποτέ να τις ληστέψουν. Κατά μέσο όρο, οι ντόπιοι αγοράζουν ένα κόσμημα κάθε χρόνο, ειδικά τον Οκτώβρη, που θεωρείται τυχερός μήνας για να αγοράσει κάποιος χρυσό· ώστε όταν έρθει η στιγμή για το γάμο της κόρης της οικογένειας, αυτή να έχει αρκετά κοσμήματα. Δεν γίνεται στην Ινδία γάμος χωρίς χρυσό. (Φωτογραφία Φ25)

Φωτογραφία Φ25: Κοσμηματοπωλείο

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Ο γάμος αποτελεί σπουδαίο κοινωνικό γεγονός σε όλη τη χώρα. Στην Κολκάτα, ένας δρόμος μήκους ενός χιλιομέτρου είναι αφιερωμένος αποκλειστικά σε καταστήματα που πωλούν μόνο προσκλητήρια γάμου. Κάθε οικογένεια δίνει μεγάλη σημασία στους καλεσμένους της και γι' αυτό οι προσκλήσεις παραδίδονται σε έναν προς έναν από τους γονείς των νεόνυμφων αυτοπροσώπως. (Φωτογραφία Φ26) Για τις φτωχές οικογένειες, οι καλεσμένοι είναι το λιγότερο 200 με 300 άτομα, ενώ για τις πλούσιες ανέρχονται σε 2000 με 3000, ίσως και περισσότεροι. Ακόμη και σήμερα, πάντως, το 85% των γάμων κανονίζεται από τους γονείς με τους μελλόνυμφους να ακολουθούν τις υποδείξεις των οικογενειών τους.

Φωτογραφία Φ26: Κατάστημα που πουλά προσκλητήρια γάμου

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Στην Κολκάτα έχει πολλούς πιστούς η θεά *Κάλι*. Οι δυο κυριότεροι ναοί, που είναι αφιερωμένοι σε αυτήν, είναι ο ναός *Kalighat* και ο ναός του συγκροτήματος του *Dakshineswar*.

Η *Κάλι*, σύζυγος του *Σίβα* του καταστροφέα, ο οποίος μαζί με τον *Βράχμα* τον δημιουργό και τον *Βίσνου* τον συντηρητή, σχηματίζει το *Τριμούρτι* (trimurti)⁹, είναι η προστάτιδα θεότητα των ινδουιστών της Κολκάτα.

⁹ Το *Τριμούρτι* είναι η ινδουιστική τριάδα, την οποία αποτελούν ο *Βράχμα*, ο *Βίσνου* και ο *Σίβα*. Ο ινδουισμός έχει πολλούς θεούς, αλλά για μερικούς ινδουιστές υπάρχει ένα απρόσωπο "απόλυτο", πίσω από όλους αυτούς, που ονομάζεται *Βράχμαν*.

Ο ναός *Kalighat*, που λέγεται πως χτίστηκε πάνω στα λείψανα της *Κάλι*, είναι στολισμένος με όλη τη μεγαλοπρέπεια θρησκευτικής αφθονίας, με βιτρό παράθυρα, σκαλισμένες κολώνες και σκοτεινές οροφές. Αποτελεί δε ένα μεγάλο κέντρο προσκυνήματος, όπου ινδουιστές όλων των καστών προσέρχονται με σεβασμό. Υπάρχει μια αδιάκοπη ροή πιστών όλες τις εποχές, ιδίως κατά τη διάρκεια των εορτασμών της *Ντούργκα* και της *Κάλι*, οπότε πιστοί μαζεύονται από όλα τα μήκη και πλάτη της χώρας, ακολουθώντας τους δρόμους που καταλήγουν στο ναό. (Φωτογραφία Φ27)

Φωτογραφία Φ27: Ο ναός *Kalighat*

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Ο ναός χτίστηκε το 1809, υψώνεται σε ύψος περίπου 90 ποδιών και στέκεται σε μια βάση 70 τετραγωνικών ποδιών, στο μέρος όπου κάποτε έρεε ο Γάγγης. Πρόκειται για ένα μεμονωμένο κτίριο με γκρι τοίχους διακοσμημένους με πράσινα μωσαϊκά και με μια διπλή θολωτή οροφή. Μια υπερυψωμένη βεράντα περιβάλλει το ιερό, όπου βασιλεύει η θεά Κάλι και το οποίο κρατιέται αθέατο για τους μη ινδουιστές. Το άγαλμα της θεάς είναι μια μαύρη φιγούρα με τέσσερα χέρια, κόκκινα μάτια και μια προβάλλουσα κόκκινη γλώσσα. Ο λαιμός της είναι διακοσμημένος με μια αλυσίδα από ανθρώπινα κεφάλια, καθώς και με προσφορές από γιρλάντες λουλουδιών. Η θεά παρουσιάζεται, τέλος, να πατά πάνω στο ξαπλωμένο σώμα του συζύγου της *Σίβα*. Στον περίβολο, στα νοτιανατολικά του ναού, υπάρχει ένα δέντρο *champa*, γνωστό ως το “άκαρπο δέντρο”. Τα κλαδιά του καλύπτονται με πετρούλες, οι οποίες κρέμονται από ιερές κλωστές. Οι ρίζες του περιτυλίσσονται με τρίχες μαλλιών και άλλες προσφορές από γυναίκες που επιθυμούν να αποκτήσουν γιους. (Φωτογραφία Φ28)

Φωτογραφία Φ28: Γυναίκες προσεύχονται για γονιμότητα

Πηγή: <http://gypsyscholar.com/30417dailyreligion.html>

Φωτογραφία Φ29: Η θεά Κάλι πατώντας πάνω στο θεό Σίβα-Μικρός ναός στο κέντρο της πόλης αφιερωμένος στη θεά

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Στα νότια, υπάρχουν δύο ξύλινες εξέδρες όπου θυσιάζονται τράγοι, περίπου 50 τη μέρα, για τη θεά Κάλι. Εκεί κοντά, στα δυτικά, υπάρχουν και ναοί του Σίβα και του Γκανές (Ganesh), του θεού με το κεφάλι ελέφαντα. Μέσα στην πόλη βρίσκονται κι άλλοι διάσπαρτοι μικροί ναοί της Κάλι. (Φωτογραφία Φ29)

Η Κάλι αποτελεί μία από τις τρεις μορφές που λαμβάνει η θεά η σύζυγος του Σίβα. Είναι η πιο αιμοδιψής, αφηνιασμένη μορφή της θεότητας. Οι άλλες δύο μορφές της, είναι η Ντούργκα (Durga) και η Παρβάτι (Parwati). Στους ναούς της Κάλι θυσιάζονται αρσενικά ζώα, ενώ προσφέρονται, επίσης, κόκκινοι ιβίσκοι, το ιερό λουλούδι της θεάς (τα πέντε φύλλα του οποίου συμβολίζουν τα πέντε στοιχεία της φύσης : γη, αέρας, νερό, φωτιά, ουρανός).

Στην ανατολική όχθη του ποταμού Χούγκλι, βρίσκεται ο ναός του *Dakshineswar*¹⁰, ένα από τα πιο δημοφιλή προσκυνήματα στη Βεγγάλη. (Φωτογραφία Φ30) Ο ναός χτίστηκε το 1855 από μία πλούσια και ευσεβή χήρα, τη *Rani Rasmoni*. Στην πράξη της αυτή εναντιώθηκε η κάστα των ντόπιων βραχμάνων γιατί δεν ανήκε η ίδια σε αυτήν την κάστα. Ως αποτέλεσμα κανένας βραχμάνος δεν ήταν διατεθειμένος να γίνει ιερέας του ναού. Μόνο

¹⁰ Η κατάληξη –swar σημαίνει Σίβα και υποδηλώνει μέρος αφιερωμένο στο θεό Σίβα.

ο *Ραμακρίσνα*¹¹, που τότε ήταν ακόμη παιδί, δέχτηκε και πέρασε τελικά πολλά χρόνια εκεί κηρύττοντας και αναπτύσσοντας τη φιλοσοφία του πάνω στην ιδέα της βασικής ενότητας όλων των θρησκειών. Το δωμάτιό του μέσα στο συγκρότημα του ναού διατηρείται ακόμα στην αρχική του κατάσταση. Ο εντυπωσιακός λευκός ναός υψώνεται προς τον ουρανό με τους εννιά τρούλους του, που παραπέμπουν σε *lingam*. Μέσα στο ιερό, υπάρχει η εικόνα της *Bhabatarini*, μία ενσάρκωση της θεάς *Κάλι*. Στη μεγάλη έκταση που καταλαμβάνει το *Dakshineswar* κατά μήκος της όχθης του ποταμού, υπάρχουν δώδεκα μικρότεροι ναοί, όλοι αφιερωμένοι στο θεό *Σίβα*. Πλήθη προσκυνητών επισκέπτονται το συγκρότημα του *Dakshineswar* καθημερινά δημιουργώντας μια πολύχρωμη και εκρηκτική ατμόσφαιρα.

Φωτογραφία Φ30: Άποψη από το συγκρότημα *Dakshineswar*

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

¹¹ Ο *Ραμακρίσνα* θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους μύστες τις σύγχρονης Ινδίας. Γεννήθηκε το 1836 στο Kamarkurur της Βεγγάλης. Οι γονείς του ήταν βραχμανικής κάστας, αλλά φτωχοί. Ο *Ραμακρίσνα* από μικρός βίωνε εκστατικές καταστάσεις. Ενσαρκώνει για τους Ινδούς τον σκοπό της ζωής, που δεν είναι η μόρφωση ή η βαθειά γνώση της φιλοσοφίας· είναι η άνοδος του συνόλου του ανθρώπου και η βίωση της ταυτότητάς του με την ουσία του σύμπαντος, σε σφαίρες όπου η πολλαπλότητα παύει να υπάρχει και που κείται πέρα ακόμη και από την έννοια της αξίας. Ο *Ραμακρίσνα* ήταν αντιδογματικός και υποστήριζε έμπρακτα την κοινή ουσία που υπάρχει σε όλες τις θρησκείες. Πέθανε το 1880 από καρκίνο λάρυγγος εν μέσω μιας συνεχούς εκστατικής καταστάσεως. Πολλά από τα διδάγματά του έγιναν γνωστά στη Δύση, αλλά και σε άλλες περιοχές της Ινδίας από τον *Βιβεκανάντα*, ο οποίος ήταν μαθητής του. (Βελισσαρόπουλος, 1992: 385-389)

Η εκκλησία της *Μεταμόρφωσης του Σωτήρα*, που ανήκει στην ελληνορθόδοξη Εκκλησία βρίσκεται στην περιοχή του "*Kalighat*", κοντά στον ομώνυμο ναό. Η εκκλησία μοιάζει περισσότερο με αρχαίο ελληνικό κτίσμα με τις τέσσερις κολώνες δωρικού ρυθμού στην είσοδο, οι οποίες στηρίζουν ένα μεγάλο τριγωνικό αέτωμα.

Αν και η όψη της εκκλησίας φαίνεται παλιά, στην πραγματικότητα είναι η πιο καινούρια της Κολκάτα και κατασκευάστηκε μόλις το 1925. Ωστόσο, ελληνική παρουσία στην πόλη υπήρχε μάλλον ήδη από την εποχή του αμφιλεγόμενου ιδρυτή της Job Charnock. Σύμφωνα με ορισμένες πηγές, η πρώτη ελληνορθόδοξη εκκλησία της Κολκάτα δημιουργήθηκε το 1752, αλλά σύντομα εγκαταλείφθηκε. Κατά τη διάρκεια των χρόνων του Hastings μια δεύτερη εκκλησία κατασκευάστηκε στην περιοχή Amratala. Ένας διακεκριμένος Έλληνας έμπορος της Κολκάτα, ο Παναγιώτης Αλεξίου Χατζή Αργύρης χρηματοδότησε το μεγαλύτερο μέρος του κόστους. Ο Παναγιώτης Αλεξίου Χατζή Αργύρης από τη Φιλιππούπολη, εγκαταστάθηκε στη Βεγγάλη το 1750 και χρησιμοποίησε τη γλωσσομάθειά του και την οθωμανική του προέλευση στην υπηρεσία των Βρετανών. Τη δεκαετία του 1750, στη διάρκεια του Επταετούς πολέμου, εργάστηκε εκτός των άλλων, και ως διερμηνέας του Λοχαγού Cudbert Thronhill, μετέπειτα Διοικητού του Fort William στην Κολκάτα. Ο Παναγιώτης Αλεξίου Χατζή Αργύρης αναδείχθηκε σε ηγετική μορφή της ελληνικής κοινότητας και η σχέση του με τους Βρετανούς της ινδικής χερσονήσου, οι οποίοι στη συνέχεια αποδείχθηκαν οι κυρίαρχοι της περιοχής, συνετέλεσε στην άνθησή της, με κορύφωση την περίοδο του Warren Hastings, του πρώτου Άγγλου Κυβερνήτη των Ινδιών (1771-1785).

Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Warren Hastings και της βρετανικής προστασίας που απολάμβαναν, οι Έλληνες έμποροι εξαπλώθηκαν στη Βεγγάλη εκτός από την Κολκάτα και προς το Σύλετ, την Ντάκα και το Ναραγιανγκάντζ (Narayanganj). Όλες αυτές ήταν πόλεις-λιμάνια πάνω σε ποταμούς, και οι Έλληνες μπόρεσαν να ασχοληθούν, πέρα από την εμπορία υφασμάτων, και με το πολύ προσοδοφόρο εμπόριο αλατιού και την κατασκευή και εμπορία τσουνάμ (chunam), ένα είδος ασβεστοκονιάματος, σοβά.

Ο Παναγιώτης Αργύρης, το 1771, εστάλη από τον Hastings στην Αραβική χερσόνησο (στην Μέκκα και στην Τζέντα), καθώς και στην Αίγυπτο με διπλωματική αποστολή, προκειμένου να εξασφαλίσει άδεια, ώστε οι Άγγλοι να έχουν το δικαίωμα του εμπορίου εκεί.

Η αποστολή του αυτή στέφθηκε με επιτυχία και το 1774 η ελληνική κοινότητα υπέβαλε αίτηση «για την ανέγερση στην πόλη ιερού ναού για την τιμή και τη δόξα της *Μεταμόρφωσης του Σωτήρος*», καθώς έως τότε οι Έλληνες αναγκάζονταν να χρησιμοποιούν την αρμένικη εκκλησία. Η αίτησή τους έγινε αποδεκτή και τα θεμέλια της ελληνικής εκκλησίας στην Κολκάτα τέθηκαν τον Ιούνιο του 1780 στην οδό Amratala.

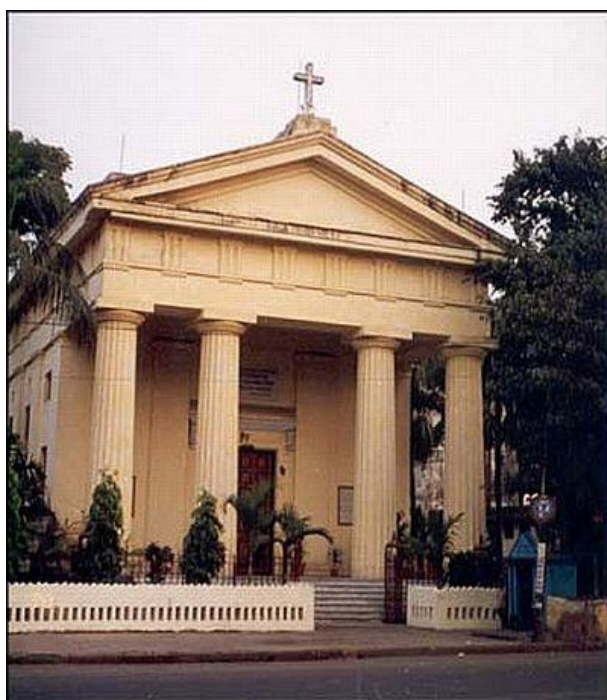
Το 1924 η εκκλησία άλλαξε θέση για δεύτερη φορά και βρίσκεται από τότε στην τωρινή της τοποθεσία στην περιοχή *Kalighat*. Μάλιστα, τα πρώτα θεμέλια μπήκαν τον Νοέμβριο του 1924 και η πρώτη λειτουργία πραγματοποιήθηκε έναν χρόνο αργότερα.

Οι Έλληνες έμποροι άρχισαν να φεύγουν από την Κολκάτα μετά την ανεξαρτησία της Ινδίας. Την δεκαετία του 1960 η εκκλησία ήταν αναγκασμένη να κλείσει λόγω της έλλειψης διαθέσιμων μελών. Τη δεκαετία του 1980 μία ορθόδοξη αποστολή εγκαθιδρύθηκε από τον

Πατέρα Αθανάσιο, έναν Έλληνα ιερομόναχο από την Αίγυπτο. Ιδρύθηκε, μάλιστα, και μια ελληνορθόδοξη εκκλησία αφιερωμένη στον Απόστολο Θωμά στο Arambagh Hoogly.

Το 1991 ο Πατέρας Ιγνάτιος, ένας ιερομόναχος από το Άγιο Όρος, έφτασε στη Βεγγάλη για να συνεχίσει το έργο του Πατέρα Αθανάσιου. Μάλιστα, ξανάνοιξε την ελληνορθόδοξη εκκλησία της Κολκάτα (*Μεταμόρφωση του Σωτήρα*) και ίδρυσε τη *Φιλανθρωπική Εταιρεία* της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Σήμερα, τα μέλη της Εκκλησίας αποτελούνται κυρίως από προσηλυτισμένους ντόπιους, ενώ η λειτουργία της Κυριακής γίνεται στη γλώσσα τους (στα bengali). Ωστόσο, λόγω των οικονομικών προβλημάτων της σημερινής ελληνικής κυβέρνησης, λιγοστεύουν ολοένα οι πόροι που χρειάζονται για τη λειτουργία της εκκλησίας, αλλά και για τις φιλανθρωπικές δραστηριότητες. (Φωτογραφία Φ31) (Φωτογραφία Φ32)

Φωτογραφία Φ31: Η ελληνορθόδοξη εκκλησία στην Κολκάτα

Πηγή: <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=452646>

Φωτογραφία Φ32: Το ιερό της ελληνορθόδοξης εκκλησίας

Πηγή: http://karygiannismp.com/spip/article.php3?id_article=979

Στο σημείο αυτό, δεν πρέπει να παραληφθεί η αναφορά στη δεσπόζουσα θέση που κατείχε στην ελληνική εμπορική παροικία της Κολκάτα η οικογένεια Ράλλη. Στην πόλη διατηρείτο η έδρα του εμπορικού οίκου Ράλλη για πάνω από εκατό χρόνια έως την απόσυρσή του το 1948.

Όλοι οι ελληνικοί εμπορικοί οίκοι συνεργάζονταν και βρίσκονταν υπό την προστασία των Βρετανών και μάλιστα, οι Έλληνες εργαζόμενοι έπρεπε να εναρμονίζονται με όλα τα πολιτισμικά πρότυπα των Βρετανών, ειδάλλως θα απομονώνονταν. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα της Διώνη Μάρκου Ντόντη (στο άρθρο της που δημοσιεύτηκε στα *ΙΝΔΙΚΑ*, 2006) :

“Ήταν ουσιώδες για τους Έλληνες νεοφερμένους στις Βρετανικές Ινδίες να γνωρίζουν καλά τη συμπεριφορά, τους τρόπους, ακόμα και την ενδυμασία των Άγγλων «Σαχίμπ». Οποιαδήποτε παρέκκλιση από τον παραδεδομένο κώδικα κοινωνικής συμπεριφοράς μπορούσε να προκαλέσει την κοινωνική τους απομόνωση. Ακόμα και οι παραμικρές λεπτομέρειες, όπως το χρώμα της γραβάτας τους, το σχήμα των παπουτσιών τους ή ο τόνος της φωνής τους μπορούσε να επιφέρει τον αποκλεισμό τους από τους κοινωνικούς κύκλους ή τον πλήρη εξοστρακισμό τους από τη Λέσχη-το βρετανικό θεσμό στον οποίο όφειλαν να ανήκουν όλοι. Κάτι τέτοιο δεν θα έβλαπτε μόνο τον νεοφερμένο προσωπικά, αλλά θα απέβαινε εις βάρος και του εμπορικού οίκου. Ευτυχώς, οι περισσότεροι Έλληνες αποδείχθηκαν ευπροσάρμοστοι και συμμορφώθηκαν γρήγορα στο βρετανικό τρόπο ζωής. Το γεγονός αυτό , σε συνδυασμό με την υποδειγματική εντιμότητα και ακεραιότητα που χαρακτήριζε τον εμπορικό οίκο των Αδελφών Ράλλη, τους εξασφάλιζε υπόληψη και μια αρκετά καλή κοινωνική θέση στις Ινδίες. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ τους πρώτους Έλληνες εμπόρους τους περιφρονούσαν οι Εγγλέζοι και τους αποκαλούσαν «εμποράκους», μερικές δεκαετίες αργότερα τους υπαλλήλους του οίκου Ράλλη τους αποκαλούσαν «οι κύριοι από τους Αδελφούς Ράλλη».” (Φωτογραφία Φ33)

Φωτογραφία Φ33: Τα γραφεία του οίκου Ράλλη στην Κολκάτα

Πηγή: <http://www.elinepa.org/index.php/el/publications-gr/research-gr/23-meletes/140-oi-x>

Ένα μέρος της πόλης, στα βορειοανατολικά, πραγματικής ομορφιάς είναι ο χώρος όπου βρίσκονται συγκεντρωμένοι τέσσερεις ζαϊνιστικοί ναοί (Siltanath Jain Temples). (Φωτογραφία Φ34)

Φωτογραφία Φ34: Ένας από τους τέσσερεις ζαϊνιστικούς ναούς του συγκροτήματος

Πηγή: <http://kolkataonwheelsmagazine.com/kolkata-history/sitalnath-jain-temple-art-of-spirituality/>

Ο ζαϊνισμός είναι μία αρχαϊκή αίρεση, αποτελώντας στην ουσία έναν συμβιβασμό ανάμεσα στον ινδουισμό και τον βουδισμό. Ο ιδρυτής της Μαχαβίρα, σύγχρονος του Βούδα, έζησε τον 6^ο αιώνα π.Χ. .Η κοσμολογία των ζαϊνιστών βεβαιώνει την αλληλεγγύη όλων των έμβιων όντων. Το να κάνει κάποιος μια πράξη βίας ενάντια σε μια ύπαρξη, όσο μικρή και αν είναι αυτή, είναι σαν να αμαρτάνει ενάντια σε ολόκληρο τον κόσμο. (Ελιάντε, 1992: 119) Η ζαϊνιστική παράδοση της μη βίας (*αχίμσα*) υπήρξε κεφαλαιώδους σημασίας στο πνευματικό κίνημα του Μαχάτμα Γκάντι. Σήμερα, οι ζαϊνιστές είναι μία κλειστή κοινότητα περί τα 3 εκατομμύρια πιστών, ενώ πολλοί από αυτούς είναι πλούσιοι έμποροι και κοσμηματοπώλες. (Οκτάβιο Πας, 2005: 159) Αυτό δικαιολογεί και το γεγονός ότι οι ναοί του συμπλέγματος *Siltanath* ανήκουν και οι τέσσερεις σε ιδιώτες, πλούσιους ζαϊνιστές, παραμένοντας, ωστόσο, ανοιχτοί στο ευρύ κοινό.

Η πρόσβαση στο χώρο των ναών γίνεται διαμέσου μιας ψηλής τρίπατης πύλης εισόδου στις δυο πλευρές της οποίας στέκονται αγάλματα λιονταριών. Μια μαρμάρινη επιγραφή στον πρόναο αναφέρει ότι οι ναοί χτίστηκαν το 1867 από τον Rai Budree Das Bahadoor Mookim.

Ο κήπος στο εσωτερικό έχει μια ποικιλία από διακοσμητικά πλακόστρωτα και περίτεχνα αγαλματίδια, που συμπληρώνουν την ομορφιά των ναών. Στα βόρεια βρίσκεται η αίθουσα υποδοχής και το μουσείο των ναών. Κεντρικά, η μικρή λίμνη με τα ψάρια της λάμπει αντανακλώντας τον δυνατό ήλιο της Ινδίας, αναλύοντας το φως του σε όλα τα χρώματα της ίριδας. Τριγύρω ακούγεται ο ήχος του νερού των σιντριβανιών σε ένα ειδυλλιακό περιβάλλον που αποπνέει ηρεμία. Ο κήπος είναι τόσο όμορφος, που μπορεί να δελεαστεί κάποιος απλά να καθίσει και να απολαύσει τη γαλήνια ατμόσφαιρα που επικρατεί. (Φωτογραφία Φ35)

Φωτογραφία Φ35: Οι ζαϊνιστικοί ναοί με τη λίμνη στη μέση

Πηγή: <http://www.tourismindiamanagement.com/tribal-tours-india/tribal.html>

Ο κύριος ναός ξεκίνησε να χτίζεται το 1842 και χρειάστηκε 25 χρόνια σκληρής εργασίας από τους εργάτες σε αυτόν έως ότου ολοκληρωθεί. Πρόκειται για έναν ναό που είναι αφιερωμένος στον γκουρού – δάσκαλο *Sitalnathji*, τον δέκατο κατά σειρά από τους 24 δασκάλους των ζαϊνιστών. Εξωτερικά, ο ναός έχει άσπρο χρώμα, ενώ στο εσωτερικό του το

δάπεδο είναι από ιταλικό μάρμαρο. Εντυπωσιακά είναι τα πολύχρωμα ψηφιδωτά με μοτίβα λουλουδιών και πουλιών, οι ψηφίδες των οποίων είναι κολλημένες στις κολώνες με μια άσπρη πάστα, που εκτός των άλλων περιέχει και ζάχαρη. (Φωτογραφία Φ36)

Φωτογραφία Φ36: Κομμάτι του πολύχρωμου ψηφιδωτού του ναού

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Ανεβαίνοντας τα δεκατρία μαρμάρινα σκαλιά, που οδηγούν στην βεράντα του ναού, μπορούμε να δούμε τους λεπτοδουλεμένους κίονες και την παραμυθένια διακόσμηση. Η είσοδος στο ναό μαγνητίζει το βλέμμα με τις πολυτελείς διακοσμήσεις, τους μεγάλους καθρέφτες, τους απαστράπτοντες πολυελαίους από το Βέλγιο και τα πολύχρωμα κρύσταλλα που είναι ένθετα στους τοίχους, στην οροφή και στις κολώνες. (Φωτογραφία Φ37) Άλλος ναός είναι ο αφιερωμένος στον *Shree Chanda Prabhuji* που χτίστηκε το 1895. Σε κοντινή απόσταση, στα δεξιά του παραπάνω ναού, βρίσκεται ο αφιερωμένος στον *Dadaji Guru* ναός. Τέλος, στα βόρεια υψώνεται ο τέταρτος ναός προς τιμήν του τελευταίου δασκάλου των ζαϊνιστών, του *Mahavira*.

Φωτογραφία Φ37: Άποψη του κεντρικού ναού του συγκροτήματος

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Οι μουσουλμάνοι αποτελούν περίπου το 1/5 του πληθυσμού της Κολκάτα. Διάσπαρτα τζαμιά υπάρχουν σε όλη την πόλη και το σημαντικότερο από αυτά βρίσκεται στην καρδιά της μουσουλμανικής περιοχής, στη διασταύρωση των οδών *Rabindra Sarani* και *Zakaria*, στην εμπορική περιοχή του *Burrabazar*, στην κεντρική Κολκάτα. (Φωτογραφία Φ38)

Φωτογραφία Φ38: *Nakhoda Masjid*

Πηγή : <http://www.indiantravels.com/West-Bengal/Kolkata/Places/Nakhoda-Masjid>

Η λέξη "Nakhoda" σημαίνει ναυτικός. Το τζαμί *Nakhoda Masjid* χτίστηκε το 1926 με χρηματοδότηση του *Abdur Rahim Osman*, πλοιοκτήτη και ηγέτη μιας μικρής κοινότητας μουσουλμάνων με καταγωγή από το Gujarat. Χτίστηκε με κόστος 1.500.000 ρουπίων. Αυτή η γενναιόδωρη χειρονομία θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική για τους μουσουλμάνους της Κολκάτα. Ένα τέτοιο μεγάλο έργο δύσκολα θα μπορούσε να έχει δημιουργηθεί στην πόλη τους, λόγω του ότι οι πλουσιότεροι μουσουλμάνοι κατοικούσαν στην Ανατολική Βεγγάλη και όχι στη Δυτική. Το συγκεκριμένο τζαμί είναι ένα όμορφο δείγμα της Ινδο-Σαρακηνικής αρχιτεκτονικής (μίξη ανατολικών και δυτικών σχεδίων), εμπνευσμένο από την εποχή των Μογγόλων, αλλά εύκολα προσαρμόσιμο στον 20^ο αιώνα. Φαίνεται, επίσης, να έχει αρχιτεκτονικές επιρροές από τον Τύμβο του Άκμπαρ (σπουδαίος Μογγόλος αυτοκράτορας) στο Sikandra, κοντά στην Agra. Είναι χτισμένο από κόκκινο ψαμμίτη, έχει τρεις τρούλους και δύο βασικούς μιναρέδες ύψους 46 μέτρων ο καθένας, ενώ μπορεί να διαθέσει χώρο προσευχής σε 10.000 πιστούς. (Φωτογραφία Φ39) (Φωτογραφία Φ40)

Φωτογραφία Φ39: Άποψη των μιναρέδων του τζαμιού

Πηγή: <http://kolkataonwheelsmagazine.com/kolkata-history/heritage-buildings/nakhoda-masjid-magnificent-munificence/>

Φωτογραφία Φ40: Μουσουλμάνοι προσεύχονται έξω από το *Nakhoda Masjid* (17 Αυγούστου 2012)

Πηγή: <http://www.demotix.com/news/1392245/indian-muslims-offering-prayer#media-139221>

Ι. Ινδία : μια σύντομη ανθρωπο-γεωγραφική καταγραφή

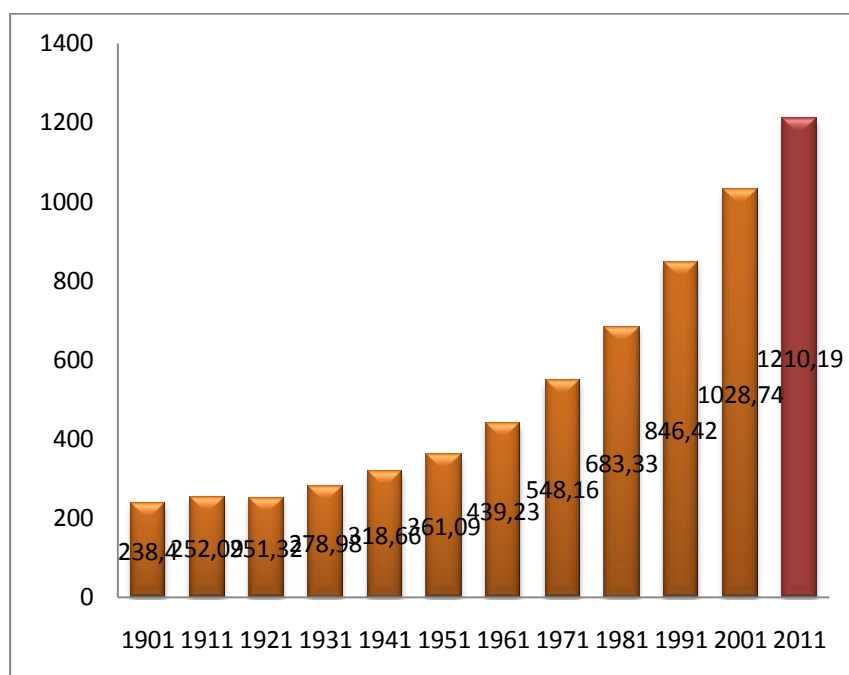
Χάρτης Χ1 : Η Ινδία στο «κέντρο του πλανήτη» (*)

Πηγή: <http://www.emapsworld.com/india-globe-map.html>

(*) Οι χάρτες έχουν χρησιμοποιηθεί κατά καιρούς ως κατασκευαστές γνώσης και νομιμοποίησης της εκάστοτε εξουσίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η χαρτογραφική παράσταση *Merkator*, που χρησιμοποιείται εδώ και 400 χρόνια και προωθεί μια ευρωκεντρική απεικόνιση της γης, με τα πραγματικά μεγέθη των χωρών κάτω από τον Ισημερινό να υποβιβάζονται. Ο παραπάνω χάρτης, που έχει σχεδιαστεί από Ινδούς, αντιπαράτίθεται στις δυτικές χαρτογραφικές αναπαραστάσεις του κόσμου, κάτι που, άλλωστε, έχουν κάνει οι Αυστραλοί, οι Βραζιλιάνοι, τα νησιά της Ωκεανίας και οι Γιαπωνέζοι. (Βαΐου, Χατζημιχάλης, 2012: 198) Σε αυτόν τον χάρτη η Ινδία φαίνεται να βρίσκεται στο κέντρο του πλανήτη, ενώ η Ευρώπη ίσα που μπορεί να ιδωθεί στα βορειοδυτικά της.

Βάσει της απογραφής της Ινδίας του 2011, ο συνολικός πληθυσμός της χώρας ήταν 1210.2 εκατομμύρια άνθρωποι (περίπου 1,2 δις). Μέχρι το 2050 ο πληθυσμός της αναμένεται να έχει ξεπεράσει αυτόν της Κίνας. Το 2011 το 68.84% του συνολικού πληθυσμού κατοικούσε στην ύπαιθρο και το υπόλοιπο 31.16% στα αστικά κέντρα. Το πολυπληθέστερο κρατίδιο είναι το Uttar Pradesh. (βλέπε Διάγραμμα Δ5, Πίνακα Π3 και Χάρτη Χ28, Χ29 στο Παράρτημα)

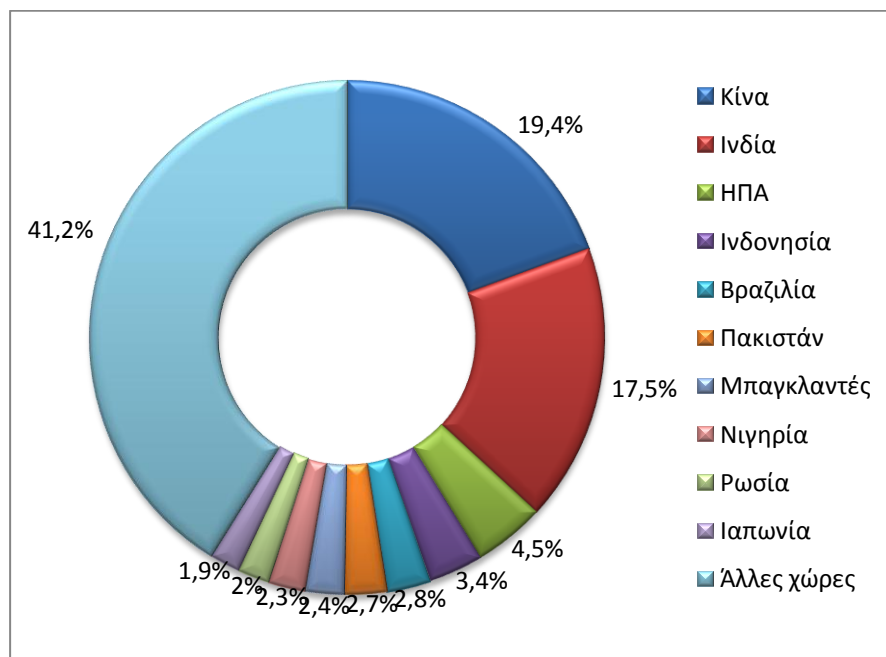
Πληθυσμός (σε εκατομμύρια): 1901-2011

Διάγραμμα Δ1: Ο αυξανόμενος συνολικός πληθυσμός της Ινδίας

Πηγή : Ιδία επεξεργασία, από την απογραφή της Ινδίας του 2011.

Η Ινδία στον Παγκόσμιο Πληθυσμό (2011)

Διάγραμμα Δ2: Ο πληθυσμός της Ινδίας ως ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού

Πηγή: Ιδία επεξεργασία, από την απογραφή της Ινδίας το 2011.

Η ινδική υποήπειρος αποτελεί από τα αρχαία χρόνια της χωνευτήρι θρησκειών και πολιτισμών. Στην απογραφή του 2011 δεν δόθηκαν δεδομένα για την θρησκευτική ταυτότητα των Ινδών πολιτών, πιθανότατα λόγω της επιδίωξης της κυβέρνησης να προστατεύσει το κοσμικό κράτος, το οποίο μπορεί να συνεισφέρει στη συγκράτηση των θρησκευτικές διενέξεων που υπάρχουν κυρίως μεταξύ ινδουιστών και μουσουλμάνων. Η ινδική απογραφή του 2001 δίνει τα παρακάτω δεδομένα:

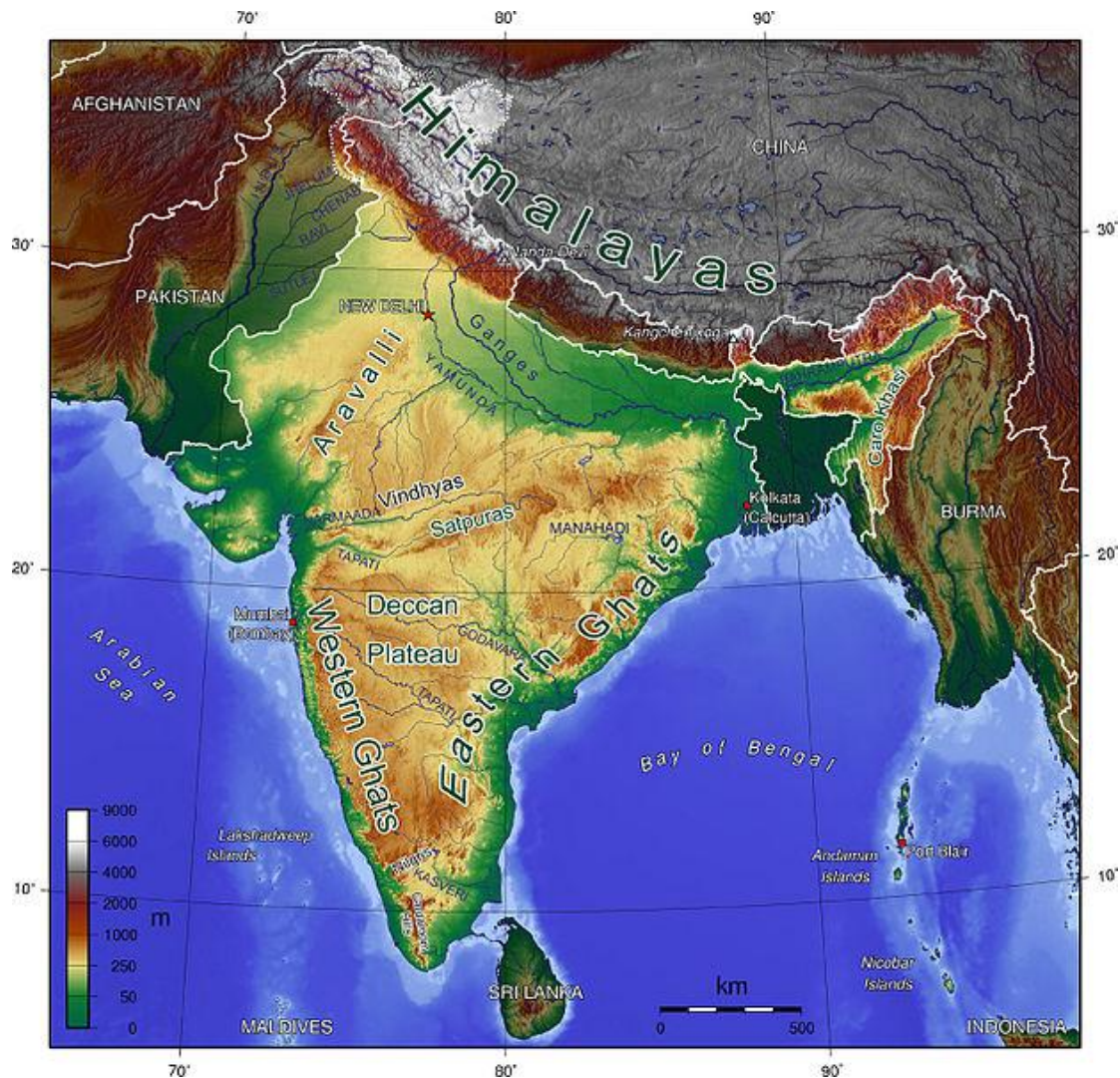
Θρησκείες	Πληθυσμός	Ποσοστό %
Ινδουιστές	827.578.868	80,5
Μουσουλμάνοι	138.188.240	13,4
Χριστιανοί	24.080.016	2,3
Σιχ	19.215.730	1,9
Βουδιστές	7.955.207	0,8
Ζαϊνιστές	4.225.053	0,4
Άλλες θρησκείες (Εβραίοι, Ζωροάστρες, Μπαχάι)	6.639.626	0,6
Δεν αναφέρεται θρησκεία	727.588	0,1
Σύνολο	1.028.610.328	100,0

Πίνακας 1: Θρησκευτική ταυτότητα, απογραφή 2001

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από την απογραφή της Ινδίας το 2001.

Η σημασία του αυξανόμενου πληθυσμού στην Ινδία, δεν έχει αφήσει αδιάφορους τους “δυτικούς” που αναζητούν και στη χώρα αυτή επέκταση των εξαγωγών τους. Μία σημαντική διαφορά, όμως, με την αντίστοιχα αναπτυσσόμενη αγορά της Κίνας, είναι οι πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες της ινδικής πραγματικότητας. Επίσης, η εμπειρία της αποικιοκρατικής εκμετάλλευσης, κάτι που δεν είχε ποτέ η Κίνα, αποτελεί μια ακόμη σημαντική διαφορά.

Η συνολική έκταση της χώρας είναι 3.287.263 τετραγωνικά χλμ. Είναι η έβδομη σε μέγεθος χώρα του κόσμου. Η Ινδία βρίσκεται κατά ένα μέρος στην τροπική και κατά ένα μέρος στη βόρεια εύκρατη ζώνη, γεγονός που έχει άμεση επίδραση στις κλιματολογικές της συνθήκες και στην ανάπτυξη της χλωρίδας και της πανίδας της. Γεωμορφολογικά, πάντως, η Ινδία μπορεί να χωριστεί σε τρεις περιοχές: τη βορειοδυτική ορεινή ζώνη, με τις πανύψηλες κορυφές των Ιμαλαΐων, τις πεδιάδες των μεγάλων ποταμών (όπου ρέουν γιγάντιοι ποταμοί από τη δύση προς την ανατολή και όπου για ευνόητους λόγους συγκεντρώνονται μεγάλες μάζες πληθυσμού) και τη χερσόνησο *Ντεκκάν* (=νότος). Το κλίμα της ινδικής υποηπείρου καθορίζεται αποκλειστικά σχεδόν από το εποχιακό φαινόμενο των μουσώνων. Οι άνεμοι αυτοί οφείλονται στη διαφορά θερμοκρασίας ανάμεσα στην Ασία και στις απέραντες θαλάσσιες μάζες που την περιβάλλουν, και το όνομά τους σημαίνει “εποχή”. Από τον Νοέμβριο ως τον Μάρτιο, ξηροί άνεμοι επικρατούν σε ολόκληρη τη χερσόνησο. Κατά τον Απρίλιο υπάρχει μια θερμοκρασιακή ισορροπία, αλλά από τον Μάιο και μετά τα φαινόμενα αντιστρέφονται. Γρήγορα η ξηρά θερμαίνεται πολύ περισσότερο από τη θάλασσα και οι υπερκείμενες αέριες μάζες θερμαίνονται, επίσης, και ανέρχονται. Το κενό που δημιουργείται καλύπτεται από κινήσεις αέρα, από τη θάλασσα προς την ξηρά, τους γνωστούς μουσώνες.

Χάρτης Χ2: Γεωφυσικός χάρτης της Ινδίας

Πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:India_Geographic_Map.jpg

Ακολουθεί, παρακάτω, ένα σύντομο χρονολόγιο με κάποιες βασικές περιόδους στην ιστορία της ινδικής υποηπείρου έως τη συγκρότηση της Ινδίας ως ανεξάρτητου έθνους.

2500 π.Χ.	• Πολιτισμός της κοιλάδας του Ινδού • Μόνιμη εγκατάσταση-αστικοποίηση
1500 π.Χ.	• Οι Βέδες • Εγκατάσταση Αρίων-Κάστες
600 π.Χ.	• Ζαϊνισμός-Βουδισμός
350 π.Χ.	• Δυναστεία Μαουρία-Κουσάνα
320 π.Χ.	• Δυναστεία Γκούπτα
510 μ.Χ.	• Οι Ούνοι
750-1200 μ.Χ.	• Βασίλεια του Βορρά • Δυναστείες του Νότου
1192-1526 μ.Χ.	• Το Ισλάμ
1526-1707 μ.Χ.	• Οι Μογγόλοι
1498-1857	• Εμπορικές εταιρείες από Πορτογαλία, Γαλλία, Ολλανδία και Αγγλία-Εξέλιξη σε αποικίες • Μετά έναν αιώνα η Βρετανική Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών επιβλήθηκε πάνω στις άλλες
1857	• Αποτυχημένη Ινδική Ανταρσία • Υπαγωγή κατακτημένων ινδικών εδαφών άμεσα στο Βρετανικό Στέμμα
1885	• Ίδρυση Ινδικού Εθνικού Κογκρέσου
1905	• Διαίρεση Βεγγάλης
1911	• Μεταφορά πρωτεύουσας στο Δελχί
1920	• Κίνημα "της μη συνεργασίας" από τον Γκάντι
1921	• Ο Γκάντι στην ηγεσία του Ινδικού Εθνικού Κογκρέσου
1930-32	• Κίνημα πολιτικής ανυπακοής- "Πορεία του αλατιού"
1942	• Κίνημα "παραιτηθείτε από την Ινδία"
1947	• Στις 15 Αυγούστου η Ινδία κερδίζει την Ανεξαρτησία της • Διαχωρισμός Πακιστάν

Το σύστημα των καστών

Η πολυπλοκότητα της ινδικής πραγματικότητας δεν έγκειται μόνο στην ύπαρξη του ινδουισμού και του ισλαμισμού και στην πληθώρα κοινοτήτων, θρησκειών και αιρέσεων ανάμεσα στις δυο μεγάλες θρησκείες. Ένα άλλο πολιτισμικό φαινόμενο, που χαρακτηρίζει την Ινδία και προβλημάτιζε τους παρατηρητές, είναι ο θεσμός της *κάστας*. Το σύστημα αυτό έχει διατηρηθεί τουλάχιστον δύο χιλιάδες χρόνια και ενδεικτική της πολυπλοκότητάς του είναι η ύπαρξη πάνω από τρεις χιλιάδες κάστες, η καθεμιά με τα δικά της χαρακτηριστικά, θεούς και τελετές, κανόνες συγγένειας, απαγορεύσεις στην διατροφή κτλ.

Οι κάστες έχουν τις ρίζες τους στον ινδουισμό και στην εισβολή των Αρίων στην ινδική χερσόνησο την δεύτερη χιλιετία προ Χριστού. Διαμορφώθηκαν, τότε, τέσσερις «βάρνα», που σημαίνει «χρώμα» στα σανσκριτικά: η πρώτη των *βραχμάνων* (υπεύθυνοι για τα ιερά κείμενα και τις τελετουργίες), η δεύτερη των *ξατρίγια* (οι πολεμιστές), η τρίτη των *θαϊσία* (οι έμποροι) και η τέταρτη των *σούντρα* (οι εργάτες, οι χωρικοί). Οι τέσσερις «βάρνα» είναι μεν κατηγορίες απαραίτητες για την ιδέα της κάστας, αλλά δεν αποτελούν τη βάση της. (Μπρυντέλ, 2001:321)

Ο ινδουιστικός όρος για την κάστα είναι *τζάτι*, που σημαίνει «είδος», όπως στις ζωικές ή φυτικές κατηγορίες. Οι ιδιότητες που την καθορίζουν είναι ποικίλες: η καταγωγή, ο τόπος κατοικίας, ο εργασιακός κλάδος, οι κανόνες συγγένειας. Η ιδέα της κάστας βασίζεται πιο πολύ στην ιδέα της θρησκευτικής καθαρότητας, που με τη σειρά της βασίζεται στο νόμο του *κάρμα*, σύμφωνα με τον οποίο οι άνθρωποι είναι η συνέπεια των προηγούμενων ζωών τους.

Η κάστα δεν πρέπει να συνδέεται με την κοινωνική τάξη. Δεν υπάρχει απαραίτητα αναλογία ανάμεσα στην κάστα και στην υλική κατάσταση κάποιου ανθρώπου, όπως στο ταξικό σύστημα. Το άτομο στην Ινδία είναι συνυφασμένο με την κάστα στην οποία ανήκει. Οι κάστες δεν είναι απλά άθροισμα ατόμων, αλλά και ομάδες αλληλεγγύης, πραγματικές αδελφότητες. Η κάστα λειτουργεί ως προστατευτικό υποστηρικτικό δίκτυο για το άτομο, αλλά δεν αποτελεί όχημα για κοινωνική κινητικότητα. Σε ορισμένες περιπτώσεις μόνο, η κάστα ως σύνολο, και όχι κάποιο συγκεκριμένο άτομο, μπορεί να ανέβει στην κοινωνική κλίμακα.

Οι άνθρωποι, που δεν είχαν γεννηθεί σε κάποια κάστα, ονομάζονται *ανέγγιχτοι* (επειδή τα μέλη των ανώτερων καστών δεν επιτρέπεται να τους αγγίζουν), θεωρούνται «μιαροί», υπόκεινται σε κοινωνικό αποκλεισμό και κάνουν τις πιο βρώμικες δουλειές. Αυτοαποκαλούνται «ντάλιτ» που σημαίνει «σπασμένοι». Σήμερα, ζουν στην Ινδία περίπου διακόσια εκατομμύρια «ντάλιτ» και συνήθως κυκλοφορούν ρακένδυτοι, είναι συλλέκτες σκουπιδιών και γενικά ζουν κάτω από απάνθρωπες συνθήκες. Οι ακραίες συνθήκες φτώχειας που τείνουν να διατηρούνται στη χώρα είναι κατά ένα μέρος προϊόν αυτού του φαινομένου. Ο Γκάντι είχε κάνει μεγάλο αγώνα για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των «ντάλιτ», τους οποίους αποκαλούσε *χαριτζάν*, δηλαδή «παιδιά του Θεού». Μετά την ανεξαρτησία της Ινδίας, έχουν γίνει προσπάθειες από τις ινδικές κυβερνήσεις για να εξελιφθούν οι διακρίσεις σε βάρος των *ανέγγιχτων*. Σήμερα, οι διακρίσεις παραμένουν πιο έντονες στην ύπαιθρο παρά στις μεγάλες πόλεις. (Οκτάβιο Πας, 2005: 81-97)

Η Ινδία των *raja*

Η ινδική χερσόνησος, τα χρόνια πριν την ευρωπαϊκή αποικιοκρατία, ήταν χωρισμένη σε «μικρά βασίλεια», δηλαδή επαρχίες των οποίων ο αρχηγός ή *raja* προερχόταν από την τοπική κυρίαρχη κάστα. Συχνά ένα τέτοιο μικρό βασίλειο αποτελούσε μέρος ενός μεγαλύτερου κράτους. Τις περισσότερες φορές, όμως, βασική πολιτική μονάδα παρέμενε η επαρχία που κυβερνούσε ο *raja*. Αυτό είχε ως συνέπεια η εντατικοποίηση της αγροκαλλιέργειας και η συγκεντρωμένη εγκατάσταση να καθυστερήσουν να προχωρήσουν στην Ινδία. Στις σπάνιες περιπτώσεις που παγιώθηκε μία κεντρική πολιτική εξουσία (όπως για παράδειγμα υπό τη βασιλεία των Μαουρία και των Γκούπτα), μπόρεσαν να προωθηθούν έργα αποψίλωσης, άρδευσης και ίδρυσης παραμεθόριων αποικιών. Οι μικρές έκτασης και ισχύος επαρχίες των *raja*, δεν είχαν γενικά τη δυνατότητα να κινητοποιήσουν με έργα σαν τα παραπάνω την ανάπτυξη της γεωργίας. Έτσι, διατηρήθηκαν οι παλαιού τύπου καλλιέργειες και οι παραδοσιακές μορφές γαιοκτησίας έως τις σχετικές μεταρρυθμίσεις των Βρετανών το 18^ο αιώνα. Οι μορφές γαιοκτησίας ήταν πολύπλοκες και διαφορετικές για κάθε τμήμα μίας κάστας. Κοινό χαρακτηριστικό αποτελούσε, ωστόσο, η πληρωμή ενοικίου στον *raja*. (Wolf, 2008 : 88-97) Σήμερα, ο τουρισμός στην Ινδία έχει στηριχθεί σε μεγάλο βαθμό στην μνημειακή κληρονομιά των *raja*, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το *Rajasthan*. Πρόκειται για μια επαρχία στα βορειοδυτικά, όπου υπάρχουν πόλεις διάσημες για τα παλάτια των τοπικών *maharaja* (“μεγάλος” *raja*), που διατηρούνται εκεί, όπως η *Jodpur* και η *Jaipur*. (Φωτογραφία Φ41)

Φωτογραφία Φ41: Παλάτι στο Ρατζαστάν (τα παλάτια των *raja* βρίσκονταν συνήθως πάνω σε λόφους ώστε να ελέγχουν καλύτερα τα εδάφη τους)

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2007.

Η αποικιοκρατία στην Ινδία

Η περίοδος της αποικιοκρατίας

Ο όρος αποικιοκρατία χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα πλήθος πρακτικών σε οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο, που εφαρμόστηκαν στις αποικίες που ίδρυν σταδιακά οι Ευρωπαίοι και οι οποίες επηρέασαν, βέβαια, και τις μητροπόλεις. Οι πρακτικές αυτές ποικίλουν, αναλόγως με το γεωγραφικό χώρο όπου εκτυλίχθηκαν, με το ποιός ήταν ο "αποικιοκράτης", και ποιός λαός ήταν στη δεινή θέση του αποικιοκρατούμενου, καθώς και αναλόγως με το γενικότερο ιστορικό πλαίσιο. Ένας σαφής και ομοιογενής ορισμός, άρα, της αποικιοκρατίας φαντάζει πολύ δύσκολος.

Στο βιβλίο του "Μετααποικιακή Θεωρία", ο Young (2007:45-50) διακρίνει τον όρο αποικιοκρατία από τον όρο ιμπεριαλισμό. Τόσο η αποικιοκρατία όσο και ο ιμπεριαλισμός αφορούσαν μορφές υποδούλωσης ενός λαού από έναν άλλο. Η διαφορά με τον ιμπεριαλισμό, σύμφωνα με τον Young, είναι πως η ιμπεριαλιστική δομή αναπτύχθηκε γραφειοκρατικά πλήρως ελεγχόμενη από το κέντρο για ιδεολογικούς και οικονομικούς λόγους.

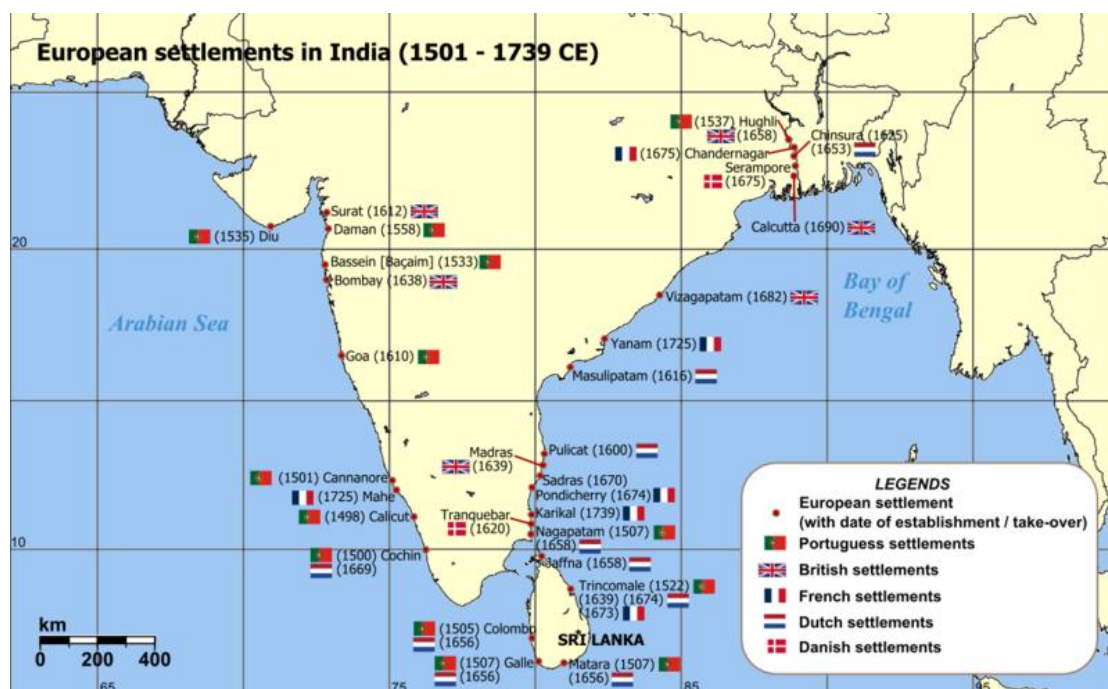
Η διαφορά των αυτοκρατοριών της αποικιοκρατίας με τις προηγούμενες μεγάλες αυτοκρατορίες, όπως η κινέζικη ή η ρωμαϊκή ήταν η μη γεωγραφική τους συνοχή. Αυτό, βέβαια, συνδέθηκε με τις τεχνολογικές εξελίξεις του 16^{ου} αιώνα και ειδικά με την ποντοπόρο καραβέλα, οπότε και κατέστη δυνατή η αποικιοποίηση εδαφών εκτός της Ευρώπης. Η αποικιοκρατία, εκτός από τα οικονομικά οφέλη, έδινε και τη δυνατότητα εγκατάστασης κατοίκων των μητροπόλεων στις αποικίες, πολλές φορές για να λυθεί το πληθυσμιακό ζήτημα, και άλλες φορές για να αποφευχθούν κοινωνικές συγκρούσεις και να εδραιωθεί η πολιτική σταθερότητα στη μητρόπολη. Επίσης, ορισμένες αποικίες χρησιμοποιήθηκαν για την εγκατάσταση καταδίκων π.χ. στην Αυστραλία ή θρησκευτικών μειονοτήτων, όπως π.χ. στις Η.Π.Α.

Η πρακτική και το αποτέλεσμα της αποικιοκρατίας, είτε αυτή είχε τη μορφή του ιμπεριαλισμού είτε όχι, και ανεξάρτητα από το έθνος που την επέβαλε, ήταν μία σειρά από φρικαλεότητες, βαρβαρότητες, εξοντώσεις λαών και στην καλύτερη περίπτωση εκδιώξεων πληθυσμών, βίαιης αρπαγής της γης τους, δουλεμπορίου και φόρων υποτελείας.

Η αποικιοκρατία στην Ινδία έχει την αφετηρία της στη Λισαβόνα. Οι Πορτογάλοι, έχοντας διασφαλίσει τα σύνορα τους (70 χρόνια πριν τους Ισπανούς), θέλησαν σταδιακά να βρουν το θαλάσσιο δρόμο προς τις Ινδίες, πραγματοποιώντας τον περίπλοκο της Αφρικής. Το εγχείρημα αυτό έφερε εις πέρας ο Βάσκο Ντα Γκάμα το 1498, αξιοποιώντας τις προηγούμενες προσπάθειες άλλων αποστολών, όπως αυτή του Βαρθολομαίου Ντιάζ, που έφτασε ως την Ανατολική Αφρική.

Ο στόχος των Πορτογάλων ήταν διττός: να έχουν το πάνω χέρι στο εμπόριο μπαχαρικών και άλλων προϊόντων με την Ινδία, κάτι που μέχρι τώρα ήταν στα χέρια των Αράβων, και επίσης, να αναχαιτίσουν την προέλαση των Οθωμανών, χτυπώντας στους δικούς τους εμπορικούς σταθμούς των Ινδιών. Σκόπευαν να ζητήσουν και τη βοήθεια των χριστιανών που ζούσαν εκεί, όπως είχαν πληροφορηθεί από τις διηγήσεις του Μάρκο Πόλο.

Η πρόοδος της χαρτογραφίας, της αστρονομίας και της κατασκευής της καραβέλας, κατέστησαν δυνατή την άφιξη των Πορτογάλων στην Ινδία. Η δίψα για ανακαλύψεις, καθώς και η χριστιανική πίστη, αλλά και η πίστη στον βασιλιά, ήταν τα εφόδια των θαλασσοπόρων, με τα γνωστά, όμως, στη συνέχεια φριχτά και βίαια γεγονότα που σημάδεψαν όλη την αποικιοκρατική περίοδο.

Χάρτης Χ3: Ευρωπαϊκοί εποικισμοί στην Ινδία (1501-1739) (*)

Πηγή: <http://blog.bostonteacampaign.com/tag/east-india-company/>

(*) Οι Βρετανοί κατευθύνθηκαν στην ανατολική μεριά της ινδικής υποηπείρου ώστε να αποφύγουν τους Πορτογάλους και τους Ολλανδούς, οι οποίοι είχαν εγκαθιδρύσει εμπορικούς σταθμούς κυρίως στα δυτικά και στα νότια. Η ίδρυση της πόλης της Καλκούτας στην ανατολική Ινδία από τους Βρετανούς, ήταν απότοκος του ανταγωνισμού με τις άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις στον έλεγχο του εμπορίου με την Ινδία.

Χάρτης Χ4: Ο βρετανικός ιμπεριαλισμός το 1886 (*)

Πηγή: <https://wikis.engrade.com/imperialisminindia/4>

(*)Ένας χαρακτηριστικός ευρωπαϊκός προπαγανδιστικός χάρτης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με την Βρετανία στο κέντρο του κόσμου, τον οποίο φαίνεται να ελέγχει. Η αποικιοκρατία τότε ήδη θεωρείτο ένα φυσικό γεγονός για τους Ευρωπαίους. Η πίστη τους στην ανωτερότητα του δικού τους πολιτισμού είχε ενισχυθεί από τις διαφωτιστικές ιδέες και της ιδέας της προόδου της ιστορίας. Στο πάνω μέρος του χάρτη είναι αποτυπωμένες οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης (Ελευθερία, Αδελφότητα, Ισότητα). Στο κάτω μέρος του χάρτη, οι Ευρωπαίοι παρουσιάζονται ως οι άρχοντες του πλανήτη. Θεωρούσαν την αποικιοκρατία ως αποστολή που είχε στόχο να εκπολιτίσει τους «κατώτερους» λαούς, οι οποίοι θεωρούνταν πως βρίσκονταν σε κατώτερα εξελικτικά στάδια προόδου από το «ανώτατο στάδιο» που βρισκόταν ο δυτικός πολιτισμός.

Η βρετανική αποικιοκρατία στην Ινδία

Οι Βρετανοί κυριάρχησαν στην Ινδία, αφού εκτόπισαν τα πορτογαλικά, ολλανδικά και γαλλικά συμφέροντα στο τέλος του 18^{ου} αιώνα και σταδιακά επεκτάθηκαν εδαφικά μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Ο κύριος στόχος της βρετανικής αποικιοκρατίας ήταν η υφαρπαγή των πρώτων υλών της πλούσιας αυτής υποηπείρου και η αποστολή τους στην Αγγλία υπό τον έλεγχο της Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών. Η κατασκευή, άλλωστε, εκτεταμένων σιδηροδρομικών δικτύων στη χώρα συνεισέφερε στη γρήγορη μεταφορά των πρώτων υλών και ακατέργαστων προϊόντων προς την μητρόπολη Βρετανία. Εξάλλου, αυτή ήταν η διττή πολιτική των Άγγλων κεφαλαιοκρατών: η αντιμετώπιση της Ινδίας ως αγοράς από την οποία προμηθεύονταν πρώτες ύλες για να τροφοδοτήσουν την αγγλική βιομηχανία, αλλά και ως αγοράς που μπορούσε στη συνέχεια να απορροφήσει τα βιομηχανικά προϊόντα τους. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Μαρξ, η οικονομία της ινδικής κοινωνίας υπονομεύτηκε από τη δια της βίας καταστροφή της υφαντουργικής βιομηχανίας προς όφελος των εισαγόμενων βρετανικών υφασμάτων.

Όπως γλαφυρά περιγράφει ο Μπρωντέλ :

“Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η Ινδία είναι ένας τόπος αγροτικός με αναρίθμητα χωριά, συχνά πάμπτωχα, μερικές καλύβες συγκεντρωμένες όλες μαζί. Οι τοίχοι από ξεραμένη λάσπη, οι στέγες από πλεγμένα φύλλα φοινικόδεντρων, μοναδικό άνοιγμα μια χαμηλή πόρτα... Ο καπνός από τη φωτιά, που καίει ξεραμένη κοπριά αγελάδας, βγαίνει όπως – όπως από τις χαραμάδες της στέγης. Οι κοινότητες αυτές ήταν σχετικά αυτάρκεις στηριζόμενες στην οικοτεχνία, τη γεωργία και κάποιου τύπου συλλογική ιδιοκτησία της γης, παρ’ όλο που υποχρεούνταν να πληρώνουν φόρο εσοδείας ή εργασίας στον εκάστοτε κυβερνήτη.” (Μπρωντέλ, 2010 :340)

Ωστόσο, η μεγάλη αλλαγή που έφεραν οι Άγγλοι, στηριζόμενοι στις δυτικού τύπου καθιερωμένες σχέσεις ιδιοκτησίας, ήταν πως επέτρεψαν στους φοροεισπράκτορες μεγαλοαποκτήμονες (*zamindars*) να έχουν δικαίωμα στην ιδιοκτησία της γης, που ήταν υπό τον έλεγχό τους, ενώ πιο πριν με το σύστημα των Μογγόλων είχαν την επίβλεψη, αλλά δεν νέμονταν τη γη. (Basham, 2007: 226) Οι χωρικοί τώρα ήταν αναγκασμένοι να πληρώνουν ενοίκιο για την ίδια τους τη γη μαζί με φόρο υποτελείας στον τοπικό *zamindar*, ο οποίος στη συνέχεια, αφού καρπωνόταν κάποιο ποσοστό, το κατέβαλε στον υπέρτατο ιδιοκτήτη της γης, τις αγγλικές αρχές. Στις περιοχές, μάλιστα, που δεν είχε εγκαθιδρυθεί το σύστημα των *zamindar*, οι Ινδοί αγρότες πλήρωναν απευθείας το φόρο στην Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών. (Μαρξ, 2003 :54)

Το νομικό πλαίσιο που επέβαλλαν οι Άγγλοι, ήταν διαμορφωμένο με τις δυτικές φιλελεύθερες ιδέες για την ιδιοκτησία, οπότε στήριζε νομικά αυτούς που είχαν ιδιοκτησιακά δικαιώματα πάνω στη γη. Αυτή ήταν η αρχή που ίσχυε και στα δικαστήρια της εποχής. Μάλιστα, το πρώτο ανώτατο δικαστήριο της Ινδίας εγκαθιδρύθηκε στην Κολκάτα το 1774.

Για να διατηρήσουν την κυριαρχία τους, οι Βρετανοί στηρίχθηκαν, εκτός της καταστολής, και στην πολιτική του “διαίρει και βασίλευε”, συντηρώντας τις υπάρχουσες διαιρέσεις, κυρίως των ινδουιστών και των μουσουλμάνων. Μάλιστα, η διάκριση αυτή εφαρμόστηκε και στον στρατό των Ινδιών, όπου η κάθε θρησκευτική ομάδα υπηρετούσε σε διαφορετική στρατιωτική μονάδα.

Χάρτης Χ5 : Η εξέγερση των Σεπού (με κόκκινο χρώμα οι περιοχές όπου επεκτάθηκε)

Πηγή: [http://unitivimperialismproject.wikispaces.com/3\)+British+Imperialism+in+India](http://unitivimperialismproject.wikispaces.com/3)+British+Imperialism+in+India)

Η εξέγερση του 1857 αποτελεί τον μεγαλύτερο πόλεμο αντίστασης εναντίον αποικιοκρατικής δύναμης σε όλη τη διάρκεια του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμού. Οι ενδείξεις για αυτή την εξέγερση είχαν φανεί τριάντα χρόνια νωρίτερα με την αντικατάσταση της περσικής γλώσσας από την αγγλική στη διοίκηση. (Wood , 2006) Η “μεγάλη Στάση”, όπως ιδεολογικά χρωματισμένη καταγράφεται από τους Βρετανούς ιστορικούς, ξεκίνησε από το Μερουτ, όπου στρατοπέδευε μεγάλος αριθμός ιθαγενών (σεπού) υπό βρετανική διοίκηση και οδήγησε στην κατάληψη του Δελχί.

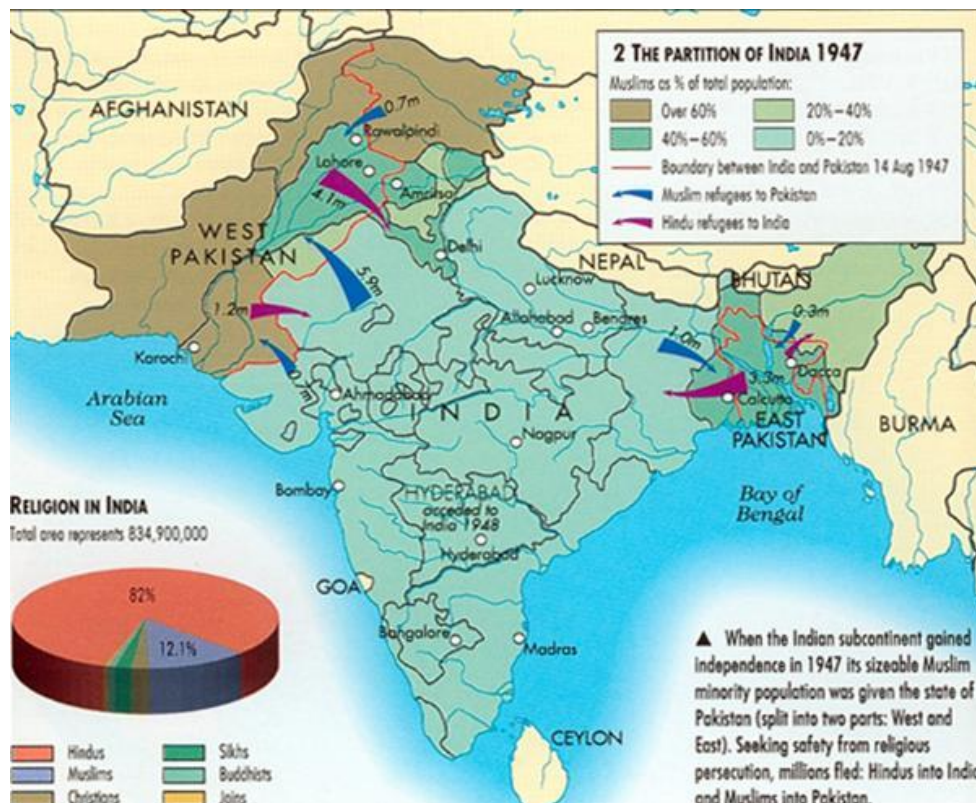
Η αιτία της “Στάσης” ήταν η υποψία ινδουιστών και μουσουλμάνων στρατιωτών του ινδικού στρατού ότι οι σφαίρες τους ήταν αλειμμένες με αγελαδινό λίπος (ακάθαρο για τους ινδουιστές) και χοιρινό λίπος (ακάθαρο για τους μουσουλμάνους). Στην πραγματικότητα η αιτία της “Στάσης” ήταν οι επιπτώσεις του ίδιου του βρετανικού ιμπεριαλισμού, καθώς και η έχθρα για τη χριστιανική κυβέρνηση, σε μια χώρα αποτελούμενη από πολλές θρησκείες και φυλές, οι οποίες θεωρούσαν εξευτελιστική την

υποδούλωσή τους στους Βρετανούς. Επίσης, κανένας από τους στασιαστές δεν αγνοούσε πως υπερτερούσαν αριθμητικά από τους ανώτερους αξιωματικούς τους.(Saïd , 1996: 178)

Οι Βρετανοί κατέστειλαν βίαια και σκληρά τους εξεγερθέντες, οι οποίοι φαίνεται ότι δεν είχαν ενότητα και συντονισμένη δράση. Όταν αποκαταστήθηκε η ειρήνη, η Μεγάλη Βρετανία δέχτηκε επισήμως την ευθύνη της διακυβέρνησης της Ινδίας, την οποία μετέτρεψε πλέον σε Αντιβασιλεία. Η βασίλισσα Βικτωρία, μάλιστα, υποστήριξε το δικαίωμα των Ινδών να υπηρετούν στην αποικιακή διοίκηση. Αυτό το δικαίωμα ήταν ο σπόρος της μελλοντικής ανεξαρτησίας της Ινδίας.(Οκτάβιο Πας, 2005:76) Η "Στάση", βέβαια, είχε ήδη ισχυροποιήσει τη διαφορά μεταξύ αποικιοκράτη και αποικιοκρατούμενου, αν και δεν αποτέλεσε εθνική επανάσταση, αφού η έννοια του έθνους δεν είχε διεισδύσει στην σκέψη των Ινδών.

Γκάντι

Στο ξεκίνημα του 20^{ου} αιώνα, ο βρετανικός ιμπεριαλισμός βρίσκεται πάντα στο απόγειο της ζωτικότητάς του(βλέπε Χάρτη Χ31 στο Παράρτημα). Η Ινδία, κατά τον Νεχρού, έχει βυθιστεί "σε ένα τέλμα φτώχειας και ηττοπάθειας που την ρουφάει ως τα κάτω". Μία μείζων δυσκολία ήταν να κινητοποιηθούν οι μάζες και αυτό θα το επιτύχει ο Γκάντι (1869-1948). Αφού σπούδασε νομικά στη Βομβάη και στο Λονδίνο, ο Γκάντι χρημάτισε δικηγόρος στο Νατάλ της Νότιας Αφρικής, προκειμένου να υπερασπίσει τους συμπατριώτες του που βρίσκονται μετανάστες εκεί. Όταν επέστρεψε στην Ινδία, το 1914, δεν άργησε να επιβληθεί στους εθνικιστές του κόμματος του Κογκρέσου, να γίνει ηγέτης τους και να τους δώσει νέα ώθηση. Η δράση του συνίσταται στη "θρησκευτική χρήση των πολιτικών δυνάμεων". Θα γίνει ο *Μαχάτμα* (ο Ευγενής, ο Σεβασμιότατος, η "Μεγάλη Ψυχή", όπως τον αποκάλεσε ο *Ταγκόρ*). Ο Γκάντι πράγματι ξεσηκώνει τις μάζες. Μέσα από μία σειρά μποϊκοτάζ, κινημάτων και εκστρατειών, που έχουν ως βασική αρχή την άρνηση της βίας («αχίμσα»), η Ινδία πετυχαίνει την ανεξαρτησία της το 1947. Αυτή η ανεξάρτητη Ινδία, όμως, σπαράσσεται εσωτερικά: στις 15 Αυγούστου διαιρείται στην Ινδική Ένωση από τη μία πλευρά, το Πακιστάν από την άλλη (διηρημένο κι αυτό σε δύο τμήματα).(Χάρτης Χ6) Μάταια προσπάθησε ο Γκάντι να βρει κάποιο πεδίο συνεννόησης με τους μουσουλμάνους. Στις 30 Ιανουαρίου 1948, κάποιος φανατικός ινδουιστής, θεωρώντας ότι με αυτή του την τακτική πρόδιδε την υπόθεση του ινδουισμού, δολοφόνησε τον *Μαχάτμα*.

Χάρτης Χ6: Η διαίρεση της Ινδίας το 1947

Πηγή: <http://www.oakton.edu/user/2/emann/HIS140CLASS/The%20Impact%20and%20Legacy%20of%20Imperialism.htm>

Πολιτειακή Οργάνωση σήμερα

Η κυβέρνηση της Ινδίας έχει επιλέξει να περιλάβει τις πολλές τοπικές κουλτούρες και οικονομίες μέσα στα πλαίσια της ομοσπονδιακής διοίκησης. Η δημοκρατία της Ινδίας αποτελείται από 28 Πολιτείες, που από το 1956 ορίζονται με βάση τη γλώσσα, και 7 Περιφερειακές Ενώσεις. Η απογραφή του 2011 κατέγραψε 7.935 πόλεις και 640.867 χωριά.

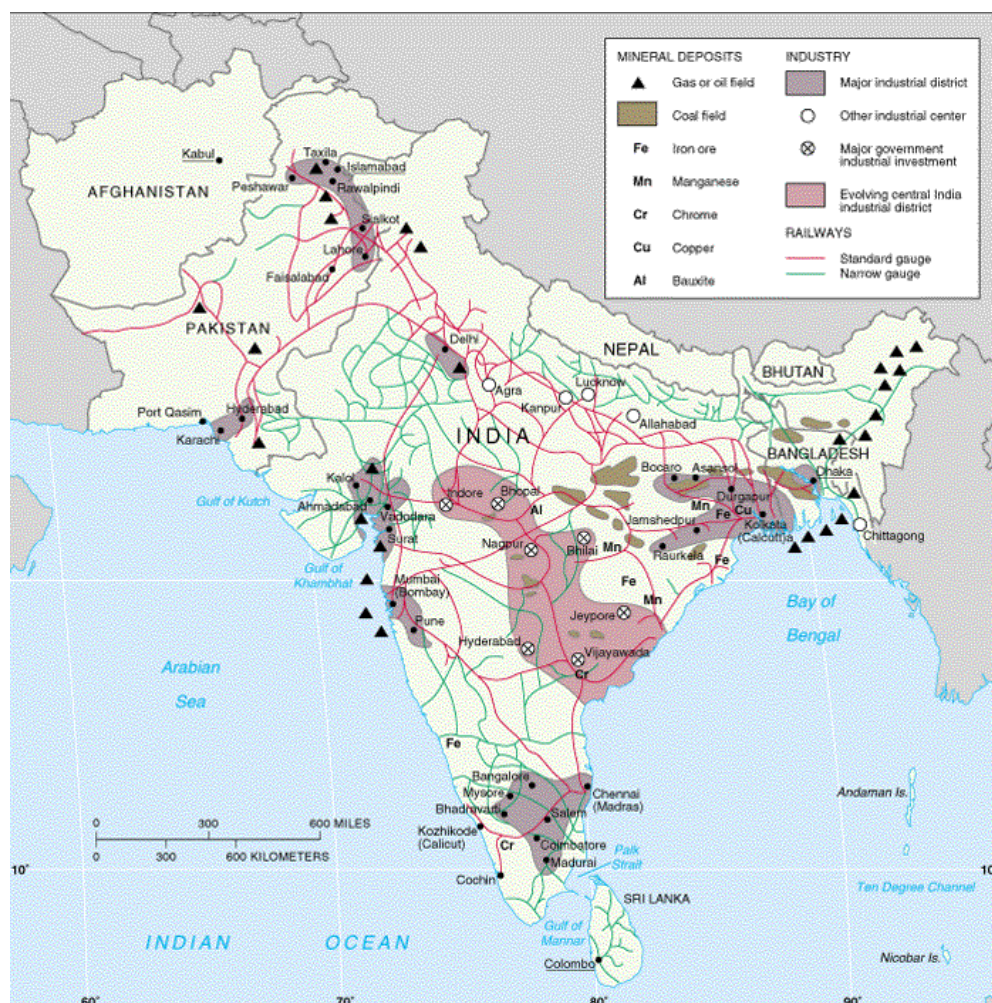

Χάρτης Χ7: Πολιτικός Χάρτης της Ινδίας με τα 28 Κρατίδια και τις 7 Περιφερειακές Ενώσεις

Πηγή: http://www.nationsonline.org/oneworld/countries_india.htm

Είναι η 10^η οικονομία του κόσμου με βάσει το συνολικό ΑΕΠ (1,947 τρις. δολάρια το 2012). Ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης της έχει πέσει στο 6,5 % το 2012 (το 2010 υπολογιζόταν σε 10%). Με βάση, όμως, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (3,900 δολάρια /κάτοικο) κατατάσσεται στην 166^η θέση παγκοσμίως, το 2012. Στην παγκόσμια κατάταξη του δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης του ΟΗΕ για το 2013 βρίσκεται στην 136^η θέση. Από τις δυναμικά αναπτυσσόμενες μεγάλες οικονομίες και μέλος της ομάδας BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα), χαρακτηρίζεται νεο-βιομηχανοποιημένη χώρα. Είναι ακόμη μέλος των G20, G8, South Asia Association for Regional Cooperation, East Asia Summit, και παρατηρητής του γκρουπ της Σανγκάης. Διαθέτει τη δεύτερη μεγαλύτερη εργατική δύναμη στον κόσμο, με 489,4 εκατομμύρια ανθρώπους, το 2012. Ο αγροτικός τομέας αντιστοιχεί στο 17% του ΑΕΠ, ο βιομηχανικός στο 18% και οι υπηρεσίες στο 65%, το 2011. Η βάση για

τη βιομηχανική ανάπτυξη της Ινδίας βρίσκεται στο ανεπτυγμένο σιδηροδρομικό δίκτυο, παρ' όλες τις αδυναμίες του, αλλά και στον διαθέσιμο ορυκτό πλούτο της. (Χάρτης Χ8)

Χάρτης Χ8: Τα κύρια ορυκτά και βιομηχανικές περιοχές της Νότιας Ασίας

Πηγή:(Clawson, Johnson, Haarmann, Johnson, 2007: 504)

Αναφορικά με τον πρωτογενή τομέα, εκτός από τις μεταλλευτικές εξορύξεις, κάποια από τα αγροτικά προϊόντα που παράγει η χώρα είναι: ρύζι, σιτάρι, ελαιοκράμβη, βαμβάκι, γιούτα, τσάι, ζαχαροκάλαμο, φακές, κρεμμύδια, πατάτες, γαλακτοκομικά προϊόντα, αιγοπρόβατα, πουλερικά, ψάρια κ.α. (βλέπε Χάρτη Χ30 στο Παράρτημα). Στον τομέα της γεωργίας απασχολείται σχεδόν ο μισός πληθυσμός της χώρας.

Στον δευτερογενή τομέα, πολύ σημαντική θεωρείται η βιομηχανία της κλωστοϋφαντουργίας, που αποτελεί τον δεύτερο μεγαλύτερο τομέα απασχόλησης μετά τη γεωργία.

Τέλος, στον τριτογενή τομέα, αυξανόμενη δυναμική στην οικονομία της Ινδίας παρουσιάζει ο τουρισμός¹²(6%τουΑΕΠ), η βιομηχανία του κινηματογράφου και η βιομηχανία της τεχνολογίας της πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ) ή IT(Information Technology).

Η Ινδία έχει αναδειχτεί ως ο παγκόσμιος ηγέτης στην παροχή υπηρεσιών ΤΠΕ. Τα συνολικά έσοδα των επιχειρήσεων ΤΠΕ ανέρχονται στα 100 δις δολάρια για το 2012. Υπάρχουν πολλοί λόγοι που η Ινδία έχει γίνει το παγκόσμιο κέντρο παροχής υπηρεσιών της Τεχνολογίας της Πληροφορίας. Κατ' αρχάς, έχει υψηλής εκπαίδευσης ανθρώπινο εργατικό δυναμικό, με 2 εκατομμύρια αποφοίτους πανεπιστημίου το χρόνο, οι οποίοι στο σύνολό τους μιλούν αγγλικά. Ακόμη, υπάρχουν άριστες συνδέσεις παγκόσμιας επικοινωνίας και καλή πρόσβαση στο διαδίκτυο στις μεγάλες πόλεις της χώρας. Τέλος, οι μισθοί των εξειδικευμένων εργαζομένων σε αυτές τις υπηρεσίες αντιστοιχούν περίπου στο $\frac{1}{4}$ με $\frac{1}{10}$ των αντίστοιχων στην Ευρώπη ή τις Η.Π.Α. Η πραγματική ανάπτυξη των ινδικών υπηρεσιών Τεχνολογίας της Πληροφορίας άρχισε στην αρχή της δεκαετίας του '90, όταν η κυβέρνηση άνοιξε τη χώρα στις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης, δίνοντας τέλος στον κρατικό έλεγχο και ευνοώντας τις ξένες επενδύσεις. Η ινδική κυβέρνηση στόχευσε ειδικά στην ανάπτυξη των εξαγωγών των υπηρεσιών της Τεχνολογίας της Πληροφορίας με ειδικές επιχορηγήσεις. Έτσι, ξένες πολυεθνικές εισέβαλαν στην Ινδία ανυπομονώντας να εκμεταλλευτούν τα φθηνά εργατικά χέρια και μια από τις μεγαλύτερες εσωτερικές αγορές στον κόσμο. Η πρώτη αμερικάνικη πολυεθνική εταιρία στην Ινδία ήταν η "Texas Instruments", το 1988.

Η πόλη του Bangalore (Χάρτης Χ9), που βρίσκεται στη νότια πολιτεία της Ινδίας Karnataka, έχει δεχθεί την παγκόσμια αναγνώριση στον τομέα των υπηρεσιών ΤΠΕ τα τελευταία 15 -20 χρόνια και είναι, μάλιστα, γνωστή ως η «Silicon Valley» της Ινδίας. Το μέγεθος της εξαγωγής των σχετιζόμενων προϊόντων με τη βιομηχανία της Τεχνολογίας της Πληροφορίας στο Bangalore, έχει αυξηθεί από αρχικά 13 εταιρείες με εξαγωγίμο προϊόν της τάξης του 1.19 εκατομμυρίων δολαρίων το 1991-1992, σε 1322 εταιρείες με εξαγωγίμο προϊόν 4099,66 εκατομμυρίων δολαρίων το 2003-2004. Συγκεκριμένα, η σύνθεση των εξαγωγών το 2003-2004 αποτελείτο κατά 76% από συστήματα και εφαρμογές λογισμικού για επιχειρήσεις και τηλεπικοινωνίες. Η πόλη έχει παραγάγει τον υψηλότερο αριθμό επαγγελματιών που δουλεύουν στις Η.Π.Α - σχεδόν το 60% του ινδικού πληθυσμού στο εξωτερικό προέρχεται από το Bangalore.

¹² Πρόσφατα, ταχύτατα αναπτυσσόμενος στην Ινδία είναι και ο "ιατρικός τουρισμός", καθώς και ο "τουρισμός" με σκοπό την παρένθετη μητρότητα και την υιοθεσία παιδιών.

Χάρτης Χ9: Η πόλη του Bangalore , πρωτεύουσα της επαρχίας Karnataka

Πηγή: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-india-22178745>

Σήμερα, περισσότερες από 500 διεθνείς εταιρίες έχουν υπηρεσίες Τεχνολογίας της Πληροφορίας μόνο στο Bangalore (π.χ. η Hewlett Packard, η Dell, η IBM, η Accenture). Η Microsoft έχει ένα από τα τρία παγκόσμια βασικά ερευνητικά της κέντρα στο Bangalore. Επιπλέον, οι εταιρίες Virgin, BT, HSBC λειτουργούν τα δίκτυα τους από το Bangalore, ενώ η Sony και η Toshiba αγοράζουν τα προϊόντα των ΤΠΕ του Bangalore.

Οι εταιρίες ΤΠΕ, που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, δημιουργούν λογισμικό για υπολογιστές, ενώ παράγουν και ποικίλα τεχνολογικά προϊόντα, όπως βιντεοκάμερες, κινητά τηλέφωνα νέας γενιάς, αλλά και φορητές συσκευές αναπαραγωγής πολυμέσων. Ακόμη, δημιουργούν νέες ψηφιακές κάμερες ανίχνευσης χιλιάδων εικόνων χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας, τεχνολογίες σηματοδότησης κ.α.

Από το 2000 και μετά, αναπτύσσονται πολλές ιδιωτικές επιχειρήσεις και από Ινδούς πλέον, με κύρια ενασχόληση τις τεχνολογίες επικοινωνίας και ανάπτυξης. Οι ινδικές αυτές εταιρίες βοήθησαν στην αντιμετώπιση του λεγόμενου ιού της χιλιετίας, σε συνεργασία με τις πολυεθνικές του εξωτερικού. Επιπλέον, συνεισέφεραν στη δημιουργία εφεδρικών συστημάτων για μεγάλες επιχειρήσεις μετά την 9/11/2001. Να σημειωθεί πως οι ινδικές εταιρίες Wipro και Infosys διπλασιάζουν τα κέρδη τους κάθε δυο χρόνια, ενώ ειδικά η Infosys δέχεται 1,4 εκατομμύρια αιτήσεις για απασχόληση και εκπαιδεύει 10.000 απόφοιτους κάθε χρόνο. Άλλωστε, συνολικά στην Ινδία, 400.000 πτυχιούχοι πληροφορικής και μηχανικής αποφοιτούν κάθε χρόνο (αριθμός που τους φέρνει στην πρώτη θέση αποφοίτων τέτοιας ειδικότητας παγκοσμίως). Παρατηρείται, τέλος, αυξημένη εισροή ειδικευμένων επαγγελματιών από το εξωτερικό, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του ανταγωνισμού και των μισθών.

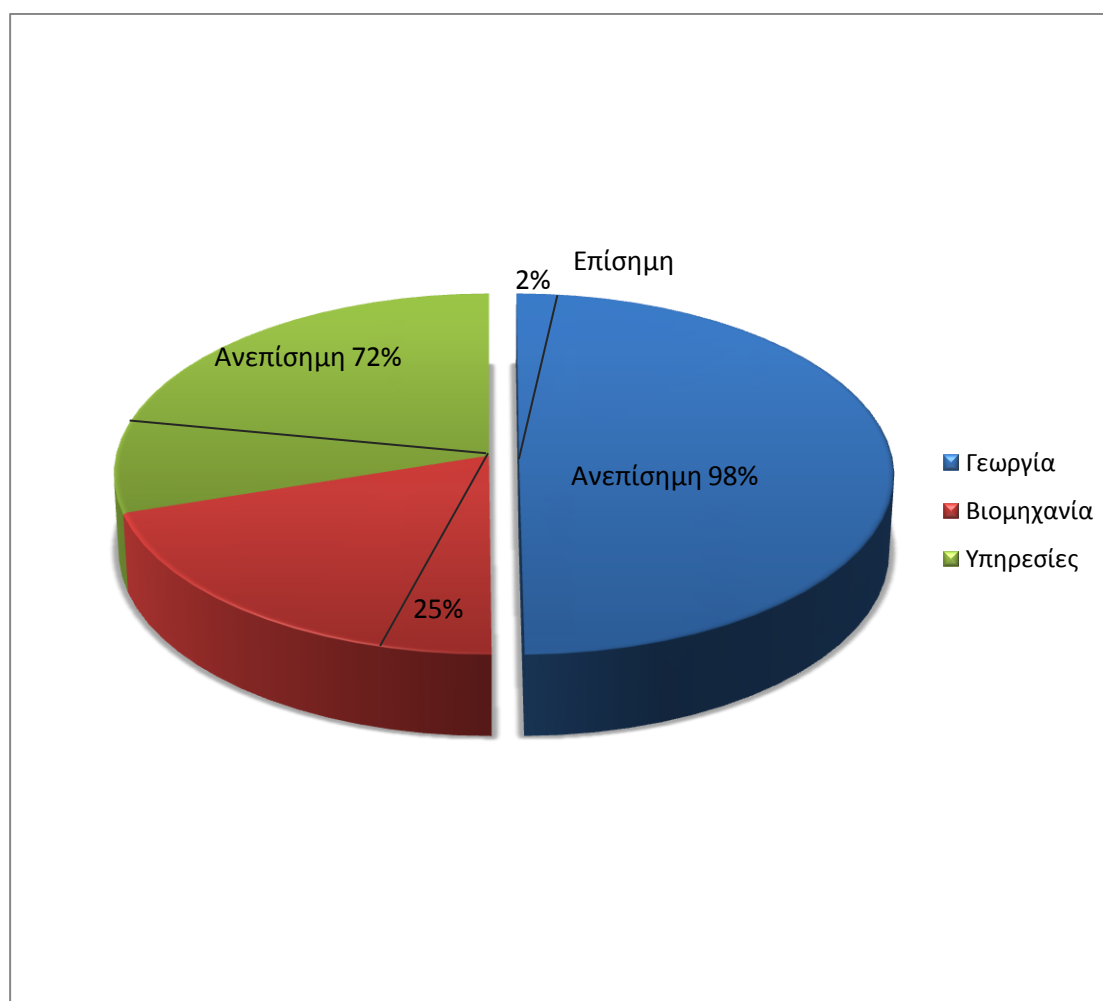
Η χώρα, με την ραγδαία ανάπτυξη στον τομέα της βιομηχανίας ΤΠΕ, παρουσιάζει χαμηλά ποσοστά στην πρόσβαση του πληθυσμού της στο διαδίκτυο. Για το 2012 το 11,4% των Ινδών είχε πρόσβαση στο διαδίκτυο, όταν τα αντίστοιχα ποσοστά για τον πληθυσμό της Κίνας ήταν 40,1%.

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό χαρακτηριστικό της οικονομίας και κοινωνίας στην Ινδία, είναι η καθοριστική παρουσία της «άτυπης εργασίας».(Διάγραμμα Δ3) Λιγότερο από το 7% της εργατικής δύναμης της Ινδίας απασχολείται στην επίσημη/τυπική οικονομία, την οποία οι Ινδοί ονομάζουν «οργανωμένο τομέα». Αυτό σημαίνει πως μόνο περίπου 35 εκατομμύρια άνθρωποι, σε ένα σύνολο 470 εκατομμυρίων, έχουν ασφάλεια εργασίας με οποιαδήποτε ουσιαστική έννοια και μόνο οι περίπου 35 εκατομμύρια πληρώνουν φόρο εισοδήματος, ένα μικρό ποσοστό για τα δεδομένα άλλων αναπτυσσόμενων χωρών. Οι υπόλοιποι ανήκουν στην «άτυπη οικονομία», καλλιεργούν τη γη, αρμέγουν την αγελάδα της οικογένειας, απαρτίζουν τις εποχιακές στρατιές των μετακινούμενων, περιστασιακά εργαζομένων σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις, διατηρούν μικρά μαγαζιά ή υπαίθριους πάγκους, φτιάχνουν τα αρωματικά στικ, οδηγούν “ρίκσο” (rikshaws), δουλεύουν ως υπηρέτες, κηπουροί, νυχτερινοί φύλακες, ως μηχανικοί σε γκαράζ μικρών πόλεων και τόσα άλλα.

Από τους περίπου 35 εκατομμύρια Ινδούς με τα επαγγέλματα του επίσημου τομέα-τα οποία είναι, σε κάποιο βαθμό, καταγεγραμμένα, καταμετρημένα και ελεγμένα- 21 εκατομμύρια από αυτούς είναι άμεσα εργαζόμενοι για την κυβέρνηση. Αποτελούν, δηλαδή, τους δημοσίους υπαλλήλους, τους καθηγητές, τους ταχυδρόμους, τους παρασκευαστές τσαγιού, τους εργάτες στον τομέα του πετρελαίου, τους στρατιώτες, τους ανθρακωρύχους και τους ελεγκτές εισιτηρίων ενός δυσκίνητου δικτύου γραφείων, σταθμών τρένου, εργοστασίων και σχολείων της ινδικής κυβέρνησης.

Υπολείπονται περίπου 14 εκατομμύρια ανθρώπων που εργάζονται στον ιδιωτικό «οργανωμένο» τομέα. Από αυτούς, λίγοι παραπάνω από 1 εκατομμύριο, απασχολούνται στον τομέα των υπηρεσιών της τεχνολογίας της πληροφορίας και λογισμικού, στην προώθηση υποστήριξης γραφείων και σε τηλεφωνικά κέντρα. (Luce, 2011 :48)

Επίσημη/τυπική και ανεπίσημη/άτυπη απασχόληση ανά τομέα, εκτιμήσεις 2008-09

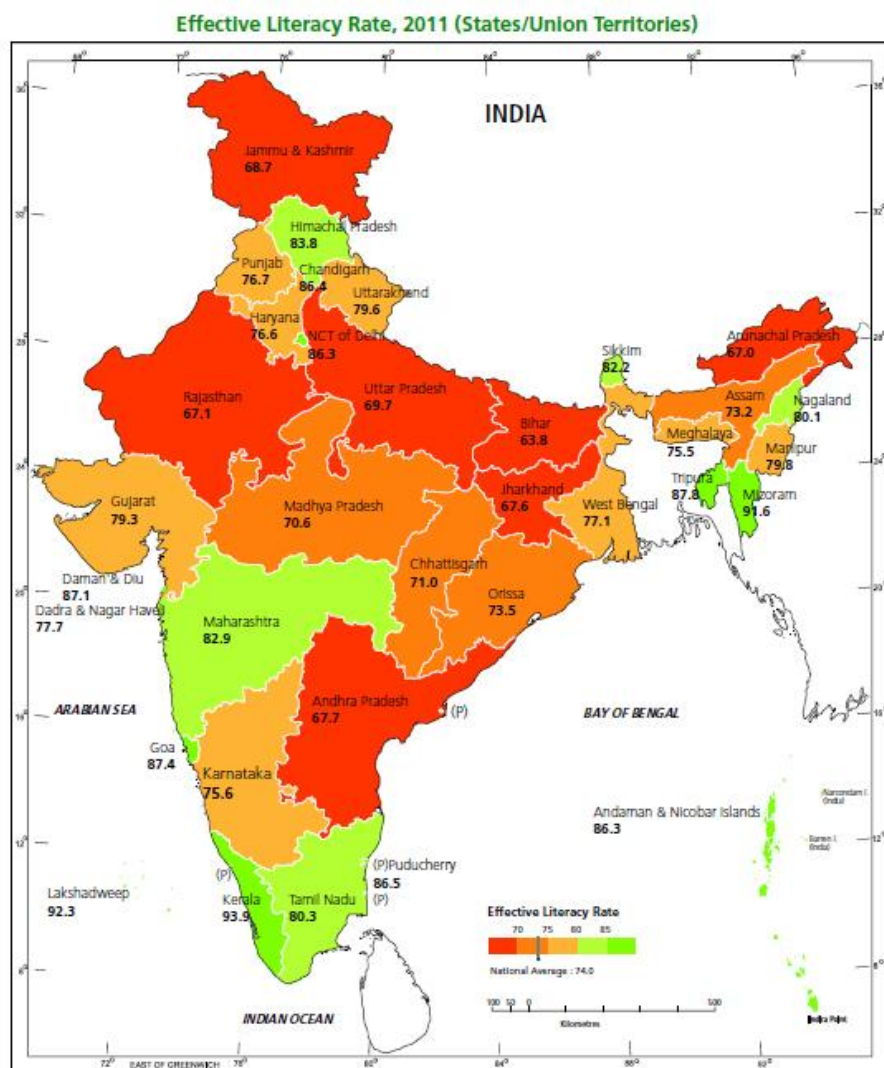
Διάγραμμα Δ3: Επίσημη/Τυπική και ανεπίσημη/άτυπη απασχόληση ανά τομέα (2008-09)

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από Table 2.7 "Modified Current Weekly Status employment" estimates in the Challenge of Employment in India Report, National Commission for Enterprises in the Unorganised Sector, April 2009.

Βάσει της απογραφής του 2011, στην Ινδία το ποσοστό των εγγεγραμμάτων είναι 74%. Έντονη διαφοροποίηση παρουσιάζει το ποσοστό ανάμεσα στους άνδρες (82%) και τις γυναίκες (65%). (Χάρτης Χ10)

Σύμφωνα με έρευνα του Ερευνητικού Ινστιτούτου Διεθνούς Ειρήνης στη Στοκχόλμη (SIPRI), η Ινδία είναι ο μεγαλύτερος εισαγωγέας όπλων παγκοσμίως, ενώ διαθέτει και πυρηνικά όπλα. Μάλιστα, τον Μάιο του 2013 αύξησε τις πυρηνικές κεφαλές της, και διαθέτει 90 έως 110.

Την ίδια στιγμή, οι δαπάνες της κυβέρνησης για τη δημόσια υγεία δεν ξεπερνούν το 1% του ΑΕΠ της χώρας, που είναι ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά παγκοσμίως. Το 2010, το 30% του πληθυσμού της Ινδίας ζούσε κάτω από τα όρια της φτώχειας, με την ανεργία να υπολογίζεται στο 10%. Το 2002, το 48% του πληθυσμού κάτω των πέντε ετών, καταγράφηκε ως υποσιτισμένο.

Χάρτης Χ10: Εγγράμματοι ως ποσοστό του πληθυσμού σε κάθε κρατίδιο, το 2011

Πηγή:<http://www.paolacarbhone.com/literatures/2013/kapur.htm>

Οι φτωχοί της υπαίθρου

Παρόλο που η Ινδία είναι εξαγωγέας πολλών αγροτικών προϊόντων, ο αγροτικός πληθυσμός της παραμένει σχετικά φτωχός. Οι αιτίες της φτώχειας των Ινδών αγροτών είναι πολλές. Καταρχάς, οι μεγάλες ανισότητες στην ιδιοκτησία γης, εν μέρει κληρονομημένες από το αποικιακό παρελθόν. Οι ανισότητες αυτές μεταξύ πλουσίων και φτωχών κατοίκων της υπαίθρου εντάθηκαν με την “Πράσινη Επανάσταση”. Η φιλελευθεροποίηση της ινδικής οικονομίας μετά το 1991, με τις επιταγές της Παγκόσμιας Τράπεζας, μείωσε τις παροχές του κράτους προς τους αγρότες. Έτσι, πολλοί φτωχοί Ινδοί αγρότες πήραν δάνεια για να αγοράσουν από πολυεθνικές, όπως η Monsanto, υβριδικούς σπόρους, χημικά λιπάσματα και εντομοκτόνα. Το κόστος γι’ αυτούς ήταν συχνά δυσβάσταχτο και, χωρίς πλέον τη στήριξη του κράτους, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν κατάφεραν να αποπληρώσουν τα δάνειά τους. Μετατράπηκαν, δηλαδή, από παραγωγοί σε καταναλωτές και οφειλέτες. Το γεγονός αυτό είχε τραγικές συνέπειες: οι περισσότεροι έχασαν τη γη τους, ενώ πολλοί από

αυτούς αυτοκτόνησαν (200.000 τα τελευταία 15 χρόνια). Επιπλέον, απώλεσαν την αυτάρκειά τους στους δικούς τους σπόρους με την εισαγωγή των υβριδικών. Σήμερα οι μισοί χωρικοί της Ινδίας είναι χωρίς γη και δουλεύουν ως αγροτικοί εργάτες ή κολίγοι στο περιθώριο της αγροτικής κοινωνίας. (Clawson, Johnson, Haarmann, Johnson, 2007: 500-509)

Οι φτωχοί των πόλεων

Λόγω της ενδημικής φτώχειας και των περιορισμένων πολιτισμικών και εκπαιδευτικών πόρων στην ύπαιθρο, οι πρώτης-και δεύτερης- γενιάς μετανάστες (από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές) θεωρούν την πόλη ως μέρος περισσότερων ευκαιριών. Τα μέλη των κατώτερων καστών, και οι *ανέγγιχτοι* ιδίως, προσελκύονται από τις αστικές περιοχές, αφού η μεγαλύτερη ανωνυμία της ζωής στην πόλη μπορεί να τους απελευθερώσει εν μέρει από τους κοινωνικοοικονομικούς περιορισμούς της κουλτούρας του χωριού. Οι περισσότεροι εσωτερικοί μετανάστες καταλήγουν να εργάζονται ως ανειδίκευτοι εργάτες σε μεταφορικά και κατασκευαστικά έργα, στην πώληση φαγητού, σε οικιακές υπηρεσίες, ακόμα και σε μικρής κλίμακας αγροτικές βιομηχανίες. Ο κανόνας είναι περισσότερο η υποαπασχόληση παρά η ανεργία.

Η έλλειψη επαρκούς εισοδήματος που θα τους εξασφάλιζε σταθερή στέγαση, εξαναγκάζει τα δεκάδες εκατομμύρια των φτωχών Ινδών των πόλεων να ζουν σε υποβαθμισμένες κατοικίες, που ποικίλλουν από ενοικιαζόμενες κατασκευές ενός δωματίου, μέχρι πρόχειρα καταφύγια, που έχουν κατασκευαστεί από τους ίδιους με διάφορα απορριπτόμενα υλικά. Επειδή πολλοί από τους μετανάστες είναι καταληψίες σε περιοχές στις παρυφές της πόλης, που δεν τους ανήκουν, οι οικισμοί τους λέγονται πως μοιάζουν με «χωριό στην πόλη» ή αλλιώς *bustee*. Αυτές οι κατοικίες δεν διαθέτουν παροχές, όπως ηλεκτρικό ρεύμα, αποχέτευση και καθαρό νερό. Έχει υπολογιστεί πως περισσότερο από το 60% του αστικού πληθυσμού δεν είναι συνδεδεμένο με τα δημοτικά συστήματα αποχέτευσης και νερού. Η έλλειψη τέτοιων βασικών υποδομών, έχει ως αποτέλεσμα την εξάπλωση γαστρεντερικών νοσημάτων, ιδίως ανάμεσα στα παιδιά, αφού το νερό που εξάγεται από κοντινές πηγές είναι συχνά μολυσμένο. Στον πάτο της αλυσίδας της φτώχειας βρίσκονται «οι κάτοικοι του πεζοδρομίου», οι οποίοι δεν έχουν ούτε μία στέγη σαν τις προηγούμενες αναφερθείσες επάνω από τα κεφάλια τους. Στο Μουμπάι (πρώην Βομβάη), για παράδειγμα, ζουν περίπου 250.000 άνθρωποι που κοιμούνται στα πεζοδρόμια.

Την ίδια στιγμή που η Ινδία αναπτύσσεται οικονομικά, οι χωρο-κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των πλούσιων και των φτωχών στις πόλεις μοιάζουν να οξύνονται. (Clawson, Johnson, Haarmann, Johnson, 2007: 500-509)

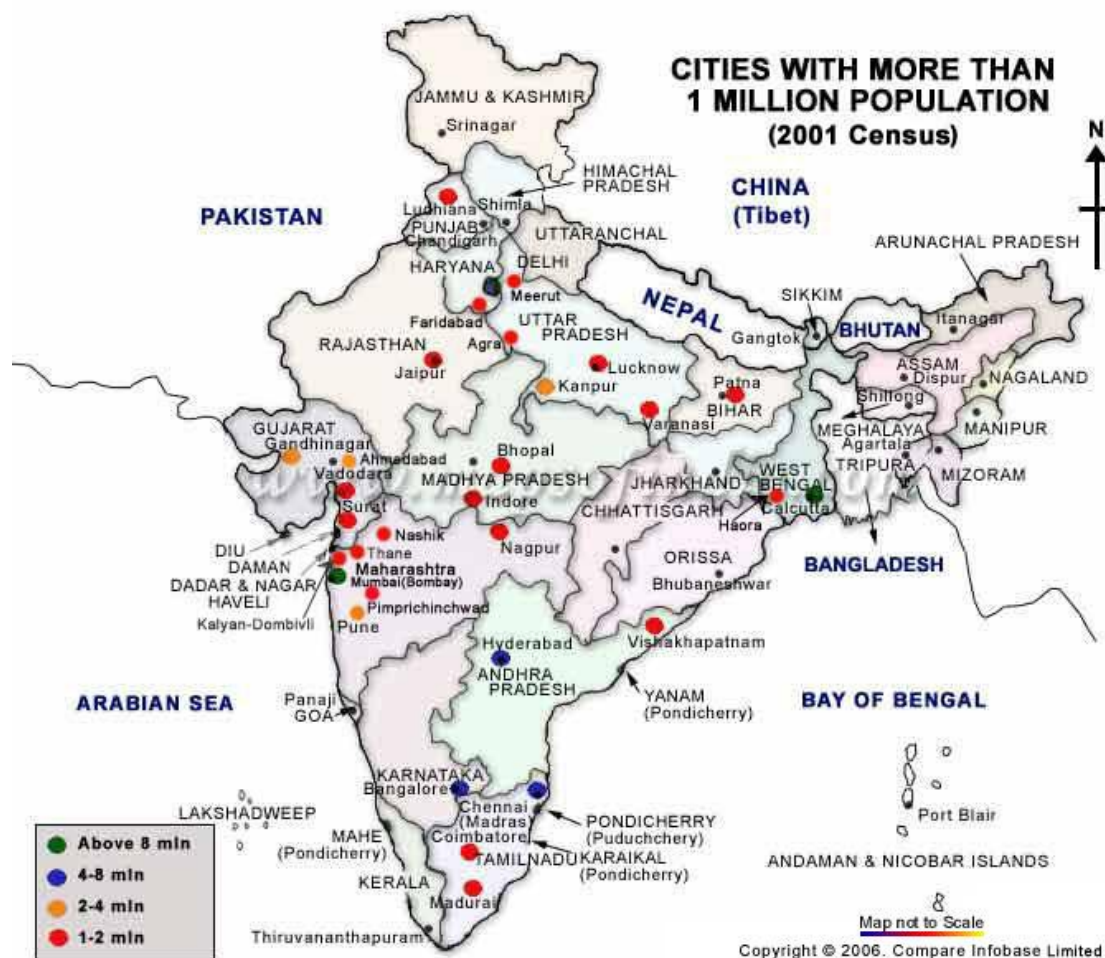
II. Η μητροπολιτική περιοχή της Κολκάτα: αστική ανάπτυξη και έντονες χωρο-κοινωνικές αντιθέσεις

Η Αστικοποίηση στην Ινδία

Η Ινδία από πάντα χαρακτηριζόταν από έντονες αντιθέσεις ανάμεσα στον αστικό και τον αγροτικό της κόσμο. Στην αποικιοκρατική περίοδο, η αντίθεση αυτή έγινε ακόμα πιο μεγάλη, αφού τα ελεγχόμενα από τους Ευρωπαίους κέντρα εμπορίου και διοίκησης, εξελίχθηκαν σε θύλακες του εκσυγχρονισμού. Κατά τη μετα-αποικιοκρατική περίοδο, ωστόσο, όσο το χάσμα πλούτου μεταξύ των πόλεων και των αγροτικών περιοχών μεγάλωνε, στην Ινδία έλαβαν χώρα υψηλά επίπεδα μετανάστευσης από την ύπαιθρο στις πόλεις. Τα τελευταία χρόνια, το ρεύμα των εσωτερικών μεταναστών έχει γίνει τόσο μεγάλο, ώστε έχει υπερβεί τη δυνατότητα της αστικής οικονομίας να παρέχει επαρκή απασχόληση και στέγαση.

Αστική ανάπτυξη

Τα επίπεδα της αστικοποίησης στην Ινδία, όπως αυτά σε άλλες χώρες του Παγκόσμιου Νότου, παρέμειναν σχετικά χαμηλά κατά τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Το 1941, για παράδειγμα, μόνο το 13.9% του πληθυσμού ζούσε σε πόλεις. Από τότε το ποσοστό του πληθυσμού που διέμενε σε αστικά κέντρα έχει διπλασιαστεί. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 το 31,2% του πληθυσμού, δηλαδή 377 εκατομμύρια άνθρωποι, ζει στις πόλεις. Οι λόγοι της αύξησης του αστικού πληθυσμού είναι εκτός από τη φυσική αύξηση του πληθυσμού και την εσωτερική μετανάστευση, η συμπερίληψη για πρώτη φορά ορισμένων οικισμών κάτω από 5.000 κατοίκους στους αστικούς (στην προηγούμενη απογραφή, μόνο οι οικισμοί άνω των 5.000 κατοίκων ταξινομούνταν ως αστικοί). Η πολυπληθέστερη πόλη βάσει της ινδικής απογραφής του 2011, συμπεριλαμβανομένης της μητροπολιτικής της περιοχής, είναι το Μουμπάι με 18.414.288 κατοίκους. Ακολουθεί το Νέο Δελχί με 16.314.838 κατοίκους. Στην τρίτη θέση βρίσκεται η Κολκάτα με 14.112.536 κατοίκους και ακολουθούν το Τσενάι (πρώην Μαντράς) και το Μπάνγκαλορ (Bangalore) με περίπου 8,5 εκατομμύρια κατοίκους.

Χάρτης Χ11: Ινδικές πόλεις με πληθυσμό άνω του ενός εκατομμυρίου κατοίκων(Βάσει της απογραφής του 2001) (*)

Πηγή: <http://www.mapsofindia.com/census2001/millionpluscities.htm>

(*)Με πράσινο χρώμα αποτυπώνονται οι πόλεις με πληθυσμό άνω των 8 εκατομμυρίων κατοίκων και είναι το Μουμπάι (πρώην Βομβάη), το Νέο Δελχί και η Κολκάτα. Οι πόλεις του Μπάνγκαλور και του Τσενάι (πρώην Μαντράς) έχουν πλέον ξεπεράσει κι αυτές τον πληθυσμό των 8 εκατομμυρίων. Ο παραπάνω χάρτης βασίζεται στην ινδική απογραφή του 2001 και οπότε οι δύο προηγούμενες πόλεις αναγράφονται με μπλε κουκίδα (δηλαδή 4-8 εκατομμύρια κάτοικοι).

Η πόλη κατέχει μια διφορούμενη θέση στο φαντασιακό του ινδικού εθνικισμού.¹³ Ωστόσο, παρ' όλο που οι μεγάλοι ηγέτες του εθνικιστικού κινήματος προέρχονταν κατά κύριο λόγο από μεγάλες πόλεις και η δραστηριοποίησή τους έλαβε χώρα εκεί, η ινδική ύπαιθρος είχε και συνεχίζει να έχει εξέχουσα θέση για αρκετούς εθνικιστές. Η αντιπαράθεση μεταξύ πόλης και υπαίθρου έχει τις ρίζες της στις αντιπαράθεσεις μεταξύ κορυφαίων ηγετών της χώρας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις διαφορές στις αντιλήψεις των δύο εμβληματικών προσωπικοτήτων της Ινδίας, του Γκάντι και του Νεχρού. Ο Γκάντι, ο οποίος πρέσβευε έναν ιδιόμορφο πολιτισμικό εθνικισμό, θεωρούσε τα χωριά την πεμπτουσία του ινδικού πολιτισμού που θα έπρεπε να παραμείνουν το βασικό θεμέλιο της ινδικής κοινωνίας.¹⁴ Οι πόλεις, για τον Γκάντι, ήταν μέρη κακού και διαφθοράς. Αντίθετα, ο Νεχρού, ο πρώτος πρωθυπουργός της Ινδίας, πίστευε πως τα χωριά είναι εστίες οπισθοδρόμησης και άγνοιας και πως η ανάπτυξη της χώρας του θα στηριζόταν στην αστική και βιομηχανική ανάπτυξη. Δηλαδή, έβλεπε την ανάπτυξη των πόλεων ως το αναγκαίο επόμενο εξελικτικό στάδιο της Ινδίας. (Luce, 2006 : 10-17) Το κράτος, για τον Νεχρού, θα ήταν επιφορτισμένο να σχεδιάσει τις ινδικές πόλεις του μέλλοντος, που σύμφωνα με τον Λε Κορμπυζιέ¹⁵ “δε θα ήταν ούτε γαλλικές, ούτε βρετανικές, ούτε αμερικάνικες”, αποφεύγοντας τα λάθη που έγιναν κατά την αστικοποίηση στη Δύση. Οι πόλεις αυτές θα αποτελούσαν τα σύμβολα του νεοσύστατου ινδικού κράτους.

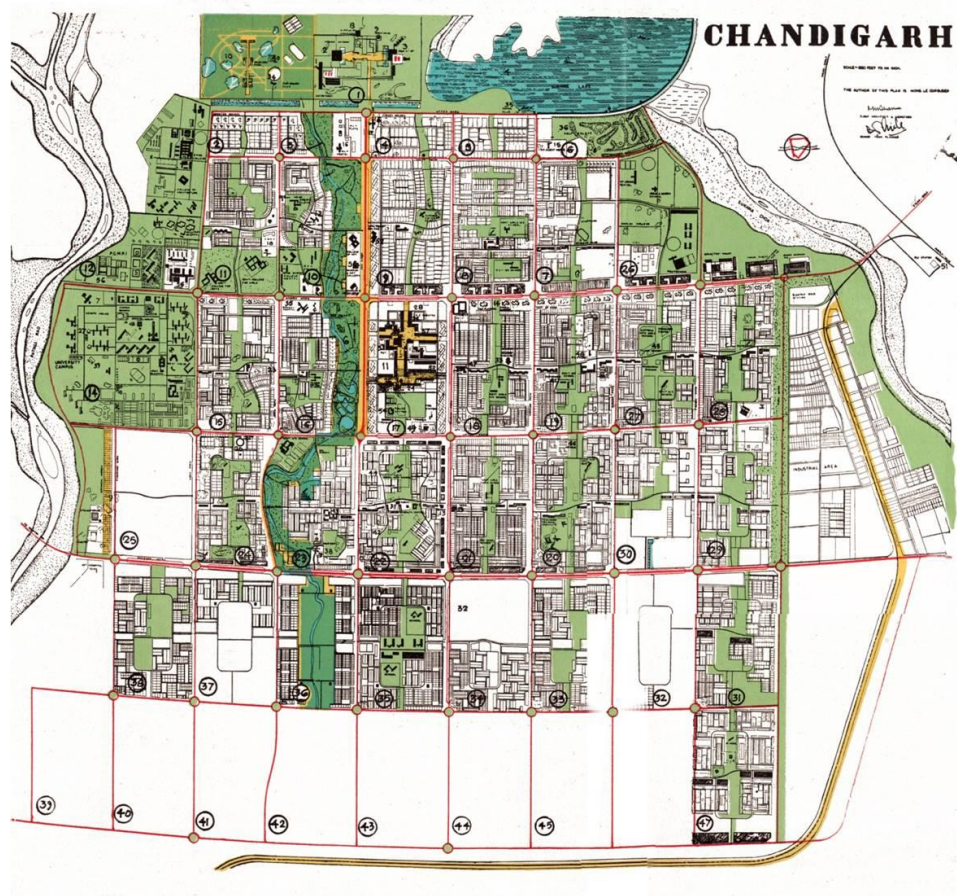
Η ιστορική αντίληψη της αστικοποίησης, που θεωρεί την πόλη ως προϊόν της κοινωνικοπολιτικής εξέλιξης ενός έθνους, δεν μπορεί εύκολα να ερμηνεύσει τις προκλήσεις που θέτουν οι πόλεις. Η οργάνωση της πόλης, όπως και όλης της κοινωνίας, συνεπάγεται χωρικές διαιρέσεις και σχέσεις, που δεν μπορούν να αναχθούν σε απλές διακρίσεις εξελικτικών σταδίων στην πορεία της ιστορίας. Αυτό που θέτει σε απόσταση τις παραγκυπόλεις από τις γειτονιές της μεσαίας τάξης δεν είναι μόνο ο χρόνος, αλλά και ο χώρος. Ο χώρος, που δεν είναι μόνο ο φυσικός χώρος, αλλά και αυτός που παράγεται από τους πολίτες, το κεφάλαιο και την εξουσία.

Η δημόσια συζήτηση για την κατοίκηση στην ύπαιθρο ή την πόλη συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Μάλιστα, πολλοί άνθρωποι της ελίτ τείνουν να υιοθετούν την άποψη του Γκάντι. Συγκεκριμένα, μέχρι και το 2011 η πλειοψηφία των Ινδών, το 68% του πληθυσμού, κατοικούσε στην ύπαιθρο. Ωστόσο, οι πόλεις όλο και αναπτύσσονται και η εξάπλωση τους δε μοιάζει εύκολο να ανακοπεί. (Gyan Prakash, 2002)

¹³ Το σχέδιο για τη δημιουργία ενός πραγματικού έθνους με βάση την ομαδοποίηση των λαών της Ινδίας γεννήθηκε το 19^ο αιώνα στους κόλπους μιας ελίτ διανοουμένων, κυρίως της Βεγγάλης, και ήταν το αποτέλεσμα πολιτικών ιδεών που είχαν εισαγάγει οι Βρετανοί.

¹⁴ Υπάρχει μέχρι σήμερα μια αντιπαράθεση σχετικά με την ταυτότητα της χώρας. Για ορισμένους Ινδούς, η «πραγματική» Ινδία είναι η «*Bharat*» (που είναι το τοπικό όνομα της χώρας) και ζει στα χωριά. «*India*» για αυτούς θεωρείται το «ξένο» στοιχείο που κατοικεί στις πόλεις. Αυτή η άποψη υποστηρίζεται από πολλούς διάσημους Ινδούς, όπως ο τέως πρωθυπουργός Charan Singh. (Chakravorty, 2005: 76)

¹⁵ Ο Λε Κορμπυζιέ σχεδίασε τη νέα πρωτεύουσα της επαρχίας του (ινδικού) Punjab, Chandigarh τη δεκαετία του 1950. Ήταν η πρώτη πόλη που σχεδιάστηκε μετά την ανεξαρτησία της Ινδίας. (Χάρτης X12)

Χάρτης Χ12: Το σχέδιο του Λε Κορμπυζιέ για την Chandigarh

Πηγή: <http://n-movimiento.blogspot.gr/2011/09/on-path-of-le-corbusier-chandigarh.html>

GREATER KOLKATA

HOOGLI

HOWRAH

NORTH 24 PARGANAS

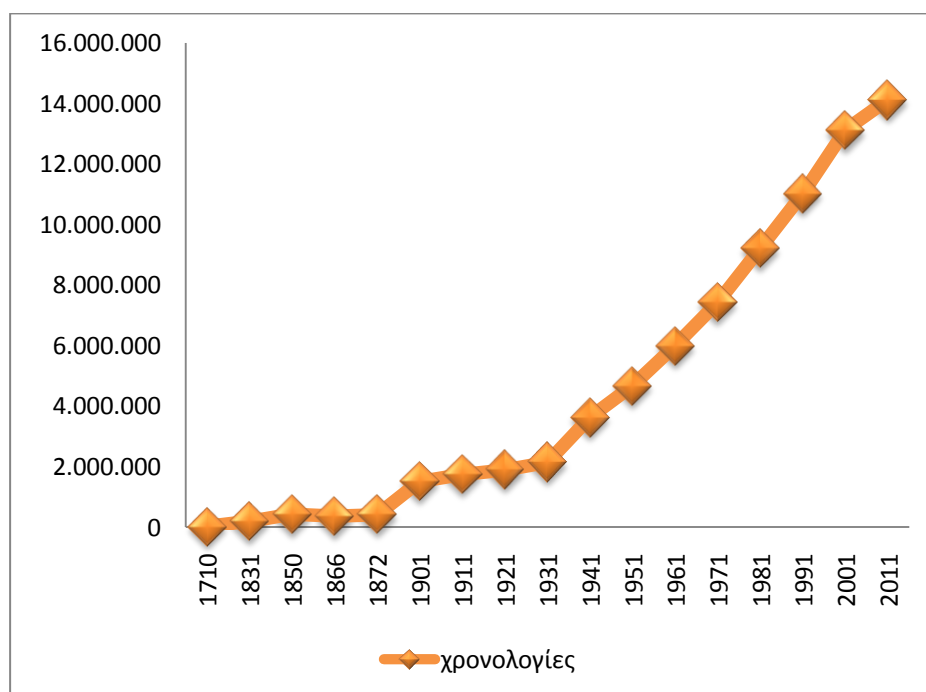
SOUTH 24 PARGANAS

The map illustrates the urban and suburban layout of Greater Kolkata. The Hooghly River flows through the center, with the city of Kolkata situated on its left bank. To the north, the North 24 Parganas district is shown, featuring areas like Chandmari, Kalyani, and Kanchrapara. To the west, the Howrah district is prominent, including the Howrah Railway Station and the Garden Reach area. To the south, the South 24 Parganas district is depicted, with locations such as Baramakha and Bhatnagar. The map also shows the Hooghly River's confluence with the Bay of Bengal and the surrounding water bodies. Major roads and highways are marked with numbers, and various localities and landmarks are labeled throughout the region.

Πηγή: <http://www.calcuttaweb.com/maps/greaterkolkata.shtml>

Η Κολκάτα είναι η πρωτεύουσα της επαρχίας της Δυτικής Βεγγάλης, στα σύνορα της Ινδίας με το Μπανγκλαντές. Αποτελεί το κυριότερο οικονομικό, εμπορικό και επιχειρηματικό κέντρο της ανατολικής Ινδίας και θεωρείται η πολιτιστική πρωτεύουσα της χώρας. Είναι, μάλιστα, η μόνη μεγάλη πόλη της περιοχής που διαθέτει διεθνές αεροδρόμιο και σημαντικό λιμάνι. Η ονομασία της πόλης μέχρι το 2001 ήταν *Καλκούτα*, όνομα με το οποίο είναι ευρέως πιο γνωστή. Η πόλη έχει πληθυσμό 4.486.679 ανθρώπους και έκταση 185 χμ² με βάση την ινδική απογραφή του 2011. Ο πληθυσμός της ευρύτερης μητροπολιτικής περιοχής, με έκταση 1887 χμ², αγγίζει τους 14.112.536 ανθρώπους, κατατάσσοντας την Κολκάτα στην 3^η θέση των μεγαλύτερων ινδικών μεγαλουπόλεων, μετά το Μουμπάι (πρώην Βομβάη) και το Νέο Δελχί. Η πληθυσμιακή πυκνότητα, μάλιστα, του επιχειρηματικού κέντρου της Κολκάτα ήταν η υψηλότερη παγκοσμίως το 1993 (95.000 άνθρωποι/χμ²). Το ποσοστό των εγγράμματων στη μητροπολιτική περιοχή ήταν 88%, βάσει της απογραφής του 2011, λίγο μεγαλύτερο από το μέσο όρο των αστικών περιοχών της Ινδίας, που είναι 85%. Στις γυναίκες το ποσοστό ήταν 85%, ενώ για τους άντρες 91%. Το πολεοδομικό συγκρότημα της μητροπολιτικής περιοχής διοικείται επίσημα από διάφορες τοπικές αυτοδιοικήσεις, συμπεριλαμβανομένων 3 δημοτικών επιχειρήσεων, 39 δήμων και 24 *Panchayat Samitis* (τοπική αυτοδιοίκηση).

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΛΚΑΤΑ (από τον 18^ο αιώνα έως τον 21^ο)

Διάγραμμα Δ4: Η πληθυσμιακή αύξηση της Κολκάτα

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

No.	Θρησκευτικές ταυτότητες	Ανθρωποι	Άντρες	Γυναίκες
1	Όλες οι θρησκείες	4,572,876	2,500,040	2,072,836
2	Ινδουιστές	3,552,274	1,918,388	1,633,886
3	Μουσουλμάνοι	926,769	533,005	393,764
4	Χριστιανοί	40,218	19,686	20,532
5	Σιχ	15,599	8,595	7,004
6	Βουδιστές	6,445	3,434	3,011
7	Ζαϊνιστές	20,859	10,690	10,169
8	Άλλοι	2,179	1,211	968
9	Μη δηλωμένη θρησκεία	8,533	5,031	3,502

Πίνακας 2: Θρησκεία στην Κολκάτα, το 2001

Πηγή :http://censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_Online/Social_and_cultural/Religion.aspx

Ο πληθυσμός της μητροπολιτικής περιοχής αποτελεί το 18% του πληθυσμού του κρατιδίου της Δυτικής Βεγγάλης, ωστόσο προσφέρει το 30% του ΑΕΠ. Η μητροπολιτική περιοχή της Κολκάτα αντιπροσωπεύει τα τρία τέταρτα του οργανωμένου τομέα των βιομηχανιών και της απασχόλησης. Επίσης, στεγάζει τους μεγαλύτερους οικονομικούς, εμπορικούς, εκπαιδευτικούς, υγείας, ερευνητικούς και άλλους οργανισμούς, που μπορούν να εξυπηρετούν της ανάγκες, όχι μόνο της περιοχής, αλλά και ολόκληρου του κρατιδίου της Δυτικής Βεγγάλης, της ανατολικής Ινδίας, καθώς και όλης της χώρας. Το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι το μεγαλύτερο στο κρατίδιο, γεγονός που έχει δημιουργήσει μια ευκαιρία για ανάπτυξη διαφόρων κλάδων του τομέα των υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης ακινήτων. Η πόλη αναμένεται να παίξει, επίσης, σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της βιομηχανίας της περιοχής (είναι εγκατεστημένες βιομηχανίες κλωστοϋφαντουργίας, γιούτας, φαρμακευτικών, μηχανικών προϊόντων, ηλεκτρονικών ειδών, ηλεκτρικών συσκευών, καλωδίων, χάλυβα, δέρματος, υφασμάτων, κοσμημάτων, χημικών, καπνού, φρεγατών, αυτοκινήτων, αμαξοστοιχιών και βαγονιών) και στην υποστήριξη των αναδυόμενων οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η βιομηχανία της Τεχνολογίας της Πληροφορίας (IT στα αγγλικά, ΤΠΕ στα ελληνικά) και οι εξειδικευμένες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες παρουσιάζουν ραγδαία ανάπτυξη στην πόλη τα τελευταία χρόνια. Στην Κολκάτα είναι χωροθετημένες συνολικά πάνω από 235 επιχειρήσεις στον τομέα της Τεχνολογίας της Πληροφορίας, οι οποίες απασχολούν σήμερα περίπου 44.000 επαγγελματίες. Οι πιο μεγάλες από αυτές όπως η IBM, η TCS και η Wipro, διατηρούν τα γραφεία τους στις καλά σχεδιασμένες περιοχές Salt Lake¹⁶ (Φωτογραφία Φ42) και New Town ή Rajarhat (Χάρτης Χ14),(Χάρτης Χ15) που βρίσκονται βορειοανατολικά του κέντρου της πόλης, επωφελούνται από την γειτνίαση με το διεθνές αεροδρόμιο και λειτουργούν ως Ειδικές Οικονομικές Ζώνες (ΕΟΖ). Η τοπική κυβέρνηση της Δυτικής Βεγγάλης, η οποία επιδιώκει να προσελκύσει επενδύσεις στο κρατίδιο, υποστηρίζει με την παροχή γης και χώρου τις μεγάλες εταιρείες της βιομηχανίας της Τεχνολογίας της

¹⁶ Η Salt Lake City ή Bidhannagar δημιουργήθηκε πάνω σε περιοχή όπου βρίσκονταν παλιά αλυκές, από όπου προέρχεται και το όνομά της. Χτίστηκε μεταξύ του 1958 και 1965 για να στεγάσει τα αναδυόμενα πλούσια στρώματα της πόλης. Σήμερα, εκτός από χώρος κατοίκησης, λειτουργεί και ως θύλακας Υψηλής Τεχνολογίας (High Tech) και ως Ειδική Οικονομική Ζώνη (ΕΟΖ)

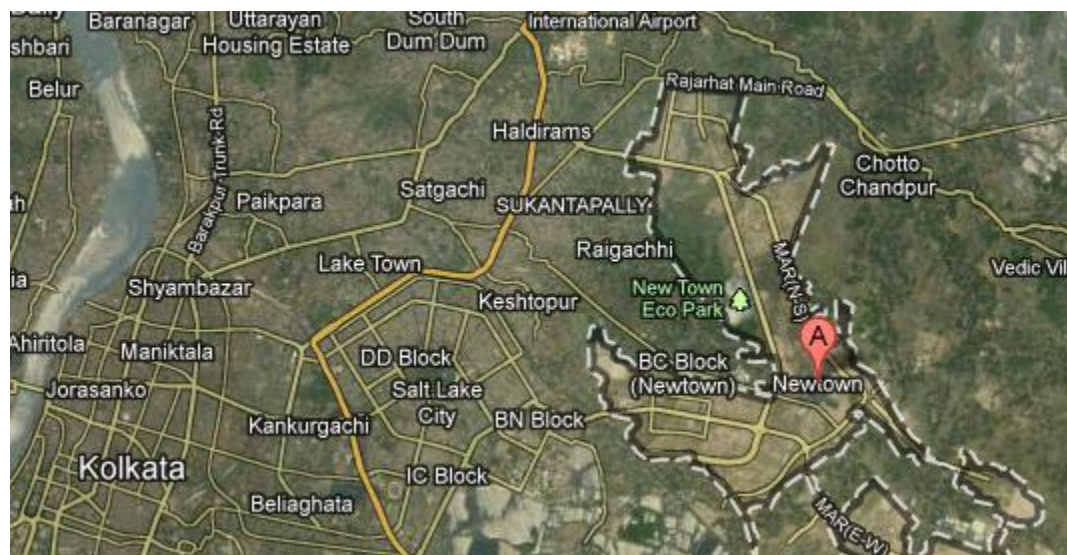
Πληροφορίας. Το χαμηλό λειτουργικό κόστος και μία μεγάλη δεξαμενή ταλέντων¹⁷ στον τομέα της πληροφορικής, αποτελούν μεγάλα κίνητρα για τις υπηρεσίες των εταιρειών ΤΠΕ, που σπεύδουν στην περιοχή στην οποία, επιπρόσθετα, το κόστος ζωής είναι 14% χαμηλότερο από το Νέο Δελχί. Στη New Town (Rajarhat), που είναι ουσιαστικά μια νέα πόλη μέσα στην μητροπολιτική περιοχή της Κολκάτα, υψώνονται ουρανοξύστες, μοντέρνα κτίρια, ακριβά διαμερίσματα, καθώς και μεγάλα εμπορικά κέντρα και πολυχώροι. Οι μεγάλες κατασκευαστικές εταιρείες και η κτηματαγορά αποκομίζουν μεγάλα κέρδη από την ραγδαία οικιστική επέκταση στην περιοχή. Εκτός από τους τομείς της βιομηχανίας, των υπηρεσιών ΙΤ, του κατασκευαστικού κλάδου και των τραπεζών, μεγάλο κομμάτι του εργατικού δυναμικού της Κολκάτα απασχολείται σε υπαλληλικές θέσεις για το κράτος και την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Τα ανειδίκευτα και ημι-ειδικευμένα κομμάτια του εργατικού πληθυσμού κερδίζουν τα προς το ζην απασχολούμενοι ως μικροπωλητές, ως οδηγοί ταξί, ως μηχανικοί, ως οδηγοί “ρίκσο”, ως καθαριστές σπιτιών, ως ράφτες, ως πωλητές φαγητού κ.α. Αυτό που πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα για την οικονομία και την απασχόληση στην Κολκάτα, είναι το ότι ο “άτυπος” τομέας αποτελεί περισσότερο από το 40% του εργατικού δυναμικού, ιδίως του πληθυσμού που κατοικεί στις παραγκουπόλεις. (Chakravorty, 2005: 58)

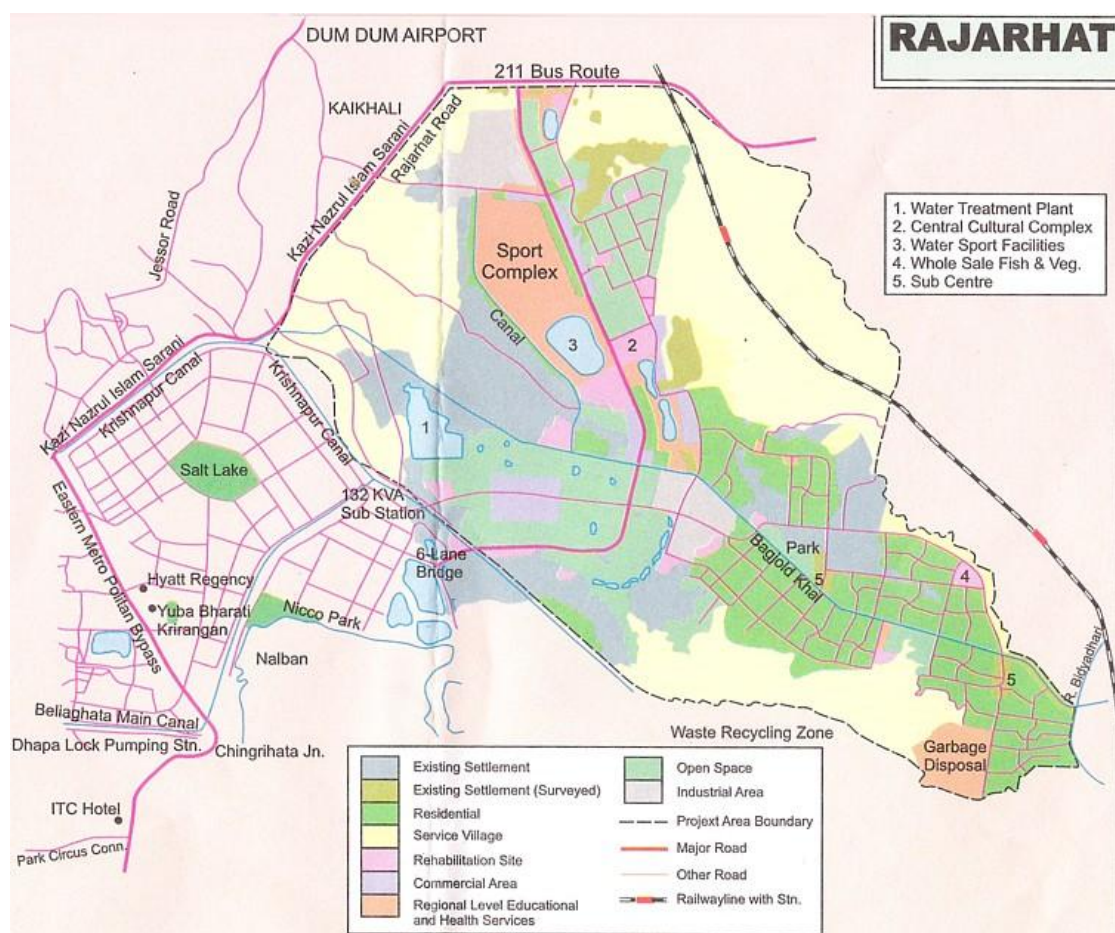
Φωτογραφία Φ42: Τα κτίρια της ινδικής εταιρείας (ΤΠΕ), Wipro, στην περιοχή Salt Lake της Κολκάτα

Πηγή: <http://wypages.com/Kolkata/IT-Companies/Wipro-Kolkata-Contact-Information.html>

¹⁷ Είναι απόφοιτοι των σημαντικών Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων της πόλης, όπως το Calcutta University και Indian Institute of Technology, τα οποία συγκαταλέγονται στα 500 καλύτερα Πανεπιστήμια παγκοσμίως.

Χάρτης Χ14: Η περιοχή New Town (Rajarhat)

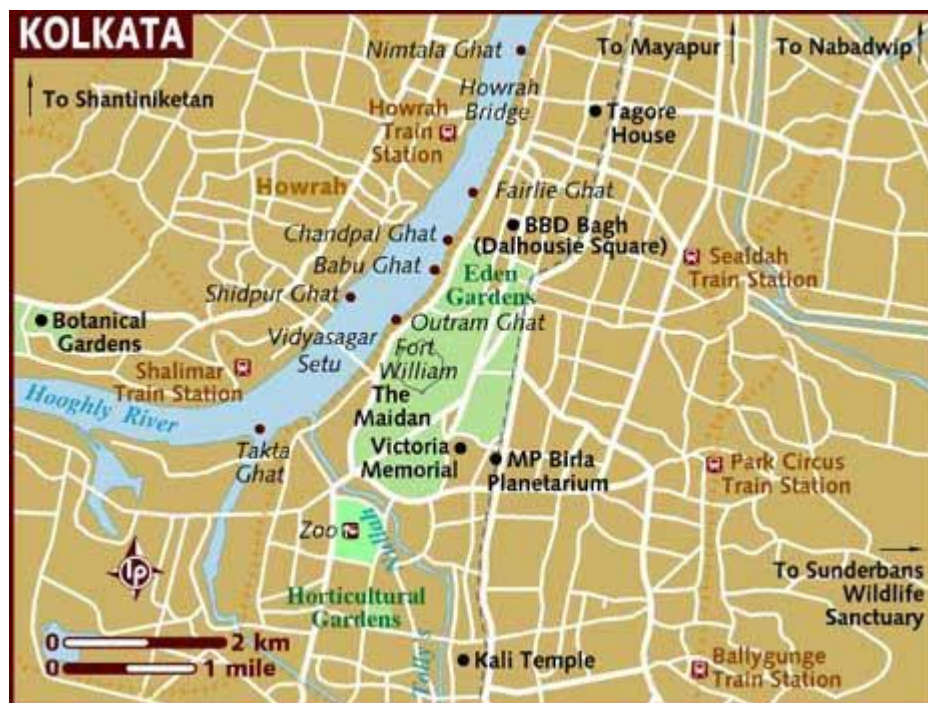

Χάρτης Χ15: Οι περιοχές New Town(Rajarhat) (*) και Salt Lake

Πηγή: <http://www.calcuttaweb.com/maps/rajarhat.shtml>

(*)Η περιοχή Rajarhat ή New Town, παρακείμενη στη Salt Lake, άρχισε να χτίζεται στα τέλη της δεκαετίας του 1990, πάνω σε μια τοποθεσία όπου βρίσκονταν προστατευόμενοι βιότοποι και αγροτικές καλλιέργειες. Οι χρήσεις γης της περιοχής, όπως φαίνεται από τον χάρτη, άλλαξαν ριζικά μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Η μητροπολιτική περιοχή της Κολκάτα, και κυρίως το πυκνοκατοικημένο κέντρο της, αντιμετωπίζει έντονα κυκλοφοριακά προβλήματα. Ενδεικτικό είναι το γεγονός πως, σύμφωνα με μέτρηση του 2004, ο “χώρος” για τους δρόμους –σε σχέση με την πληθυσμιακή πυκνότητα- στην πόλη είναι μόλις 6%, πολύ χαμηλότερο ποσοστό σε σχέση με το 23% του Νέου Δελχί και το 17% του Μουμπάι. Αυτό που κάνει πάντως πιο υποφερτή την κυκλοφοριακή συμφόρηση στους δρόμους, είναι η εμπιστοσύνη που δείχνουν οι κάτοικοι στα δημόσια μέσα μεταφοράς. Σύμφωνα με έρευνα του 2008, το 55% του πληθυσμού της πόλης χρησιμοποιούσε τα δημόσια μέσα μεταφοράς, περίπου το 20% πηγαίνει με τα πόδια, ενώ μόνο το 10% των κατοίκων χρησιμοποιούσε ιδιωτικό αυτοκίνητο. Παραμένει η μόνη ινδική πόλη που διαθέτει τραμ και το μετρό της πόλης είναι το πρώτο που δημιουργήθηκε στην Ινδία.

Χάρτης X16: Το κέντρο της Κολκάτα^(*)

Πηγή: <http://www.lonelyplanet.com/maps/asia/india/kolkata/>

(*) Διακρίνεται το αρχικό κέντρο της πόλης από τις αρχές του 18ου αιώνα, δηλαδή το Fort William (στην περιοχή αυτή στεγάζεται σήμερα το ανατολικό διοικητήριο του ινδικού στρατού) και το τωρινό πάρκο Maidan. Η περιοχή αυτή έχει παραμείνει ανέπαφη όλα αυτά τα χρόνια.

Μοιάζει αδύνατο να φανταστεί κανείς πως η σημερινή πολύβουη, γιγάντια μεγαλούπολη ξεπήδησε και στη συνέχεια εξαπλώθηκε μέσα από την πυκνή ζούγκλα. Πράγματι, στη θέση όπου βρίσκεται σήμερα η Κολκάτα, στα τέλη του 17^{ου} αιώνα δεν υπήρχαν παρά τρεις μικροί

οικισμοί (Sutanuti, Kalikata και Govindapur) ανάμεσα στον ποταμό Χούγκλι στα δυτικά και τις αλυκές στα ανατολικά, καταμεσής σε πυκνή βλάστηση. (Munsi, 1990:31)

Χάρτης Χ17: Η Κολκάντα απεικονισμένη το 1572 (έναν αιώνα πριν τον Charnock), από τους Braun και Hogenberg-δεν υπήρχαν τότε παρά τρία μικρά χωριά

Πηγή:[http://www.kunst-fuer-alle.de/english/fine-art/artist/image/joris-nach-hoefnagel/11888/1/103620/map-of-calcutta-from-'civitates-orbis-terrarum'-by-georg-braun-\(1541-1622\)-and-frans-hogenberg-\(1535-90\)-c-1572/index.htm](http://www.kunst-fuer-alle.de/english/fine-art/artist/image/joris-nach-hoefnagel/11888/1/103620/map-of-calcutta-from-'civitates-orbis-terrarum'-by-georg-braun-(1541-1622)-and-frans-hogenberg-(1535-90)-c-1572/index.htm)

Η σύγχρονη ιστορία της περιοχής αρχίζει όταν το 1690 ο Charnock, έμπορος της Βρετανικής Εταιρείας των Ανατολικών Ινδιών, την επιλέγει για τη δημιουργία εμπορικού σταθμού της εταιρείας. Η γεωγραφική της θέση έπαιξε κομβικό ρόλο: βρισκόμενη στην ανατολική πλευρά του ποταμού, θα προφυλασσόταν από τυχόν επιθέσεις από τα δυτικά, ενώ ανατολικό όριο της ήταν οι αλυκές (σε απόσταση 2, 5 μίλια). (Munsi, 1990 : 36)

Το 1698, η Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών νοικιάζει τα τρία χωριά από τους Μογγόλους, στους οποίους πληρώνει ετήσιο ενοίκιο μέχρι το 1757, επιδιώκοντας να χρησιμοποιήσει την περιοχή ως στρατηγικό εμπορικό και στρατιωτικό κέντρο. Η Εταιρεία, μετά τα γεγονότα του Επταετούς πολέμου, μετατρέπεται από εμπορική σε στρατιωτική και εδαφική δύναμη και αποκτά ισχύ, δωροδοκώντας την κυβέρνηση της Αγγλίας. (Μαρξ, 2003:11) Έτσι, χτίζεται το νέο κάστρο Fort William στην ανατολική όχθη του ποταμού Χούγκλι, στη θέση του χωριού Govindapur, για να προστατεύει την πόλη, ενώ καθαρίζεται μια περιοχή γύρω του που προοριζόταν για μάχες (πρόκειται για την περιοχή Maidan, που διατηρείται άκτιστη μέχρι

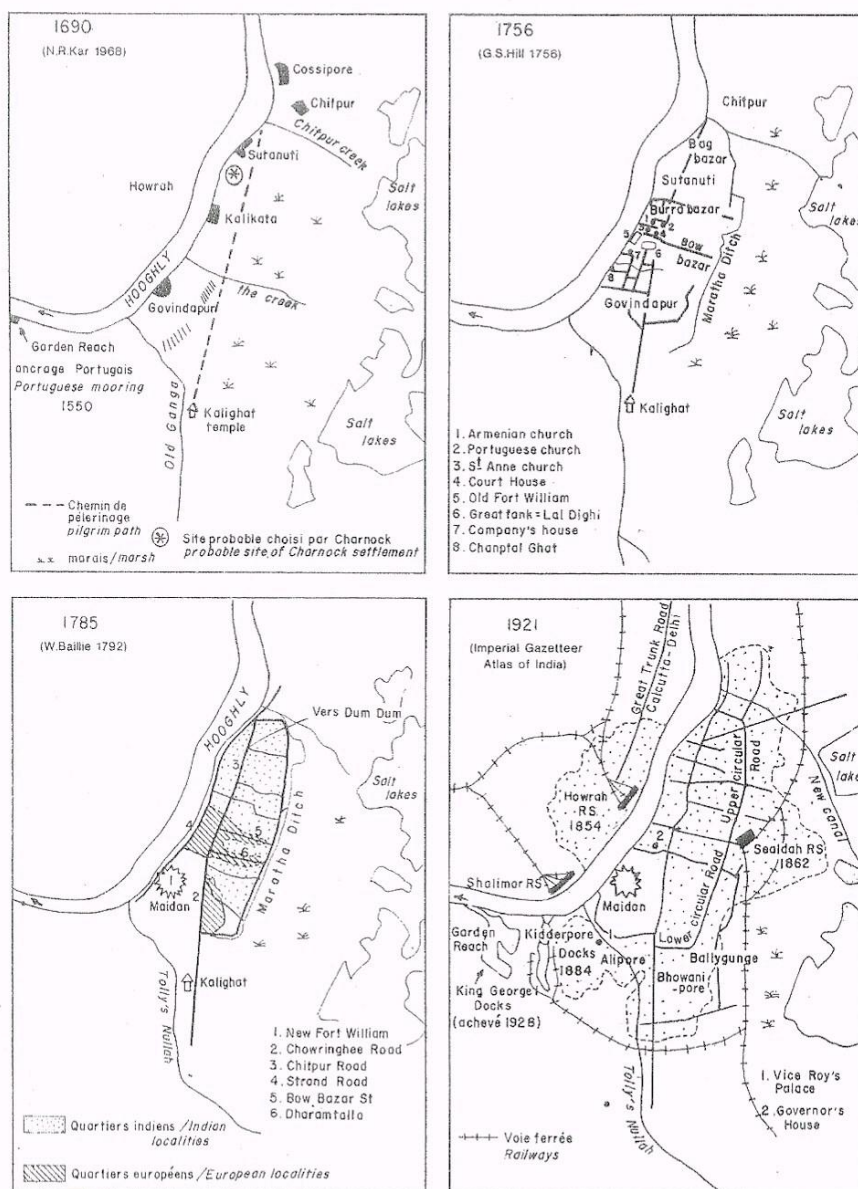
σήμερα και αποτελεί το μεγαλύτερο πάρκο της Κολκάτα).(Chakravorty,2005) Ο επεκτατισμός των Άγγλων τους οδηγεί στην καθοριστική μάχη του Plassey (120 χμ βόρεια της Κολκάτα), το 1757, ενάντια στον ηγεμόνα της Βεγγάλης (ο οποίος είχε προσωρινά καταλάβει την Κολκάτα και το παλιό Fort William με στρατό 50.000 ανδρών το 1756), όπου αναδεικνύονται νικητές με αρχηγό τον Ρόμπερτ Κλάιβ. (Μαρξ, 2003 :16) Ο δρόμος για την βρετανική ινδική αυτοκρατορία έχει ήδη ανοίξει. Πράγματι, το 1772 η Κολκάτα ανακηρύσσεται ως η πρωτεύουσα της βρετανικής Ινδίας υπό τον Warren Hastings, μέχρι και το 1912, οπότε η πρωτεύουσα θα μεταφερθεί στο Δελχί. Οι Άγγλοι, πλέον, είναι οι απόλυτοι κυρίαρχοι των επαρχιών της Βεγγάλης (σημερινή Δυτική Βεγγάλη και Μπανγκλαντές), του Μπιχάρ και της Ορίσα, οι οποίες έγιναν αντικείμενο ασύστολης εκμετάλλευσης έκτοτε.

Εν μέσω όλης αυτής της ωμότητας και του ξεκληρίσματος του ντόπιου πληθυσμού, το 1784 στην Κολκάτα, ιδρύεται η Ασιατική Εταιρεία από τον Τομ Τζόουνς και άλλους οριενταλιστές. Ο Τζόουνς ήταν σπουδαίος λόγιος και ένας από τους πρώτους Ευρωπαίους που ανέδειξαν τη σπουδαιότητα του ινδικού πολιτισμού, ενός πολιτισμού παλαιότερου από τον βρετανικό δικό τους. Ο Τζόουνς είχε μάθει σανσκριτικά και μάλιστα, υποστήριξε την θεωρία ύπαρξης κοινής τους ρίζας με τα λατινικά.

Φωτογραφία Φ43: Το σημερινό κτίριο της Ασιατικής Εταιρείας

Πηγή:<http://kolkataonwheelsmagazine.com/kolkata-history/heritage-buildings/the-asiatic-society-the-temple-of-knowledge/>

Χάρτης Χ18: Η αστική εξάπλωση της Κολκάτα από το 1690 ως το 1921 (*)

Πηγή: (Munsii , 1990:30)

(*) Η πόλη αναπτύσσεται στο άξονα βορρά-νότου. Η ανάπτυξη της περιορίζεται στα δυτικά από τον ποταμό Χούγκλι και στα ανατολικά από τις αλυκές (Salt Lakes). Η απόσταση των δυο αυτών φυσικών συνόρων στο άξονα ανατολής-δύσης είναι πέντε με έξι χιλιόμετρα.

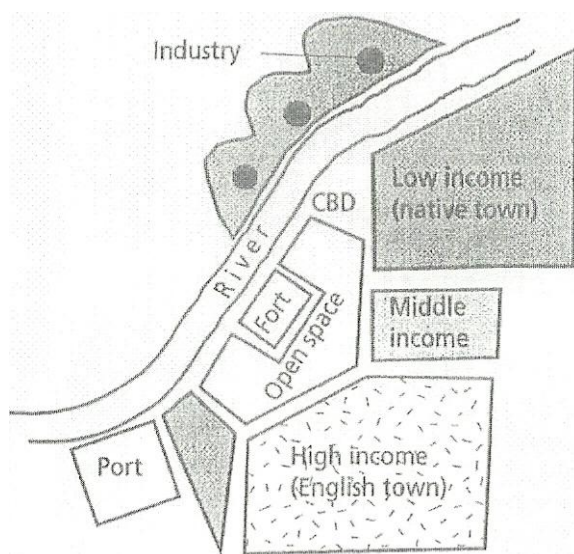
Η Βρετανική Εταιρεία των Ανατολικών Ινδιών ήταν η κύρια υπεύθυνη για το λιμό στην Βεγγάλη το 1770, που έσπειρε το θάνατο σε 10.000.000 ψυχές, το ένα τρίτο των ανθρώπων που ζούσαν σε ολόκληρη τη Βεγγάλη και την Ορίσα.(Basham ,2007 : 226) Η απληστία των Άγγλων εμπόρων για γρήγορο κέρδος τους έκανε να επιβάλουν την μετατροπή των καλλιεργημένων εδαφών, που παρήγαγαν τρόφιμα, σε καλλιέργειες οπίου ή ινδίκτου (indigo), τα οποία ήταν πιο προσοδοφόρα στο εμπόριο τους. Επιπλέον, απαγόρεψαν την καθιερωμένη αποθήκευση του ρυζιού που προοριζόταν για άμεση ανάγκη. Εν μέσω λιμού, η Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών αύξησε την ήδη αυξημένη φορολογία στη γη και τους εμπορικούς δασμούς με αποτέλεσμα, βέβαια, τα κέρδη τους να αυξηθούν, αλλά ο πληθυσμός να εξοντωθεί και η ζούγκλα να καλύψει τις πρώην καλλιεργούμενες εκτάσεις. Όπως χαρακτηριστικά έγραψε το 1789 ο λόρδος Κορνουάλις, γενικός διοικητής της Ινδίας: “Μπορώ να βεβαιώσω χωρίς δισταγμό ότι το ένα τρίτο των εδαφών της Εταιρείας στο Ινδουστάν έχει σήμερα μετατραπεί σε ζούγκλα και κατοικείται μόνο από άγρια θηρία” (Μπρωντέλ,2010 :339).

Το 1813 η Κολκάτα εξήγαγε στο Λονδίνο προϊόντα από βαμβάκι αξίας δύο εκατομμυρίων στερλινών. Το 1830 η Κολκάτα εισήγαγε βιομηχανικά προϊόντα από βαμβάκι αξίας δύο εκατομμυρίων βρετανικών στερλινών. Η πρώτη εισαγωγή βρετανικού βαμβακιού στην Ινδία ήταν το 1823, ενώ το 1824 η εισαγωγή έφτανε ήδη τις 121.000 λίβρες. Το 1928 αυξήθηκε σε 4.000.000 λίβρες, ενώ εισάγονταν επιπλέον ξύλινα προϊόντα, χαλκός, σίδηρος, γυαλί και πήλινα σκεύη. Τα βρετανικά βιομηχανικά προϊόντα εισάγονταν στην Κολκάτα με την πληρωμή ενός μικρού φόρου 2,5 τοις εκατό, αντιθέτως, τα ινδικά βιομηχανικά προϊόντα στην Αγγλία αποθαρρύνονταν με μεγάλους φόρους μέχρι 400 τοις εκατό επί της αξίας τους (Majumdar,1976:147). Το υπερπόντιο εμπόριο παρουσίασε μεγάλη αύξηση μετά το άνοιγμα της διώρυγας του Σουέζ το 1869.

Σε αυτά τα πλαίσια της αποικιακής οικονομίας, ή μάλλον ακριβέστερα, κάτω από συνθήκες βίαιης υφαρπαγής του πλούτου, αναπτύσσεται η πόλη της Κολκάτα από τον 18^ο αιώνα. Λειτουργεί ως κέντρο διοίκησης, ως λιμάνι και ως θύλακας κατοικίας των Άγγλων, κατά κύριο λόγο, αλλά και των Ευρωπαίων πιο γενικά. Η δομή της πόλης (όπως φαίνεται στο Χάρτη Χ19) ήταν σε σημαντικό βαθμό χωρικά διαχωρισμένη ανάμεσα στους αποίκους (που ζούσαν με μεγάλες ανέσεις, σε καλά συντηρημένες περιοχές) και στους ντόπιους (οι οποίοι ζούσαν σε ασχεδίαστες, πυκνοκατοικημένες και κακώς συντηρούμενες περιοχές). Η πόλη της Κολκάτα, τότε, άρχισε να μεγαλώνει γύρω από ένα άδειο κέντρο (το νέο Fort William και το Maidan), με την αγγλική πλευρά της πόλης να αναπτύσσεται νότια και νοτιοδυτικά της Park Street (Χάρτης Χ19). Βόρεια της αγγλικής πλευράς της πόλης δημιουργήθηκε μια περιοχή ευρασιατικών κατοικιών από μικτούς γάμους, αλλά και οι κατοικίες των Ευρωπαίων– Πορτογάλων, Ελλήνων και Αρμενίων –οι οποίοι συνήθως δούλευαν για την Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών. Τέλος, η περιοχή πιο βόρεια και ανατολικά καταλήφθηκε από τους ντόπιους, οι οποίοι δούλευαν ως έμποροι και υπάλληλοι για το βρετανικό διοικητικό σύστημα(Chakravorti,2005). Αυτός ο χωρικό-κοινωνικό-φυλετικός διαχωρισμός, μάλιστα, προτάθηκε να είναι και ο επίσημος από τον δικαστή της πόλης το 1833. (Munsi, 1990:45)

Η αγγλική πλευρά της πόλης ήταν καλά σχεδιασμένη, με ανοιχτούς χώρους και πάρκα και με άνετα σπίτια, αρχιτεκτονικής “μπανγκαλόου”, που διέθεταν κήπο και βεράντα. Στα προάστια, μάλιστα, είχαν δημιουργηθεί πολυτελή σπίτια, τα λεγόμενα “garden houses”, όπου διέμεναν τα ανώτερα στελέχη της αποικιακής διοίκησης. Στην αγγλική περιοχή υπήρχαν και χώροι συνεστιάσεων, τα γνωστά βρετανικού τύπου clubs.

Σε πλήρη αντίθεση με την μικρή σε έκταση αγγλική πλευρά της πόλης, το μεγαλύτερο μέρος της Κολκάτα υπέφερε από ανοιχτές αποχετεύσεις, εποχιακά πλημμυρισμένα παραπήγματα, έλλειψη παροχής πόσιμου νερού, πολυσύχναστα τραμ.(Banerjee, 1990: 98) Έκτοτε, εκτός από τον σχεδιασμό ορισμένων κεντρικών δρόμων, καμία αναβάθμιση δεν συντελέστηκε στην περιοχή όπου έμεναν οι ντόπιοι. Οι Άγγλοι κάτοικοι δεν δέχθηκαν να υλοποιηθεί κάποιο σχέδιο για ολόκληρη την Κολκάτα, παρά μόνο για την δική τους περιοχή, ενώ αρνήθηκαν να πληρώσουν οποιοδήποτε φόρο για την αστική ανάπτυξη. Η έλλειψη εμπιστοσύνης και η απάθεια των Ινδών ως προς τις δημοτικές αρχές, έχει, από ό,τι φαίνεται, τις ρίζες της σε εκείνη την εποχή. (Munsi , 1990: 45)

Χάρτης Χ19: Η χωρική δομή της αποικιακής Κολκάτα

Πηγή: (Chakravorty, 2005 :66)

Η Κολκάντα απεικονισμένη σε πίνακες οριενταλιστών ζωγράφων

Πίνακας ζωγραφικής(A): Κομμάτι της περιοχής Chowringhee της Κολκάντα ζωγραφισμένο από τον T. Daniel

Πηγή: <http://www.victoriameorial-cal.org/daniells.html>

Πίνακας ζωγραφικής(B): Άποψη της Κολκάντα από το "Garden Reach", από τον W. Daniel το 1834

Πηγή: <http://www.victoriameorial-cal.org/daniells.html>

Πίνακας Ζωγραφικής(Γ): Άποψη της Κολκάτα, από ένα σημείο απέναντι από το Kidderpore, από τον James Baille Fraser το 1826

Πηγή: <http://www.oldindianarts.in/2010/06/view-of-calcutta-kolkata-from-point.html>

Οι πίνακες των οριενταλιστών ζωγράφων αποτελούσαν την απεικόνιση της Ανατολής μέσα από μια δυτική ματιά, που προσλάμβανε την Ανατολή, αλλά και άλλες αποικιοκρατημένες περιοχές ως κάτι το εξωτικό. Επιπλέον, οι εικόνες από τη φύση παρουσιάζονταν με ρομαντική ματιά και με μια τάση αποστασιοποίησης από αυτή. Στους περισσότερους πίνακες “ιθαγενείς” κάτοικοι δεν υπάρχουν καθόλου ή παρουσιάζονται αμυδρά, ενώ διακρίνεται και ένας λανθάνον θαυμασμός για τους ευρωπαίους, που εκπολιτίζουν τους “απολίτιστους” πληθυσμούς. Τα τοπία των αποικιών, που ζωγραφίζονται, υπονοούν πως διατίθενται ως κενός χώρος προς κατάκτηση. Όταν οι πίνακες εκτίθενται στις μητροπόλεις επιτελούν δύο σκοπούς. Πρώτον, έχουν σκοπό να παρουσιάσουν μια ένδοξη και ωραιοποιημένη εικόνα για τις αποικίες, ώστε να προσελκύσουν τους ευρωπαίους πολίτες να κατευθυνθούν προς τα εκεί και να ενισχύσουν τις αποικιακές διοικήσεις. Δεύτερον, εκτίθενται για νομιμοποιήσουν, στα μάτια των κατοίκων των μητροπόλεων, τις ιμπεριαλιστικές πρακτικές και εμμέσως να δημιουργήσουν, έτσι, παγιωμένες καταστάσεις στις αποικίες.

Φωτογραφία Φ44: Σπίτι αρχιτεκτονικής “μπανγκαλόου” στην Κολκάντα το 1891

Πηγή: <http://www.oldindianphotos.in/2009/04/mr-mackays-bungalow-calcutta-jan-1891.html>

Φωτογραφία Φ45: Κυβερνητικό κτίριο στην Κολκάντα, το 1865

Πηγή: <http://www.oldindianphotos.in/2011/11/government-house-from-garden-calcutta.html>

Φωτογραφία Φ46: Η ευρωπαϊκή συνοικία της Κολκάτα

Πηγή: http://1.bp.blogspot.com/_pCG_c3Rq788/TMsd7E2pqil/AAAAAAAAAJDo/L-AzfRVRtnc/s1600/European+Quarter,+Calcutta,+India+-+1920s.jpg

Οι κοινότητες, που βρέθηκαν κοντά με τους Άγγλους, από τα πρώτα χρόνια του σχηματισμού της πόλης της Κολκάτα, ήταν ένα σύνολο από ντόπιους αστούς εμπόρους και από επιφανείς ινδουιστικές οικογένειες, οι οποίοι είχαν, άλλωστε, παράδοση στη συνεργασία με τους κατακτητές, αφού πριν τους Άγγλους υπηρετούσαν τους Μογγόλους. Αυτές οι ομάδες δούλευαν για την Βρετανική Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών ως υπάλληλοι, γραφιάδες, μεταφραστές, κεφαλαιούχοι, ενώ παρείχαν πίστωση στις βρετανικές επιχειρήσεις και προσέφεραν υπηρεσίες στην διεκπεραίωση των υποθέσεών τους. Επιπλέον, υπέδειξαν στους Άγγλους τα προτερήματα και τις αδυναμίες των πληθυσμών που εκείνοι ήθελαν να κατακτήσουν και να υποδουλώσουν, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο πιο εύκολη τη δουλειά τους. (Banerjee, 1990 : 91)

Έτσι, διαμορφώθηκε στην Κολκάτα, από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα μέχρι τα μέσα του 20^{ου}, μια τάξη πολιτικών και οικονομικών μεσαζόντων, οι οποίοι εργάζονταν για τους Άγγλους (οι αποκαλούμενοι «babus»). Κάποιες από αυτές τις οικογένειες έφτασαν να κερδίζουν μεγάλες περιουσίες, τις οποίες στη συνέχεια επένδυναν σε δανειακές χρηματοδοτήσεις πάνω στην αγροτική παραγωγή, καθώς και στην εξαγορά μεγάλων εκτάσεων αστικής γης. Ως ιδιοκτήτες, πλέον, μεγάλων αστικών εκτάσεων μέσα στην Κολκάτα, τις ενοικίαζαν σε υπέρογκα ενοίκια στους φτωχότερους κατοίκους. Η υποδιαίρεση αυτών των μισθωμάτων και ιδιοκτησιών, σε συνδυασμό με την εισροή εργατών και φτωχών στρωμάτων από την ύπαιθρο, έχουν οδηγήσει στη δημιουργία των σημερινών *bustees* (είδος παραγκουπόλεων).

Τα φτωχότερα στρώματα της πόλης είχαν γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους Άγγλους, αλλά και τους *zamindar*¹⁸. Το πρώτο κύμα εσωτερικών μεταναστών ήρθε για να υπηρετήσει το σπάταλο τρόπο ζωής των Άγγλων, αφού αρχικά δεν υπήρχαν εργοστάσια στην Κολκάτα. Οι άνθρωποι αυτοί προσλαμβάνονταν ως υπηρέτες, μάγειροι, καθαριστές, κηπουροί στα πολυτελή βρετανικά σπίτια. Εγκαταστάθηκαν, μάλιστα, σε πρόχειρες παραγκουπόλεις εντός της αγγλικής πλευράς της πόλης, σε κοντινή απόσταση από τα αρχοντικά σπίτια, ώστε να καλύπτουν τις οικιακές υπηρεσίες που χρειάζονταν από νωρίς το πρωί έως και αργά το βράδυ. Η εργασία τους, άλλωστε, ήταν φθηνή και άφθονη και χρησιμοποιούνταν ακόμα και από τις ινδικές μεσαίες και ανώτερες τάξεις. (Banerjee, 1990:90-94) Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι ο χωρικός διαχωρισμός βάσει τάξης και φυλής δεν ήταν αυστηρά επιβεβλημένος, αφού ορισμένες παραγκουπόλεις βρίσκονταν εντός των πιο πλούσιων περιοχών. Η βασική αυτή χωρική δομή, η οποία διαμορφώθηκε κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, κυριαρχεί ακόμα και σήμερα ως χωρικό πρότυπο για την δουλειά και την κατοικία μέσα στην πόλη. (Chakravorty, 2005:65)

Το επόμενο κύμα μεταναστών, που εισέρρευσε αποτέλεσε ουσιαστικά το πρώτο βιομηχανικό προλεταριάτο της Ινδίας. Ήρθαν για να εργαστούν στα εργοστάσια γιούτας¹⁹ και κλωστοϋφαντουργίας (προάγγελοι των σημερινών πολυεθνικών βιομηχανιών ρούχων), τα οποία ήταν εγκατεστημένα, από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, έξω από την Κολκάτα, στην δυτική πλευρά του ποταμού και συγκεκριμένα στο προάστιο Rishra. Η γιούτα, που χρησιμοποιείτο για την κατασκευή τσαντών, χαλιών και ρούχων χαμηλού κόστους, έγινε ο στυλοβάτης της οικονομίας της περιοχής μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Οι μετανάστες αυτοί δούλεψαν, επίσης, στα μεγάλα έργα των μεταφορικών υποδομών της περιοχής (σταθμός Howrah, που χτίστηκε το 1854 στη "σωστή πλευρά", δηλαδή στα δυτικά του ποταμού, σταθμός Seldah και προβλήτα του Kidderpore, η οποία ολοκληρώθηκε το 1880). (Chakravorty, 2005:66) Ωστόσο, δεν υπήρχε καμία πρόβλεψη από τις διοικητικές αρχές της πόλης, ούτε από τους εργοστασιάρχες, για το πού θα διέμενε όλο αυτό το εργατικό δυναμικό. Δεν είχε επιβληθεί, για παράδειγμα, κανένας περιορισμός στα ενοίκια που επέβαλαν οι γαιοκτήμονες, ούτε είχε υπάρξει κάποιος σχεδιασμός για την υποδιαίρεση των οικοπέδων, ώστε να είναι βιώσιμες οι περιοχές εγκατάστασης του πληθυσμού, να υπάρχει χώρος ανάμεσα στα σπίτια για να εξαερίζονται. (Banerjee, 1990:96)

¹⁸ Ο *ζάμινταρ* (*zamindar*) ήταν ένας αριστοκράτης της ινδικής υποηπείρου, που κατείχε τεράστιες εκτάσεις γης με απόλυτο έλεγχο στους χωρικούς του, από τους οποίους είχε το δικαίωμα να συλλέγει φόρους. Με τα χρόνια, οι *ζάμινταρ* έλαβαν βασιλικούς τίτλους, όπως *maharaja* (μεγάλος βασιλιάς), *raja* (βασιλιάς), *nawab* ("κύριος"), *mirza* (πρίγκηπας) και πολλά άλλα. Η λέξη *zamindar* προέρχεται από την πέρσικη λέξη *zamin* (γη) και την κατάληξη *-dar* που σημαίνει κάτοχος.

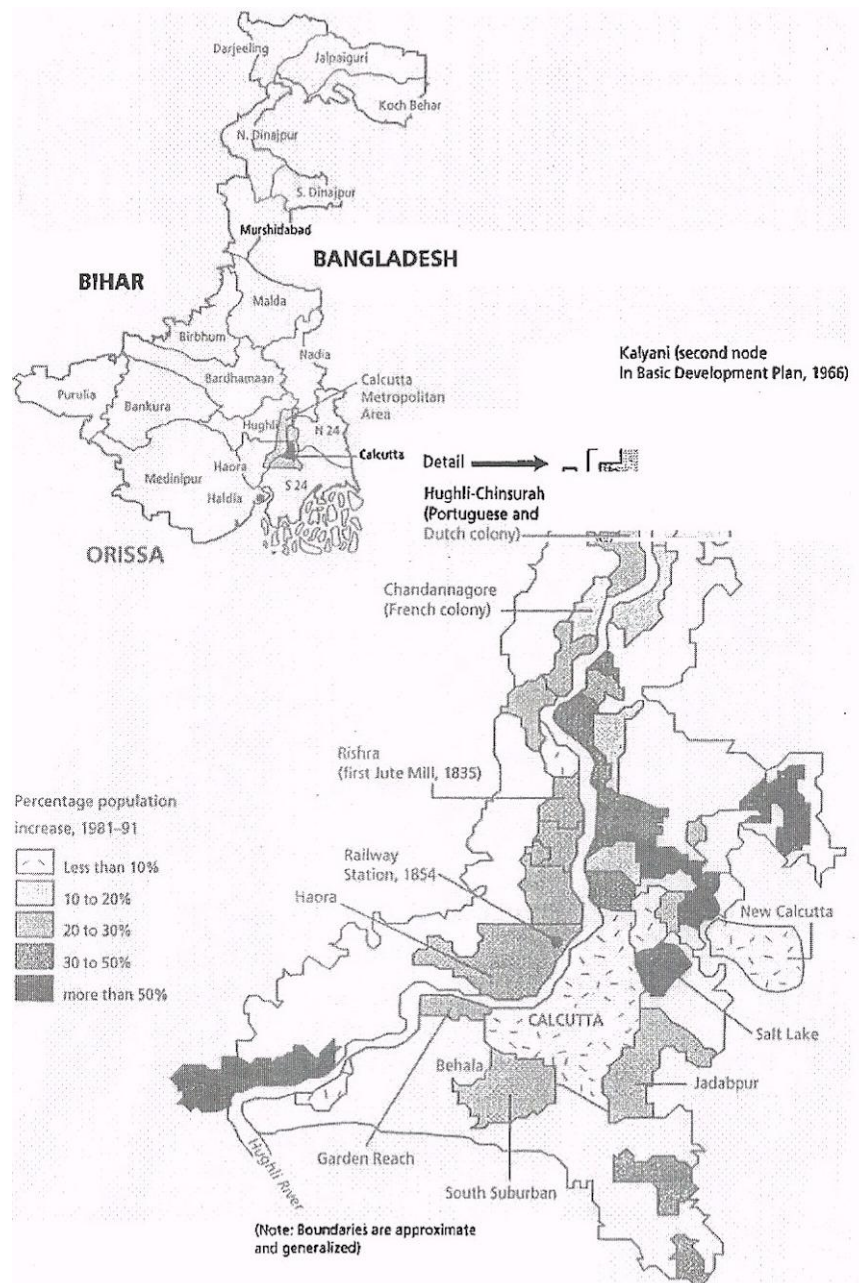
¹⁹ Η γιούτα είναι μία φυτική ίνα με χρυσή λάμψη (γνωστή ως «χρυσή ίνα»), 100% βιοδιασπώμενη και ανακυκλώσιμη. Είναι φτηνή ίνα και λέγεται ότι έχει περισσότερες από χίλιες χρήσεις, ως πρώτη ύλη, για παράδειγμα, σε συσκευασίες, σε διάφορες κατασκευές, σε κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, στον γεωργικό τομέα. Αυτό την καθιστά τη δεύτερη σημαντικότερη φυσική ίνα μετά το βαμβάκι. Για αιώνες η γιούτα ήταν αναπόσπαστο κομμάτι του βεγγαλικού πολιτισμού. Εξάλλου, η καλύτερη πηγή γιούτας που κατέχει ως σήμερα σχεδόν το 85% της παγκόσμιας παραγωγής είναι το δέλτα του Γάγγη. (Φωτογραφία Φ47)

Το αποτέλεσμα ήταν η ανάπτυξη παραγκουπούλεων στις παρυφές των πόλεων, όπου βρίσκονταν οι χώροι εργασίας (εκτός πρόσβασης με το τραμ), ως εναπομείναντας τρόπος στέγασης του εργατικού δυναμικού. Τα χαμηλού εισοδήματος επαγγέλματα ήταν, επίσης, γλωσσολογικά διαχωρισμένα: οι Μπενγκάλις (από τη Βεγγάλη) εργάζονταν ως υπάλληλοι γραφείου, οι Μπιχάρις (από το Μπιχάρ) ως οδηγοί ρίκσο, αχθοφόροι, εργατικό δυναμικό σε εργοστάσια και οι Ορίγιας (από την περιοχή της Ορίσα) σε οικιακές υπηρεσίες, υδραυλικά, φωταέριο (gas), και ηλεκτρολογικές εργασίες. Οι παραγκουπόλεις, όπου διέμεναν, έτειναν να διατηρήσουν τις επαγγελματικές και γλωσσολογικές τους ταυτότητες, όπως άλλωστε συνέβαινε και στις παραγκουπόλεις των μουσουλμάνων (οι οποίοι ειδικεύονταν σε δουλειές σε εργοστάσια σαπουνιού και δέρματος, που εντοπίζονταν, κυρίως, στις ανατολικές και νότιες παρυφές της πόλης). Η δομή, που είχε διαμορφωθεί εντός της πόλης, αναπαράχθηκε σε μικρογραφία και στα παραποτάμια βιομηχανικά προάστια. Σε αυτά βρίσκονταν, επίσης, μικρές πλούσιες περιοχές (με μεγάλα κτήματα για τους Βρετανούς ιδιοκτήτες και διευθυντές των εργοστασίων, περιτριγυρισμένες από μια μικρή μεσαίου εισοδήματος περιοχή, και, τέλος, από περιοχές χαμηλού εισοδήματος όπου ζούσαν οι εργάτες των εργοστασίων).(Chakravorty, 2005:66)

Φωτογραφία Φ47: Εργαζόμενοι σε εργοστάσιο γιούτας

Πηγή: <http://gyphyscholar.com/30417dailyreligion.html>

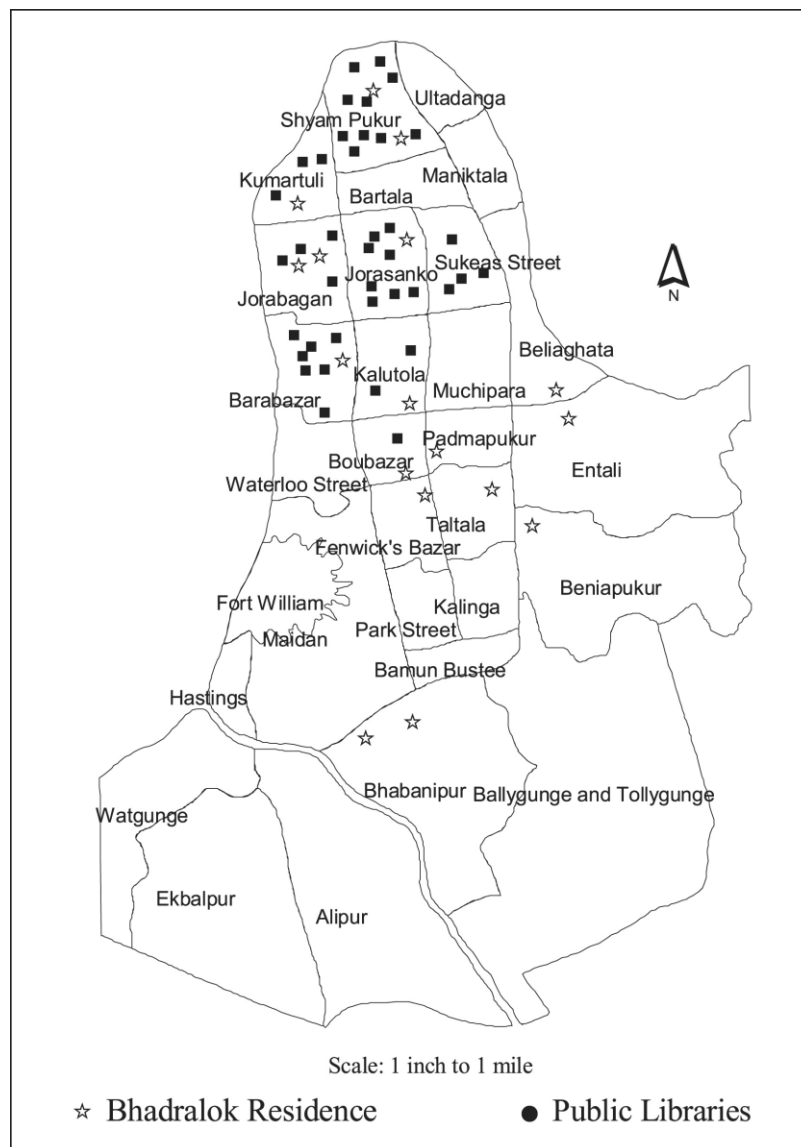
Χάρτης Χ20: Η αστική ανάπτυξη της Κολκάντα

Πηγή: (Chakravorty, 2005 :60)

Οι άνθρωποι αυτοί, που απάρτιζαν το πρώτο βιομηχανικό προλεταριάτο της Ινδίας, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, φαίνεται πως δεν ελκύονταν από την προοπτική της μόνιμης απασχόλησης. Συνήθως, αφού δούλευαν για κάποιους μήνες, μαζεύοντας λίγα χρήματα, επέστρεφαν στα χωριά τους. Μόνο όταν οι οικονομίες τους λιγόστευαν, θα πήγαιναν να δουλέψουν ξανά στα εργοστάσια. Δεν επιθυμούσαν να εγκαταλείψουν τα χωριά τους, ωστόσο, αναγκάζονταν λόγω της εξαθλίωσης που είχαν επιφέρει οι Άγγλοι και οι τοπικοί *ζάμινταρ* στην ύπαιθρο. Αξίζει να τονιστεί επίσης, πως το εργατικό δυναμικό στις βιομηχανίες, αν και όχι οργανωμένο σε συνδικαλιστικές ενώσεις, αντιστάθηκε σε μειώσεις μισθών, σε αρνήσεις για αδειοδότηση και μάλιστα, οργάνωσε και απεργίες. Η πρώτη απεργία που καταγράφηκε στις τοπικές εφημερίδες συνέβη το 1830. (Banerjee, 1990:97)

Η δυτικότροπα καλλιεργημένη μεσαία τάξη της πόλης σχεδόν αδιαφορούσε για τους φτωχούς αυτούς εσωτερικούς μετανάστες και σπάνια γινόταν λόγος στους κύκλους της για την εκμετάλλευσή τους στις βιομηχανίες, καθώς και για τις συνθήκες ζωής τους στις παραγκουπόλεις. Κατά το 19^ο αιώνα, οι μορφωμένοι άνθρωποι της μεσαίας τάξης, οι επονομαζόμενοι *bhadralok* (ή «λευκογιακάδες»), και οι ηγεσίες τους, ουσιαστικά, δεν αμφισβητούσαν την επικυριαρχία των Άγγλων. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια της μεγάλης εξέγερσης του 1857, η διανόηση της πόλης τάχθηκε με το μέρος των Άγγλων, τους οποίους στήριζε ηθικά, ενώ ήταν έτοιμη να τους υποστηρίξει και πολεμικά αν αυτό χρειαζόταν. (Banerjee, 1990 :93)

Η στάση των *bhadralok*, ωστόσο, άρχισε να αλλάζει σταδιακά μετά τη δεκαετία του 1870, στρεφόμενη ενάντια στην πολιτική των Άγγλων και υποστηρίζοντας τον ντόπιο φτωχό πληθυσμό. Αμφισβήτησαν τα οφέλη της καλλιέργειας ινδίκτου στη Βεγγάλη και συνειδητοποίησαν πως ο ντόπιος πληθυσμός δεν είχε αποκομίσει πολλά από τις βιομηχανίες γιούτας. Η υιοθέτηση των προοδευτικών ευρωπαϊκών ιδεών από την τάξη των *bhadralok*, και η επανεκτίμηση των ινδουιστικών παραδόσεων, βοήθησαν να γεννηθεί ένα κοινό αίσθημα εθνικής αξιοπρέπειας με μεγάλη δυναμική. Οι *bhadralok* ήταν που έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο στο κίνημα της ινδικής αναγέννησης. Ο *P. Ταγκόρ* και άλλοι σημαντικοί λογοτέχνες και διανοούμενοι ανήκαν στην τάξη των *bhadralok* (Χάρτης X21), και ενώθηκαν με τα φτωχότερα στρώματα ενάντια στους Βρετανούς. Στον τομέα της τέχνης, χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της προσαρμογής των θεατρικών κειμένων του Μπρεχτ στις τοπικές παραδόσεις. (Banerjee, 1990: 97-102) Τα κινήματα, που αναπτύχθηκαν τότε, ήταν ο σπόρος της ανεξαρτησίας της Ινδίας που επιτεύχθηκε τελικά το 1947. Είχε προηγηθεί το κίνημα του *swadeshi* (μποϊκοτάρισμα των βρετανικών προϊόντων), η διαίρεση της Βεγγάλης και η μεταφορά της πρωτεύουσας από την Κολκάτα στο Δελχί το 1911. Πριν από την ανεξαρτησία της Ινδίας, ο πληθυσμός της πόλης υπέφερε όχι μόνο από την αποικιακή καταπίεση, αλλά και από τα δεινά που της έφερε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Το λιμάνι της Κολκάτα βομβαρδίστηκε δύο φορές κατά τη διάρκεια του Πολέμου και αφού τα αποθέματα φαγητού προορίστηκαν για τις ανάγκες των συμμαχικών στρατευμάτων, εκατομμύρια ανθρώπων πέθαναν. Ήταν ο δεύτερος μεγάλος λιμός στη Βεγγάλη και συνέβη το 1943. Το 1946 η πόλη πάλι δοκιμάστηκε από τις συγκρούσεις ινδουιστών και μουσουλμάνων, που κόστισαν τη ζωή σε πάνω από δύο χιλιάδες ανθρώπους.

Χάρτης Χ21: Οι περιοχές κατοίκησης των *bhadrak lok* και οι πολλές διάσπαρτες δημόσιες βιβλιοθήκες ^(*) (Αποτυπώνονται με “αστεράκι” οι περιοχές κατοίκησης των *bhadrak lok*. Βρίσκονται, κυρίως, στην περιοχή βόρεια και ανατολικά του Fort William. Στην περιοχή Jorasanko βρίσκεται το σπίτι της οικογένειας Ταγκόρ.)

Πηγή: <http://leeds2.emeraldinsight.com/journals.htm?issn=&volume=Advances%20in%20Library%20Administration%20and%20Organization&issue=24&articleid=1760083&show=ref&PHPSESSID=k3qnloo9t97jtak0745b1taf05>

(*) Η μεγαλύτερη από τις δημόσιες βιβλιοθήκες στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ήταν η Calcutta Public Library που ιδρύθηκε το 1836. Αργότερα, συνενώθηκε από τον λόρδο Curzon, τον γενικό διοικητή της Βεγγάλης, με την Imperial Library. Στη νέα πλέον Imperial Library “θα υπήρχαν όλα τα έργα που έχουν γραφτεί οποιαδήποτε εποχή για την Ινδία και τα οποία θα μπορούσαν να μελετήσουν οι μελλοντικοί ιστορικοί της Ινδίας”. Το 1948 η βιβλιοθήκη μετονομάστηκε σε National Library of India και, όπως δηλώνει το όνομά της, είναι η μεγαλύτερη δημόσια βιβλιοθήκη της χώρας, αφού διαθέτει αμέτρητο όγκο βιβλίων και χειρογράφων. Το κτίριό της βρίσκεται σήμερα στην περιοχή Alipore, νότια του Fort William.

Η ανεξαρτησία του 1947 ήταν ιδιαίτερα τραυματική για την Κολκάτα. Πρώτον, οι θρησκευτικές συγκρούσεις οδήγησαν σε μια μαζική μετανάστευση των ινδουιστών από το πρόσφατα σχηματισμένο *Ανατολικό Πακιστάν* προς την πόλη. Υπήρχαν και ορισμένοι μουσουλμάνοι, οι οποίοι έφυγαν από την πόλη, σε μικρότερο, όμως, αριθμό σε σύγκριση με τους ινδουιστές που ήρθαν. Δεύτερον, ένα σημαντικό τμήμα της ενδοχώρας της Κολκάτα (κυρίως στις εκτάσεις όπου φυτρώνει η γιούτα), έγινε τώρα μέρος μιας άλλης εχθρικής χώρας. Παρ' όλα αυτά τα προβλήματα, η πόλη βρισκόταν σε μια αξιοζήλευτη θέση για τα δεδομένα της Ινδίας. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1950, η Δυτική Βεγγάλη ήταν η κύρια βιομηχανική επαρχία της χώρας, με εγκατεστημένες οικονομικές υποδομές και παρασκευαστική βιομηχανία (όπως αυτοκίνητα και χημικά) και το υψηλότερο επίπεδο στα κατά κεφαλήν εισοδήματα στη χώρα (που τώρα έχει μειωθεί στην 7^η θέση). Ήταν, όμως, επίσης φανερό πως η πόλη και η περιοχή ήταν σε παρακμή. Το Δελχί είχε από καιρό αντικαταστήσει την Κολκάτα ως πολιτική πρωτεύουσα και τώρα το Μουμπάι άρχισε να την αντικαθιστά ως οικονομική πρωτεύουσα της Ινδίας. (Chakravorty, 2005)

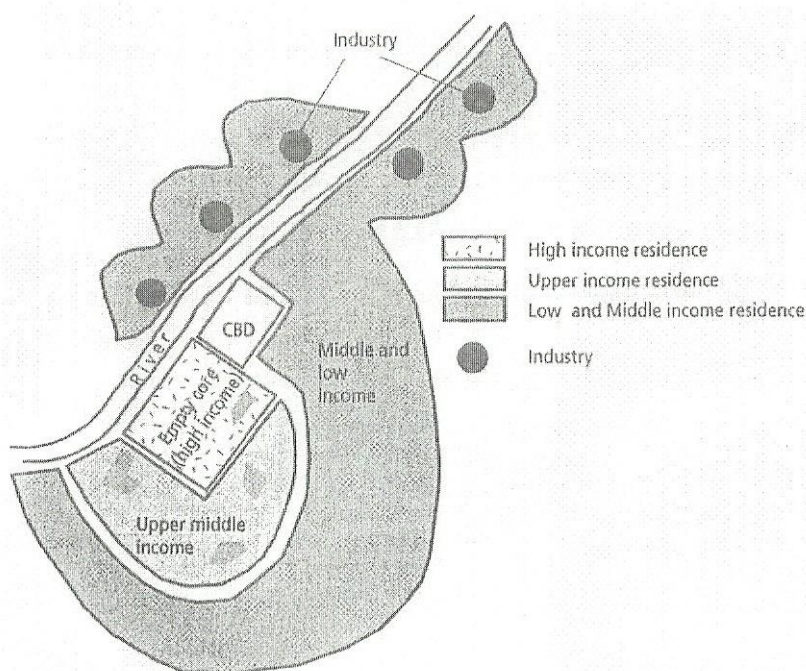
Στην Κολκάτα, σε αντίθεση με τις άλλες κύριες πόλεις της Ινδίας, η ενδοχώρα παρέμεινε γενικά μη εκβιομηχανισμένη (με τις επαρχίες Μπιχάρ και Ορίσα στον πάτο κάθε αναπτυξιακού δείκτη) και μόνο λίγες καινούριες μικρές βιομηχανικές μονάδες συγκεντρώθηκαν γύρω από την πόλη. Αυτή η κατάσταση επιδεινώθηκε από τις πολιτικές εξελίξεις από την αρχή της δεκαετίας του 1960 όταν κεντρώες, αριστερές και ριζοσπαστικές δυνάμεις έδωσαν μάχη για την εξουσία στην περιοχή. Μεταξύ του 1967 και 1971, η επαρχία της Δυτικής Βεγγάλης βρισκόταν σε πολιτική αναταραχή με μια διαδοχή κυβερνήσεων συνεργασίας, ανίκανων να διασφαλίσουν την τάξη, και σε μια κυριολεκτική αιματηρή μάχη, οι κεντρώες και αριστερές δυνάμεις συνασπίστηκαν για να συντρίψουν το ριζοσπαστικό επαναστατικό κίνημα. Αυτή η περίοδος (1970-1972) σημαδεύτηκε, επίσης, από ένα δεύτερο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα, αυτή τη φορά από πρόσφυγες από το πρόσφατα ιδρυμένο Μπανγκλαντές, το οποίο βρισκόταν σε πόλεμο με το Πακιστάν.

Οι κεντρώοι (κόμμα του Κογκρέσου) κυβέρνησαν με μαζική πλειοψηφία μέχρι το 1977, αλλά δεν μπόρεσαν να ανακόψουν τη σταθερή παρακμή της πόλης, της επαρχίας ή της περιοχής. Από το 1977 το *Αριστερό Μέτωπο* πήρε την εξουσία και συγκέντρωσε τις προσπάθειες στην αγροτική ανάπτυξη, ιδίως με τις επιτυχημένες πολιτικές αναδιανομής της γης. Η Κολκάτα στο μεσοδιάστημα έχει αντιμετωπίσει αυτό που θα μπορούσε να αποκληθεί "καλοήθης αμέλεια". Η πόλη και η μητρόπολη έχουν "παρακολουθήσει" το κεφάλαιο να απομακρύνεται προς τα βόρεια και τα δυτικά, έχουν υποστεί την υποβάθμιση των παλαιωμένων υποδομών, τον "αγώνα" των ανώτερων– μεσαίων τάξεων για την κατασκευή των κατοικιών τους, καθώς και μια αυξανόμενη διαφθορά και αναποτελεσματικότητα σε όλα τα επίπεδα των δημοτικών αρχών.

Οι χωρικοί διαχωρισμοί της αποικιακής πόλης (οριοθετημένοι με ταξικά και φυλετικά κριτήρια) διατηρήθηκαν σε μεγάλο βαθμό, με την ντόπια ανώτερη τάξη (κεφάλαιο, γαιοκτήμονες, πολιτικοί αρχηγοί και ανώτατα κυβερνητικά στελέχη) να καταλαμβάνει τώρα τον προνομιακό χώρο, που άλλοτε ιδιοποιούνταν οι αποικιοκράτες. Η εισροή προσφύγων από το Ανατολικό Πακιστάν, ωστόσο, έφερε μια απροσδόκητη χωρική περιπλοκή. Όπως, γράφει ο Goswami (1990:92):

“Η εισροή των προσφύγων έφερε πραγματικά την ελίτ της πόλης αντιμέτωπη με τα αστικά προβλήματα τα οποία προμηνύονταν από πολύ καιρό. Πρώτον, αντίθετα με προηγούμενους μετανάστες, οι οποίοι ήταν εμφανώς “υποδεέστεροι”, οι τυπικά μετατοπισμένες οικογένειες “είχαν φωνή” και θεωρούσαν πολιτικό τους δικαίωμα να επανεγκατασταθούν ομαλώς στην πόλη. Ανήκαν στο ίδιο πολιτιστικό υπόβαθρο με αυτό της διανοήσης της πόλης και απαιτούσαν να εισακουστούν. Δεύτερον, εγκαταστάθηκαν σε περιοχές, που ήταν επικίνδυνα κοντά στις εύπορες γειτονιές της νότιας Καλκούτας: Behala και Chetla συνόρευαν με το Alipur, Kasba και Dhakuria ήταν ακριβώς δίπλα στο Baligunj και Gariahat. Η Jodabpur δεν ήταν και τόσο μακριά από τα αρχοντικά της Southern Avenue, και οι μελαμψοί και λευκοί σαχίμπ (αφέντες) δεν μπορούσαν να παίζουν ακόμα γκολφ χωρίς να έρχονται σε οπτική επαφή με τις παραγκουπόλεις στο Tollygunj. Οι νέοι αυτοί φτωχοί αστικοί πληθυσμοί δεν θα μπορούσαν να καταστούν αθέατοι στα ανομολόγητα τμήματα της βόρειας Κολκάτα.”

Ο κληρονομημένος (αποικιακός) χώρος ήταν χωρισμένος σε τετράγωνα: Βρετανική περιοχή, φυλετικά αναμειγμένη περιοχή, και περιοχή των ντόπιων, περιέβαλλαν το κέντρο (με τις παραγκουπόλεις διάσπαρτες σε κάθε τετράγωνο). Ο νέος (μετα-αποικιακός) χώρος διατήρησε σε μεγάλο βαθμό αυτήν την κληρονομιά, με τους φυλετικούς διαχωρισμούς να αντικαθίστανται από τους ταξικούς. Επιπρόσθετα, η πληθυσμιακή πίεση ανάγκασε την πόλη να μεγαλώνει προς τα έξω, με τις απώτερες περιοχές να κατοικούνται από τον πληθυσμό χαμηλού εισοδήματος. Όπως απεικονίζεται στον χάρτη X22, η τετραγωνική δομή της αποικιακής πόλης αντικαταστάθηκε από ομόκεντρα ημικύκλια, με το χαμηλότερο εισόδημα να είναι αντιστρόφως ανάλογο της απόστασης από το κέντρο. Ωστόσο, στην περιοχή στα βόρεια του κενού κέντρου, απουσιάζει ο δακτύλιος των μεσαίων εισοδημάτων. Αυτή η περιοχή, παρακείμενη στο CDB και το Burgrabazaar (περιοχή με μεγάλο παζάρι χονδρεμπορίου), ήταν η περιοχή των ντόπιων κατά τη διάρκεια της αποικιακής περιόδου. Οι αδυναμίες των υποδομών αυτής της περιοχής έχουν αυξηθεί με το πέρασμα του χρόνου και η απουσία σχεδιασμού και επενδύσεων σε αυτήν είναι εμφανής μέσα στους πυκνοκατοικημένους δρόμους, με ανοιχτές αποχετεύσεις και γενικά άθλιες συνθήκες ζωής. Όπως αναμενόταν, αυτή η περιοχή (βόρεια της Κολκάτα) δεν στεγάζει σήμερα την ελίτ και τα ανώτερα εισοδήματα.

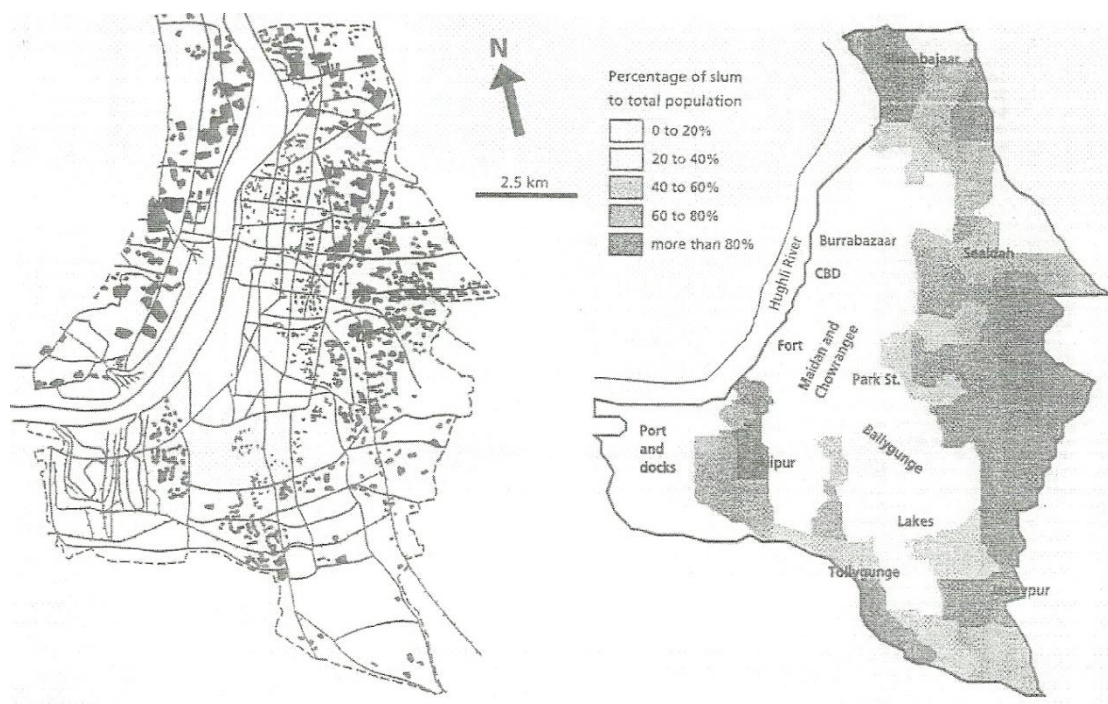

Χάρτης Χ22: Η χωρική δομή της μετα-αποικιακής Κολκάτα

Πηγή: (Chakravorty, 2005: 68)

Η χωρική διανομή του πληθυσμού με τα χαμηλά εισοδήματα σε δύο χρονικές περιόδους (1965–1983) φαίνεται στους χάρτες Χ23 και Χ24. Γενικά, από τη σύγκριση των δύο χαρτών προκύπτει μία σημαντική διαφορά, που έγκειται στον πολλαπλασιασμό των περιοχών με παραγκουπόλεις στον μακρινό νότο (Jabadpur) κατά την τελευταία περίοδο. Αυτό δεν πρέπει να ξαφνιάζει, αφού, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η βόρεια Κολκάτα ήταν από παλιά πυκνοκατοικημένη. Η όποια αύξηση των φτωχών περιοχών μόνο στο νότο υπήρχε περιθώριο να λάβει χώρα (που αποτελεί και το προπύργιο των προσφύγων και των αριστερών πολιτικών). Δυο ακόμα στοιχεία θα μπορούσαν να σημειωθούν: πρώτον, πολλές παραγκουπόλεις εντοπίζονται στους λιγότερο επιθυμητούς δημόσιους χώρους (κατά μήκος σιδηροδρομικών γραμμών και ανοιχτών αποχετεύσεων) και δεύτερον, η τοποθεσία των φτωχότερων της Κολκάτα, οι κάτοικοι των πεζοδρομίων (ή άστεγος πληθυσμός) είναι με πολλούς τρόπους το αντίθετο από τον πληθυσμό των παραγκουπόλεων. Μια εκτεταμένη καταμέτρηση των “κατοίκων των πεζοδρομίων” έγινε το 1971, κατά τη διάρκεια της απογραφής της Ινδίας. Αυτή η καταμέτρηση, και μια ακόμα που διεξήχθη από το CMDA το 1987, βρήκε γύρω στους 50.000-55.000 άστεγους ανθρώπους στην πόλη και περίπου τέσσερις φορές αυτό το νούμερο στην ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή. Οι άστεγοι της πόλης ήταν (και ακόμα είναι) συγκεντρωμένοι στο CBD, Burrabazaar, και Chowangee, αλλά μπορούν, επίσης, να βρεθούν σε περιοχές υψηλού εισοδήματος, όπως η Park Street και το Alipur. Όπως θα αναμενόταν, υπάρχουν λίγοι κάτοικοι πεζοδρομίων στις παραγκουπόλεις. (Chakravorty, 2005)

Κατά τη διάρκεια της μετα-αποικιακής περιόδου, συνεχίστηκε κάποιου είδους διαχωρισμός στην κατοικία βάσει του επαγγέλματος, της θρησκείας, της κάστας και της εθνικότητας. Δύο σημεία, όμως, θα πρέπει να επισημανθούν: πρώτον, οι περιοχές αυτές δεν είναι μεγάλες (σε αντίθεση με αυτές των Η.Π.Α., όπου ο μαύρος πληθυσμός, σε πόλεις όπως το Ντιτρόιτ και τη Φιλαδέλφεια, είναι συγκεντρωμένος μέσα σε μεγάλες συνεχόμενες περιοχές). Για παράδειγμα, μπορεί κανείς να βρει στην Ανατολική Κολκάτα *bustee*, στο οποίο διαμένουν περίπου 15.000 άνθρωποι κατώτερης κάστας, ινδουιστές εργάτες δέρματος, παρακείμενο σε ένα ίσου μεγέθους, στο οποίο διαμένουν μουσουλμάνοι εργάτες δέρματος ή ράφτες. Δεύτερον, αυτό το πρότυπο χωρικού διαχωρισμού δεν είναι περιορισμένο στους φτωχούς. Η επιχειρηματική ελίτ, που είναι γενικά μη Μπενγκάλι, καταλαμβάνει το κέντρο. Συγκεκριμένα, μπορούν να αναφερθούν οι *Marwaris* (μια ομάδα πολύ εύπορων επιχειρηματιών από το Ρατζαστάν) που τείνουν να ζουν σε θύλακες στο *Burrabazaar* και την *Park Street*. Οι επαγγελματίες από τη Νότια Ινδία συνηθίζουν να διαμένουν γύρω από τις *Lakes*, ενώ οι επαγγελματίες Μπενγκάλις ζουν στη νότια Κολκάτα. (Chakravorty, 2005)

Χάρτης Χ23: Η κατανομή των παραγκουπόλεων στην Κολκάτα, το 1965

Χάρτης Χ24 : Η αναλογία των παραγκουπόλεων στον τοπικό πληθυσμό, το 1983

Πηγή: (Chakravorty, 2005 :69)

Οι παραγκουπόλεις της Κολκάτα

Οι παραγκουπόλεις της Κολκάτα μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο ευρείες κατηγορίες: αυτές που διαμορφώθηκαν την πρώιμη περίοδο του βρετανικού ιμπεριαλισμού, ιδίως πριν την βιομηχανική ανάπτυξη και αστικοποίηση στην πόλη, και αυτές που αναπτύχθηκαν μετά τη διαδικασία της εκβιομηχάνισης και της αστικοποίησης. Η πρώτη ομάδα των κατοίκων των *bustees* εισήλθαν στην πόλη πριν την εκβιομηχάνιση. Ήρθαν για να υπηρετήσουν τους Βρετανούς επικυρίαρχους και τις οικογένειές τους, οι οποίοι είχαν σπάταλο τρόπο ζωής. Η δεύτερη ομάδα των *bustees* σχηματίστηκε κατά την εκβιομηχάνιση. Η μεγάλη ροή του βρετανικού κεφαλαίου οδήγησε στην ανάπτυξη βιομηχανιών γιούτας και άλλων βιομηχανιών μέσα και γύρω από την πόλη. Οι σιδηρόδρομοι, οι ταχυδρομικές παροχές, οι τράπεζες και δημιουργία λιμανιών οδήγησε στη διάχυση του πληθυσμού πάνω από 40 μίλια κατά μήκος της όχθης του ποταμού Χούγκλι. Ένα είδος παράνομων παραγκουπόλεων (στην τοπική διάλεκτο *jhopri*) αναπτύχθηκε μετά την ανεξαρτησία της Ινδίας. Αυτοί οι αυθαίρετοι οικισμοί, συνήθως, εντοπίζονται πλάι στους δρόμους και κατά μήκος των καναλιών.

Ως συνέπεια της βιομηχανικής ανάπτυξης και της πρώιμης αστικοποίησης της Κολκάτα, εισήλθαν εργάτες από όλη τη Ανατολική και Βόρεια Ινδία στην αναζήτηση απασχόλησης και εισοδήματος. Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1930 και 1940, η βιομηχανική βάση της περιοχής γύρω από την Κολκάτα, επαυξήθηκε ώστε να στηριχτεί η βρετανική πολεμική προσπάθεια. Αυτό οδήγησε στη μετανάστευση φτηνού εργατικού δυναμικού από την ενδοχώρα. Αυτοί οι άνθρωποι βρήκαν φθηνή διαμονή, κυρίως σε καλύβες φτιαγμένες από λάσπη και μπαμπού κατασκευασμένες από μεσάζοντες, οι οποίοι είχαν νοικιάσει τη γη από τους μεγάλους γαιοκτήμονες (*zamindars*).

Ο νόμος του 1956 ορίζει τα *slums* (παραγκουπόλεις) ως «εκείνες τις περιοχές όπου τα χτίσματα είναι επιεικώς ακατάλληλα για ανθρώπινη κατοίκηση». Η πράξη του δημοτικού συμβουλίου της Κολκάτα, το 1980, ορίζει ως *bustees* «μια περιοχή γης, όχι μικρότερη από 700 τ.μ. κατειλημμένη, με κάθε λογής καλύβες και άλλες κατασκευές, που χρησιμοποιούνται ή προορίζονται να χρησιμοποιηθούν για ανθρώπινη κατοίκηση. Ο κεντρικός στατιστικός οργανισμός ορίζει τα *slums* ως μια περιοχή «που περιέχει 25 ή περισσότερες κατασκευές *katcha*²⁰, κυρίως προσωρινού χαρακτήρα, ή 50 ή περισσότερα νοικοκυριά, που κατοικούν κυρίως σε κατασκευές *katcha*, στριμωγμένοι μαζί ή κατοικημένα από ανθρώπους με σχεδόν κανένα πρακτικά ιδιωτικό αποχωρητήριο και ανεπαρκείς δημόσιες εγκαταστάσεις αποχωρητηρίων και παροχής νερού.

²⁰ «Katcha» είναι προσωρινής φύσεως κατασκευές, χτισμένες από τούβλα λάσπης, μπαμπού, αχυροσκεπή, κτλ.

Οι παραγκουπόλεις χωρίζονται κατά κύριο λόγο σε δύο κατηγορίες:

- 1) Καταγεγραμμένες παραγκουπόλεις (*bustees*)(Φωτογραφία Φ48), που είναι αναγνωρισμένες από τη δημοτική επιχείρηση της Κολκάτα με βάση τον τίτλο γης. Από το 1980 έχουν δοθεί στους κατοίκους των *bustees* τίτλοι ενοικίασης ή μίσθωσης.
- 2) Μη καταγεγραμμένες (αυθαίρετες) παραγκουπόλεις, που περιλαμβάνουν τους παράνομους οικισμούς.

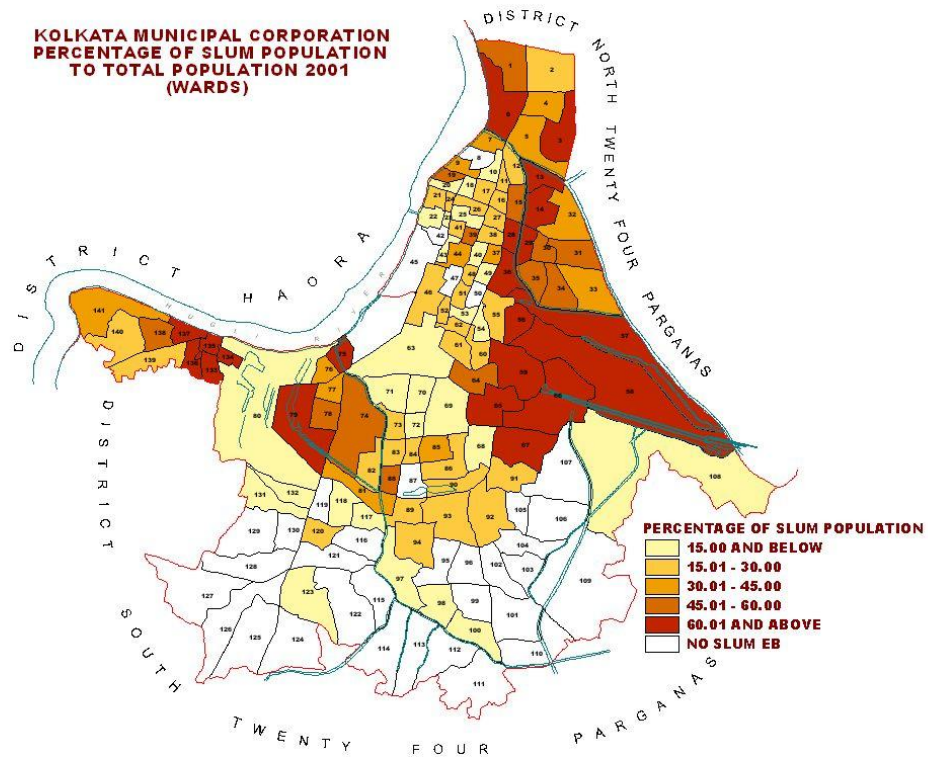
Οι καταγεγραμμένες παραγκουπόλεις μπορούν να διακριθούν σε τέσσερις βασικές ομάδες:

- i) Το πρώτο είδος παραγκουπόλεων δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της περιόδου της βρετανικής κυριαρχίας, όταν ορισμένοι μεσάζοντες εκμίσθωσαν γη από τους γαιοκτήμονες (*zamindars*). Στη συνέχεια, έχτισαν οικισμούς από καλύβες τις οποίες νοίκιαζαν με τη σειρά τους στους μετανάστες, που κατέφθαναν στην πόλη από την ύπαιθρο και που δεν είχαν άλλη επιλογή από την διαμονή χωρίς βασικές ανέσεις.
- ii) Το δεύτερο είδος περιλαμβάνει τους ενοικιαστές *thika*, οι οποίοι νοικιάζουν τη γη από τους γαιοκτήμονες και χτίζουν οι ίδιοι τα σπίτια τους.
- iii) Στο τρίτο είδος, τα σπίτια χτίζονται με τα έξοδα των γαιοκτημόνων και στη συνέχεια, εκμισθώνονται από τους ανθρώπους που πρόκειται να κατοικήσουν εκεί. Οι τρεις παραπάνω τύποι νόμιμων παραγκουπόλεων ονομάζονται *bustees* στην τοπική διάλεκτο.
- iv) Μια τέταρτη κατηγορία πρόχειρων καταλυμάτων, είναι οι λεγόμενες αποικίες *udbastu*, που προορίζονταν για την επανεγκατάσταση των προσφύγων από το Μπανγκλαντές, ιδίως το 1947 και την δεκαετία του 1970. Η γη είναι παραχωρημένη από η τοπική κυβέρνηση της Δυτικής Βεγγάλης για 99 χρόνια με ένα συμβολικό ενοίκιο.

Οι αυθαίρετες παραγκουπόλεις χωρίζονται με τη σειρά τους με βάση την περιοχή που εντοπίζονται. Αυτές που απλώνονται στις πλευρές των δρόμων λέγονται *jhupri* (Φωτογραφία Φ49), κατά μήκος των καναλιών λέγονται *khalldhar* (Φωτογραφία Φ50) και σε άλλα οικόπεδα λέγονται *udbastu*.

Προβλέπεται ότι ο αριθμός των φτωχών των αστικών κέντρων θα αυξηθεί σημαντικά στο άμεσο μέλλον, λόγω της φυσικής αύξησης του πληθυσμού και της εσωτερικής μετανάστευσης, σε συνδυασμό με την έλλειψη καλοσχεδιασμένων και μακροπρόθεσμων στρατηγικών παρέμβασης.

Πάνω από το 40% των κατοίκων των παραγκουπόλεων της Κολκάτα έχουν υπάρξει κάτοικοι παραγκουπόλεων για δύο γενιές ή περισσότερες. Μάλιστα, παραπάνω από τους μισούς προέρχονται από την ενδοχώρα της Κολκάτα. Με την πλειοψηφία τους να απασχολούνται στην παραοικονομία, με μέσες μηνιαίες αποδοχές μεταξύ 500 και 1700 ρουπίες και μέγεθος νοικοκυριού από 5 έως 6 άτομα, περίπου τα τρία τέταρτα του πληθυσμού των παραγκουπόλεων της Κολκάτα ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας.

Χάρτης Χ25: Το ποσοστό του πληθυσμού των παραγκουπόλεων στην Κολκάτα

Πηγή: http://censusindia.gov.in/maps/Town_maps/Kolkata_muni_slum_pop.html

Φωτογραφία Φ48: Παραγκούπολη τύπου *bustee*, στην Κολκάτα

Πηγή: <http://poznachowski.com/slums-calcutta>

Φωτογραφία Φ49: Αυθαίρετα πρόχειρα καταλύματα κατά μήκος δρόμου

Πηγή: <http://poznachowski.com/slums-calcutta>

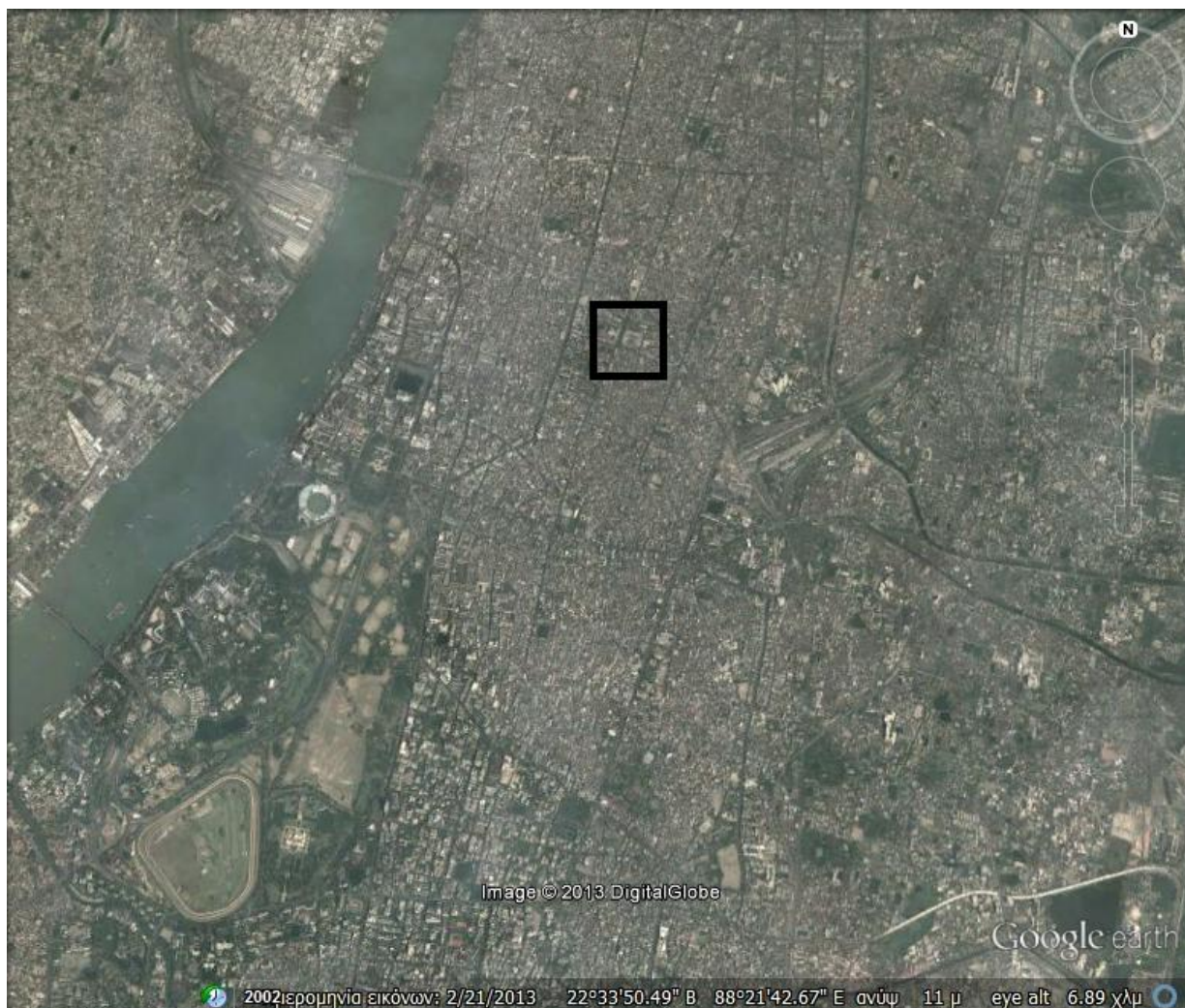
Φωτογραφία Φ50: Παραγκούπολη κατά μήκος καναλιού

Πηγή: http://fotservis.typepad.com/photos/mother_india_calcutta_var/slums.html

Φωτογραφία Φ51: Παραγκούπολη κατά μήκος σιδηροδρομικής γραμμής

III. College Street : σύντομη μελέτη περίπτωσης

Χάρτης X26: Η θέση της College Street στο κέντρο της Κολκάτα

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από το Google Earth.

Η College Street είναι ένας δρόμος, του οποίου η ατμόσφαιρα και η ιστορική και πολιτισμική αξία με εντυπωσίασε. Γι' αυτό και επέλεξα να την παρουσιάσω σύντομα ως μελέτη περίπτωσης στην εργασία. Είναι ένας δρόμος περίπου ενάμιση χιλιομέτρου στην καρδιά της πόλης, κατά μήκος και των δύο πλευρών του οποίου είναι εγκατεστημένα πάνω από δύο χιλιάδες διάσπαρτα βιβλιοπωλεία. Να τονιστεί πως η αγορά βιβλίων της College Street είναι η δεύτερη μεγαλύτερη αγορά στον κόσμο και η πρώτη παγκοσμίως στον τομέα των μεταχειρισμένων βιβλίων. Σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Ινδίας υπάρχουν μεγάλοι δρόμοι με μπαχαρικά, νυφικά, κινητά τηλέφωνα, όμως ένας μεγάλος δρόμος γεμάτος με βιβλία, αποτελεί μοναδική περίπτωση σε όλη τη χώρα.

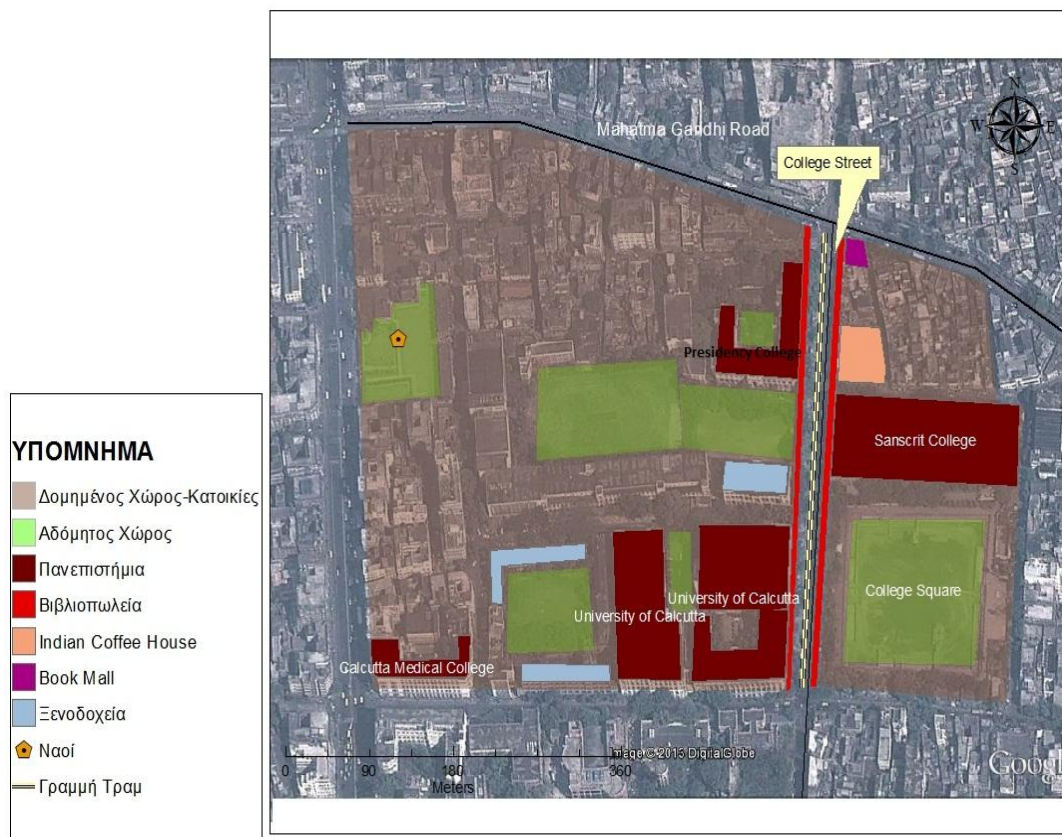

Φωτογραφία Φ52: Οι αυτοσχέδιοι πάγκοι των βιβλιοπωλών της College Street

Πηγή: Φωτογραφία του συγγραφέα, 2012.

Η College Street διασχίζεται από γραμμή τραμ, ενώ περιτριγυρίζεται από τα πιο παλιά και δημοφιλή ακαδημαϊκά ιδρύματα της Ινδίας. Η περιοχή σφύζει από ζωή. Φοιτητές, ακαδημαϊκοί, αλλά και απλοί κάτοικοι της πόλης, που αγαπούν τα βιβλία, περνούν καθημερινά από εδώ. Το παρόν, στην περιοχή αυτή της πόλης, είναι αναμειγμένο με το ένδοξο παρελθόν της περιόδου της ινδικής αναγέννησης, που είχε ως κέντρο της την College Street. Η College Street είναι αλλιώς γνωστή ως "Boi Para" που σημαίνει "γειτονιά του βιβλίου". Οι αυτοσχέδιοι ημι-υπαίθριοι πάγκοι βιβλίων, που βρίσκονται παράπλευρα και των δύο πλευρών του δρόμου, είναι κατασκευασμένοι από μπαμπού, ξύλο, λινάτσες και τσίγκο. Εκτός από τα μικρά βιβλιοπωλεία, στη συνοικία εντοπίζονται και ορισμένα μεγαλύτερα, που λειτουργούν για περισσότερο από έναν αιώνα, περνώντας από γενιά σε γενιά. Σε αυτή την περιοχή, επίσης, έχουν τα γραφεία τους οι περισσότεροι ντόπιοι (Μπενγκάλι) εκδότες βιβλίων.

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ COLLEGE STREET

Χάρτης Χ27: Θεματικός χάρτης της College Street και των Πανεπιστημίων (*)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

(*) Η College Street, ο δρόμος των βιβλιοπωλείων, διακρίνεται στο κέντρο του άξονα βορρά-νότου. Περιτριγυρίζεται από τα Πανεπιστήμια. Από το βορρά προς το νότο διαφαίνεται το *Sanskrit College*, το *Presidency College*, το *University of Calcutta* και το *Medical College* στα νοτιοδυτικά. Το *Indian Coffee House* βρίσκεται λίγο πριν τη διασταύρωση της College Street με την οδό Mahatma Gandhi Rd.

Τα ράφια των βιβλιοπωλείων και οι στοίβες των πάγκων διαθέτουν βιβλία οποιασδήποτε θεματολογίας, βιβλία σπάνια, σε πολύ προσιτές τιμές. Από λογοτεχνία μέχρι μηχανική, από ιατρική μέχρι τέχνες και από θρησκεία μέχρι φιλοσοφία. Ψάχνοντας σε έναν από τους πάγκους για βιβλία σχετικά με την ιστορία της Ινδίας, ο βιβλιοπώλης μου πρότεινε να αγοράσω ένα βιβλίο με τίτλο “*Renascent India (nineteenth century)*”. Φαινόταν πολύ παλιό στην εμφάνιση, σαν να ήταν βιβλίο περασμένων αιώνων, αν και είχε εκδοθεί το 1976. Μετά από σύντομο παζάρεμα, το αγόρασα και μου κόστισε μόλις 150 ρουπίες, δηλαδή περίπου 2 ευρώ. Μπορούν, ακόμη, να βρεθούν βιβλία που λειτουργούν ως βοηθήματα για τους φοιτητές του πανεπιστημίου, αλλά και τα ονομαστά “μικρά περιοδικά”, λογοτεχνικού, κυρίως ενδιαφέροντος, τα οποία πολλές φορές είναι γραμμένα από τους Μπενγκάλι της διασποράς. Τα περιοδικά αυτά έχουν ελάχιστη έως μηδαμινή εμπορική αξία, ωστόσο, έχουν ιστορική και λογοτεχνική αξία και για αυτό επιβιώνουν και συνεχίζουν να πωλούνται στους πάγκους των βιβλιοπωλών. Στις σελίδες τους εμφανίζονται, ακόμη και στις μέρες μας, τα πρωτόλεια γραπτά πολλών ποιητών και λογοτεχνών της Βεγγάλης.

Φωτογραφία Φ53: Στοίβες βιβλίων στην περιοχή γύρω από την College Street

Πηγή: <http://www.caleidoscope.in/art-culture/simply-college-street>

Η College Street, η οποία ήταν στο παρελθόν αρχικά γνωστή και ως “Potol Danga”, σχεδιάστηκε από τους Άγγλους μαζί με τέσσερις άλλες κεντρικές οδούς της πόλης, μεταξύ του 1817 και 1833, και πήρε τότε το όνομα *Central Road*. Σε αυτήν την περιοχή, δημιουργήθηκαν σταδιακά έκτοτε τα φημισμένα ακαδημαϊκά ιδρύματα της Κολκάντα. Το *Presidency College*, το πρώην *Hindu College* που ιδρύθηκε το 1813 και πρόσφερε κυρίως ευρωπαϊκή επιστημονική παιδεία. Ο νομπελίστας οικονομολόγος *Amartya Sen* και ο συγγραφέας *Bankim Chandra Chatterjee* υπήρξαν απόφοιτοι του *Presidency College*. Το *University of Calcutta*, που λειτουργεί από το 1857, και στο οποίο μεταξύ άλλων έχουν διδάξει ο *P. Ταγκόρ* και ο σπουδαίος σύγχρονος φιλόσοφος *S. Radhakrishnan*. Από το Πανεπιστήμιο αυτό έχει αποφοιτήσει και ο *Βιβεκανάντα*. Το *Sanskrit College*, το οποίο ιδρύθηκε το 1851, έχει προσφέρει πολλά στην ερμηνεία των αρχαίων ινδικών κειμένων, ενώ εκεί γίνονται, επίσης, μαθήματα πάνω στην ανατολική φιλοσοφία και την ινδική ιστορία και γλώσσα. Το *Calcutta Medical College*, που ήταν το πρώτο πανεπιστήμιο δυτικής ιατρικής στην Ινδία και λειτουργεί από το 1835. Παραπλεύρως της College Street, στα ανατολικά, υπάρχει μια μικρή λίμνη (pool), με την ονομασία *College Square*, εμφανές δείγμα βρετανικού αρχιτεκτονικού σχεδιασμού.

Ο δρόμος της σημερινής College Street οφείλει την ονομασία του στο *Hindu College* (τώρα γνωστό ως *Presidency College*, όπως προαναφέρθηκε). Το πανεπιστήμιο αυτό ιδρύθηκε το 1817 προκειμένου “να προσφέρει φιλελεύθερη εκπαίδευση στα παιδιά των ανώτερων στρωμάτων της ινδουιστικής κοινότητας της Βεγγάλης”. Οι Βρετανοί, άλλωστε, επιδίωκαν να διαμορφώσουν μια τάξη που θα παίζει το ρόλο του διερμηνέα ανάμεσα σε αυτούς και στις κυβερνώμενες μάζες των Ινδών. Μία τάξη ατόμων, σύμφωνα με τα λόγια του Μακόλεϊ

“Ινδών ως προς το αίμα και το χρώμα, αλλά Άγγλων ως προς τις προτιμήσεις, τις απόψεις, τα ήθη, τη νοημοσύνη”. Σταδιακά, όμως, και με επίκεντρο την Κολκάτα, η τάξη αυτή χρησιμοποίησε τις ευρωπαϊκές ιδέες, στην επανερμήνευση των ινδουιστικών παραδόσεων και την ανάπτυξη του ινδικού εθνικισμού σπέρνοντας, έτσι, το σπόρο του κινήματος της ανεξαρτησίας. (Οκτάβιο Πας, 2005 : 149)

Σε αυτά τα πανεπιστήμια της College Street, επομένως, αναδύθηκε μια νέα ινδική διανόηση με σπουδαία επιτεύγματα σε όλες τις επιστήμες, στη λογοτεχνία, την πολιτική και τις τέχνες, που αναγέννησε τον ινδικό πολιτισμό, συνεισφέροντας συγχρόνως δυναμικά και στο κίνημα της ανεξαρτησίας από τους Άγγλους. Η περίοδος της αποκαλούμενης ινδικής αναγέννησης θεωρείται πως διήρκησε από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα μέχρι τα μέσα του 20^{ου}. Κατά διάρκειά της, αναπτύχθηκαν διάφορα κοινωνικά και θρησκευτικά κινήματα, ενώ την εμφάνισή τους έκαναν πλήθος εφημερίδων και περιοδικών. Ο *Rammohan Roy* (1774-1833), γνωστός τώρα ως ο «πατέρας της σύγχρονης Ινδίας» και ο *Louis Vivian Derosio* (1809-1831), θαυμαστής της γαλλικής επανάστασης και καθηγητής για κάποιο διάστημα στο *Hindu College*, θεωρούνται από τους βασικούς θεμελιωτές της ινδικής αναγέννησης. Η ινδική αναγέννηση, που είχε ως κέντρο τη Βεγγάλη και ειδικότερα τα Πανεπιστήμια γύρω από την College Street, δεν ήταν ένα μαζικό κίνημα, αλλά αφορούσε κυρίως τα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα.

Η College Street αποτέλεσε κέντρο και πολιτικών εξελίξεων και αναρίθμητων κινήματων εθνικής και μη σημασίας. Πολιτικές εξεγέρσεις και διάφορα κινήματα έχουν ξεκινήσει από εδώ, όπως αυτό των *Ναζαλιτών* (μαοϊστές αντάρτες). Στην περιοχή έχουν λάβει χώρα πλήθος πολιτικών συγκεντρώσεων και ζυμώσεων, ομιλιών και κινητοποιήσεων.

Ένα ακόμη μέρος στην περιοχή της College Street, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη διανοητική ζωή της Βεγγάλης, είναι το περίφημο εντευκτήριο Indian Coffee House (το πρώην Albert Hall²¹)(Φωτογραφία Φ54). Λειτουργεί στην παρούσα του μορφή από το 1942 και εδώ λαμβάνουν χώρα οι “*adda*”, δηλαδή οργανωμένες ή μη συζητήσεις στα τραπέζια του καφέ πάνω σε πλήθος θεμάτων.(Φωτογραφία Φ55) Από αυτές τις διανοητικές συνεδρίες έχουν πηγάσει πολλά αξιόλογα έργα της πολιτικής, της λογοτεχνίας και της τέχνης. Το μέρος, εξάλλου, αποτελούσε διαχρονικά σημείο συνάντησης λογοτεχνών, ποιητών, πολιτικών, καλλιτεχνών και μουσικών (είναι γνωστό ότι ο νομπελίστας *Ταγκόρ* σύχναζε εδώ). Το γνωστό, σε όλους τους Βεγγαλέζους, τραγούδι του διάσημου τραγουδοποιού *Manna Dey*, “Coffee Houser Sei Adda”, μεταφέρει την ατμόσφαιρα του περίφημου Coffee House, που παραμένει άθικτη, ενώ οι γενιές και τα ενδιαφέροντα των ανθρώπων που συναντιούνται εκεί εναλλάσσονται στο χρόνο. Στο Coffee House προσφέρεται σήμερα, εκτός από καφέ και τσάι, φαγητό της βεγγαλικής κουζίνας σε πολύ προσιτές τιμές.

²¹ Το Albert Hall ιδρύθηκε το έτος 1876. Πήρε το όνομά του από τον πρίγκιπα Albert Victor της Ουαλίας. Η πρώτη σύνοδος του Ινδικού Εθνικού Συνεδρίου πραγματοποιήθηκε το 1883 στον χώρο του Albert Hall και οδήγησε στην ίδρυση του Ινδικού Εθνικού Κογκρέσου δύο χρόνια αργότερα στην Βομβάη.

Φωτογραφία Φ54: Indian Coffee House-στο κέντρο πίνακας με ζωγραφισμένο τον Ταγκόρ
Πηγή: <http://www.flickr.com/photos/anindya-sankar-dev/7977004366/>

Φωτογραφία Φ55: "Adda" εν εξελίξει

Πηγή: http://www.astrainfotech.org/kolkatainformation/calhert/c_house.htm

Ξαναγυρνώντας στο σήμερα, στο βόρειο άκρο της College Street, βρίσκεται υπό κατασκευή ένα μεγάλο εμπορικό κέντρο (book mall). Εκεί, πρόκειται να στεγαστούν, εκτός από πολλά άλλα καταστήματα, και κάποια βιβλιοπωλεία· μόνο, βέβαια, όσα θα έχουν τη δυνατότητα να καταβάλλουν το υψηλό ενοίκιο. Σε αυτή την περίπτωση, η αγορά βιβλίων πιθανώς να πληγεί, ίσως και να διαμελιστεί, και οι βιβλιοπώλες, οι οποίοι καλλιεργούσαν μέχρι τώρα σχέσεις αλληλοσυνεργασίας και αλληλοβοήθειας, να διχαστούν. Η εμφάνιση του μεγάλου εμπορικού κέντρου πρόκειται αναμφίβολα να αλλάξει τη φυσιογνωμία της περιοχής. Θα σημάνει πιθανώς την υποβάθμιση της παρουσίας των πάγκων με τα βιβλία, οι οποίοι έχουν παραμείνει εκεί για τόσα χρόνια, έχουν υποστηριχτεί από τους κατοίκους και έχουν γίνει σεβαστοί από την Πολιτεία (όταν πριν μερικά χρόνια γινόταν προσπάθεια από τις δημοτικές αρχές να εκκαθαρίσουν κάποια από τα πεζοδρόμια της πόλης, η College Street αφέθηκε ανέπαφη). Η College street, εκφράζοντας την πεμπτουσία της κουλτούρας ενός τυπικού μορφωμένου κατοίκου της Κολκάτα, που συνοψίζεται στην αγορά και το διάβασμα βιβλίων, καθώς και τις συζητήσεις (*adda*), θα έπρεπε να προφυλαχθεί, ίσως ακόμη και να διατηρηθεί ως τόπος παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Φωτογραφία Φ56: Το υπό κατασκευή εμπορικό κέντρο στη διασταύρωση των οδών College street και Mahatama Gandhi(MG) road

Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/File:College_Street_Crossing_-_Kolkata_7414.JPG

IV. Τελικές Παρατηρήσεις

Η πόλη της Κολκάτα έχει από καιρό αποκτήσει κακή φήμη στη Δύση. Από την εποχή του βρετανικού ιμπεριαλισμού στην Ινδία, στο ποίημα του "A tale of two stories", ο Κίπλινγκ περιγράφει την τότε πόλη της Καλκούτας, με τα παλάτια της και της καλύβες, ως την "πόλη με τις φριχτές νύχτες". Παρουσιάζει την πόλη ως έναν τόπο δυστυχίας, αρρωστιών και φτώχειας. Η εικόνα αυτή, που έχει κατασκευαστεί για την πόλη, φαίνεται πως την κατατρώχει καθ' όλη τη διάρκεια και του 21^{ου} αιώνα. Η Κολκάτα ήταν κυρίως γνωστή ως η πόλη στην οποία διατηρούσε φιλανθρωπικά ιδρύματα η Μητέρα Τερέζα. Ο J. Hutnyk(1990), στο βιβλίο του "Rumours of Calcutta", υποστηρίζει πως οι φαντασιακές αναπαραστάσεις της πόλης, ως τόπος της απόλυτης εξαθλίωσης και ως ένα μέρος όπου επικρατεί μόνο η φτώχεια και τίποτε άλλο, αναπαράγεται στη Δύση μέσα από διάφορα πολιτιστικά προϊόντα. Για παράδειγμα, μέσα από βιβλία, ταξιδιωτικούς οδηγούς, χάρτες, φωτογραφίες, ντοκιμαντέρ (π.χ. του Louis Malle το 1969) και ταινίες (όπως το "The City of Joy"-βιβλίο και ταινία- του Dominique Lapierre, ο οποίος, επίσης, έκανε φιλανθρωπίες στην πόλη). Επιπλέον, η φήμη που έχει αποκτήσει η πόλη στη Δύση, έχει κατασκευαστεί από τις ταξιδιωτικές μαρτυρίες επισκεπτών της, όπως "εναλλακτικοί ταξιδιώτες" (μετάφραση του "backpackers"), εθελοντές, που εργάστηκαν σε φιλανθρωπικά ιδρύματα εκεί, ακόμα και σημαντικοί διανοούμενοι, όπως ο Λεβί-Στρος και ο Γκύντερ Γκρας. Με λίγα λόγια, η δυτική φαντασιακή αναπαράσταση της πόλης έχει κατασκευαστεί χωρίς να λαμβάνονται καθόλου υπόψη οι απόψεις των ίδιων των κατοίκων για την πόλη τους. Η Κολκάτα τείνει να υπάρχει στο φαντασιακό των δυτικών ως ένα μέρος με φτώχεια και δυστυχία, που έχει ανάγκη τους «καλούς» φιλάνθρωπους, που θα απαλύνουν τα βάσανά της, χωρίς ποτέ βέβαια να γίνεται μνεία για τις ρίζες, τα βαθύτερα αίτια, της όποιας φτώχειας. Οι δραστηριότητες, για παράδειγμα, της Μητέρα Τερέζας είχαν μεγάλη δημοσιότητα στα διεθνή δημοσιογραφικά δίκτυα, επισκιάζοντας τις πολιτικές της κυβέρνησης του *Αριστερού Μετώπου* της Δυτικής Βεγγάλης, για παράδειγμα στον τομέα της αναδιανομής της γης και της αύξησης της αγροτικής παραγωγής.

Η Κολκάτα, σε αντίθεση με την εικόνα που έχει κατασκευαστεί για αυτήν στη Δύση, είναι μια πόλη με μεγάλο πολιτισμικό πλούτο και ιδιόζουσα ιστορική και πολιτική παράδοση. Η ιστορία της πόλης δεν είναι τόσο μεγάλη σε διάρκεια, όπως άλλων πόλεων της Ινδίας, για παράδειγμα το Βαρανάσι και το Δελχί, ωστόσο είναι πολύ πυκνή. Αναπτυσσόμενη ως αποικιακή πόλη έγινε σύντομα η πρωτεύουσα της Βρετανικής Ινδίας και αποτέλεσε την δεύτερη σημαντικότερη πόλη της Βρετανικής Αυτοκρατορίας μετά το Λονδίνο. Ο υλικός πλούτος που υπήρχε σε αυτήν, βέβαια, ανήκε σε λίγους. Το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού της πόλης, αυτό που κατοικούσε σε κάποια σημεία της "περιοχής των ντόπιων" και στις παραγκουπόλεις, δεν ωφελήθηκε ποτέ από τον παραγόμενο πλούτο και τα έσοδα του εμπορίου. Εξάλλου, η μεγάλη ανισοκατανομή στην ιδιοκτησία της γης, αφού οι μεγαλογαιοκτήμονες κατείχαν τις περισσότερες εκτάσεις αστικής γης, οδήγησε στη δημιουργία παραγκουπόλεων κοντά στους χώρους εργασίας των εσωτερικών μεταναστών, που κατέφθαναν στην πόλη πριν αλλά και μετά την εκβιομηχάνιση. Οι Άγγλοι άποικοι στην πλειοψηφία τους, είτε επειδή δεν νοιάζονταν για τον τοπικό πληθυσμό, είτε επειδή θεωρούσαν προσωρινή την διαμονή τους, δεν σχεδίασαν άλλες πλευρές τις πόλης, εκτός

από την περιοχή όπου έμεναν οι ίδιοι, ούτε δημιούργησαν υποδομές, όπως αποχέτευση ή ανοιχτούς δρόμους. Τα έντονα προβλήματα που αντιμετωπίζει στο σήμερα η Κολκάτα, όπως η έλλειψη σχεδιασμένων δρόμων και υποδομών, έχουν κατά ένα μεγάλο μέρος τις ρίζες τους στην κληρονομιά της αποικιοκρατικής περιόδου.

Η πόλη δοκιμάστηκε έντονα και κατά την περίοδο μετά την ανεξαρτησία της Ινδίας το 1947. Καταρχάς, αποχωρίστηκε από ένα μεγάλο τμήμα της ενδοχώρας της και δέχτηκε δύο μεγάλα κύματα προσφύγων από το Ανατολικό Πακιστάν (σημερινό Μπανγκλαντές) το 1948 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Οι πρόσφυγες έπρεπε επειγόντως να επανεγκατασταθούν στην Κολκάτα, η οποία, όμως, πάλευε ακόμα να επουλώσει της πληγές της αποικιοκρατίας και δεν διέθετε τις υποδομές για να στεγάσει όλον αυτόν τον πληθυσμό. Παρ' όλες τις δυσκολίες, ωστόσο, η Κολκάτα θεωρείται η πλέον φιλόξενη πόλη για μετανάστες και πρόσφυγες και είναι, μάλιστα, η πιο ασφαλής πόλη της Ινδίας. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ενίσχυση της εκκοσμίκευσης από το *Αριστερό Μέτωπο*, η οποία είχε ήδη καλλιεργηθεί στην πόλη από τους Άγγλους. Για τους παραπάνω λόγους, στην Κολκάτα δεν έγιναν τόσο αισθητές οι θρησκευτικές συγκρούσεις μεταξύ ινδουιστών-σιχ και ινδουιστών-μουσουλμάνων κατά τις δεκαετίες του 1980 και αρχές του 1990. (Chakravorty, 2005: 74)

Οι παραγκουπόλεις της Κολκάτα είναι διασκορπισμένες σε όλο τον αστικό ιστό και διακρίνονται σε μικρά διαχωρισμένα κομμάτια. Η διάχυση αυτή των παραγκοπούλεων μέσα στην πόλη αποκλίνει από το πρότυπο της συγκεντρωμένης χωροθέτησης παραγκοπούλεων που απαντάται σε περιοχές πόλεων της Λατινικής Αμερικής ή της Αφρικής, μακριά από το κέντρο τους. Στην Κολκάτα, επιπλέον, η τοπική κυβέρνηση δεν επιδίωξε να γκρεμίσει τις παραγκουπόλεις που υπήρχαν εντός των πλούσιων περιοχών. Ωστόσο, η χωρική δομή της πόλης, που επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις οικονομικές πολιτικές, δείχνει να αλλάζει από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Η κυβέρνηση του *Αριστερού Μετώπου*, που έμοιαζε να αντιστέκεται στις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης, προσπάθησε μετά το 1994 τελικά να προσελκύσει ξένες επενδύσεις στην πόλη. Από την δεκαετία του 2000 και μετά, η Κολκάτα βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο και "εκσυγχρονίζεται". Χτίζονται καινούριες περιοχές, με μοντέρνα κτίρια, εμπορικά κέντρα, πολυχώρους με σινεμά και εστιατόρια, όπως η Rajarhat, που στεγάζουν, επίσης, τα γραφεία των μεγάλων εταιρειών της Τεχνολογίας της Πληροφορίας(ΤΠΕ) οι οποίες καταφτάνουν στην πόλη. Η χωροθέτηση των εταιρειών ΤΠΕ σε αυτές τις περιοχές έχει μετατρέψει ορισμένα τμήματά τους σε Ειδικές Οικονομικές Ζώνες(ΕΟΖ). Σε αυτές τις νέες περιοχές δεν έχουν θέση οι παραγκουπόλεις. Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι το κεφάλαιο τείνει να μεταμορφώσει τη χωρική δομή της πόλης και οι χωρο-κοινωνικές αντιθέσεις είναι πολύ πιθανό να οξυνθούν στην Κολκάτα τα επόμενα χρόνια.

Βιβλιογραφία

Ηλεκτρονικές Πηγές

Απογραφή της Ινδίας, 2011

<http://www.census2011.co.in/census/metropolitan/184-kolkata.html>

More Bengali than Byzantine

http://www.telegraphindia.com/1070608/asp/frontpage/story_7892781.asp

Οι Χιώτες στην Ινδία- Ο ονομαστός οίκος Πάλλη

<http://www.elinepa.org/index.php/el/publications-gr/rerearch-gr/23-meletes/140-oi-x>

<http://kolkataonwheelsmagazine.com/>

India Place Name Changes

<http://geography.about.com/od/specificplacesofinterest/a/indianames.htm>

<http://www.oldindianarts.in/search/label/Calcutta>

History of Kolkata

http://www.studio-basel.com/assets/files/files/09_atlas_web.pdf

<http://heritagecalcutta.org/chronology02.htm>

<http://www.calcuttaweb.com/history.shtml>

Population and Housing in Kolkata

http://www.studio-basel.com/assets/files/files/15_atlas_web.pdf

Old Indian photos

<http://www.oldindianphotos.in/search/label/Calcutta>

Σουηδία-SIPRI :Ινδία, Πακιστάν και Κίνα αύξησαν το πυρηνικό οπλοστάσιό τους.

<http://www.avgi.gr/article/400045/souidia-sipri-india-pakistan-kai-kina-auxisan-to-puriniko-oplostasio-tous>

Οι επιδημίες αυξάνονται εξαιτίας του ιατρικού τουρισμού

<http://www.monde-diplomatique.gr/spip.php?article369>

India world 's larger arms importer

<http://www.sipri.org/media/pressreleases/2011/armstransfers>

Crimes in mega cities

<http://ncrb.nic.in/CII2010/cii-2010/Chapter%202.pdf>

Introducing Kolkata metropolitan Area (2011)

http://www.kmdaonline.org/pdf/aar11/introducing_kma.pdf

Amit Chaudhury: My new perspective on Calcutta

<http://www.guardian.co.uk/books/2013/feb/02/amit-chaudhuri-new-perspective-calcutta>

Understanding slums: Case studies for the global report 2003

http://www.ucl.ac.uk/dpu-projects/Global_Report/cities/kolkata.htm

Slum diversity in Kolkata

<http://www.columbia.edu/cu/cuijas/Volume%20I/Issue%20II/W%20Collin%20Schenk%20-%20Slum%20Diversity.pdf>

Informal Settlements, Kolkata

http://www.studio-basel.com/assets/files/files/16_atlas_web.pdf

Urban growth and spatial transformation of Kolkata

[http://www.indusedu.org/IJRMEC/March2013\(Pdf\)/6.pdf](http://www.indusedu.org/IJRMEC/March2013(Pdf)/6.pdf)

College Street

<http://www.westbengaltourism.gov.in/web/guest/kolkata-collegestrt>

College Street: Boi Para for ever

<http://kolkataonwheelsmagazine.com/kolkata-history/road-history/college-street-boi-para-forever/>

College Street, Calcutta –A documentary

<http://www.youtube.com/watch?v=riPwhiWjEWM>

Kolkata Books

<http://www.youtube.com/watch?v=ZXCJVQeLQ8A>

Books in Kolkata

<http://www.mapsofindia.com/kolkata/books.html>

Rising Kolkata 's winners and losers

http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/crossing_continents/4830762.stm

Urban journal: The silver lining in Kolkata 's decline

<http://blogs.wsj.com/indiarealtime/2012/08/28/urban-journal-the-silver-lining-in-kolkatas-decline/>

Call to ensure traffic discipline in Kolkata

<http://www.thehindubusinessline.in/2004/09/06/stories/2004090600791300.htm>

Globalisation and urban restructuring of Bangalore, India: Growth of the IT Industry, its spatial dynamics and local planning responses

http://www.isocarp.net/Data/case_studies/255.pdf

The rise of the Bangalore Tigers

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6293291.stm>

Multinationals lead Indias IT revolution

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6288247.stm>

The global war for talent

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6293349.stm>

Indian IT-BPO Industry

<http://www.nasscom.org/indian-itbpo-industry>

Urbanisme, Chandigarh, India 1950-1965

http://www.fondationlecorbusier.fr/corbuweb/morpheus.aspx?sysId=13&IrisObjectId=6286&sysLanguage=en-en&itemPos=175&itemSort=en-en_sort_string1%20&itemCount=216&sysParentName=&sysParentId=65

Human Development Report 2013

http://hdr.undp.org/en/media/HDR2013_EN_Summary.pdf

Internet world stats

<http://www.internetworldstats.com/asia.htm>

Introducing Kolkata Metropolitan Area

http://www.kmdaonline.org/pdf/aar11/introducing_kma.pdf

Growth of IT in Kolkata (West Bengal July 2006)

<http://www.banglarmukh.com/>

Thirty Years of West Bengal Left Front Govt.

<http://cpim.org/content/thirty-years-west-bengal-left-front-govt>

West Bengal- Human Development Report 2004

http://hdr.undp.org/en/reports/national/asiathepacific/india/India_West%20Bengal_2004_en.pdf

Economy of Kolkata

http://www.indianetzone.com/15/economy_kolkata.htm

Narratives of Development in South Asia: Kolkata, South City and Solace

<http://www.kaurab.com/themudproposal/madhuja/narratives.pdf>

History of the National Library, India

http://www.nationallibrary.gov.in/nat_lib_stat/history.html

Brief History of Presidency College, Kolkata

http://www.presiuniv.ac.in/web/presidency_history.php

University of Calcutta

<http://www.caluniv.ac.in/>

Sanskrit College, Kolkata

<http://www.sanskritcollege.co.in/>

The Bengal Renaissance : a critique

http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/savifadok/151/1/Samanta_BengalRenaissance.pdf

Ο πλανήτης των παραγκουπόλεων (Davis Mike)

<http://radgeo.files.wordpress.com/2013/02/nlr26001.pdf>

Ξενόγλωσση

Basham A.L. (2007), The illustrated cultural history of India, New Delhi: Oxford University Press

Majumdar R.C. (1976), Renascent India (Nineteenth Century), Calcutta: Bharadwaj and CO

Luce E. (2011), In spite of the Gods, London: Abacus

India (2005) Eyewitness Travel Guides

Michael Wood (2006) The story of India, BBC

Chakravorty S.(2005), "From Colonial City to Global City? The Far-From-Complete Spatial Transformation of Calcutta," in The Urban Geography Reader, N. R. Fyfe and J. T. Kenny (Eds.), London and New York: Routledge. Pp. 84-92. (Reprint from Globalizing Cities: A New Spatial Order? P. Marcuse and R. van Kempen, editors, Oxford: Blackwell. pp. 56-77.)

Clawson D, Johnson D., Haarman V, Johnson M, (2007), World Regional Geography, Pearson Prentice Hall : σελ 483-509

Vivekananda(2012), Caste Culture and Socialism, Kolkata: Trio Process

Roy S. (2009), Integrating Needs of the Urban Poor in the Development Process: Some key issues in Kolkata Metropolitan Area: Institution of town planners, India Journal 6-3 , 1-10, July –September 2009.

Arindam Biswas, The spatial evolution of sustainability in urban growth: measurement, analysis and approach of south-east region of Kolkata, India.

Gyan Prakash(2002), The urban turn, Sarai Readers 2002: The cities of everyday life.

Racine J.(1990), Calcutta 1981: the city, its crisis and the debate on urban planning and development, New Delhi: Concept Publishing Company

Newton C., Calcutta landmarks, Calcutta: Government Printing Office

Barry J., Calcutta illustrated: a unique publication, Calcutta: Keshow Prosad Panday

Calcutta Metropolitan Planning Organisation Development and Planning (T and CP) Department (1966), Basic development plan for the Calcutta Metropolitan District 1966-1986, Calcutta.

Calcutta metropolitan planning organization development and planning Dept(1965), Regional planning for West Bengal: a statement of needs, prospects and strategy, West Bengal: Calcutta Metropolitan Organization.

Hutnyk J.(1996), The rumour of Calcutta: tourism, charity and the poverty of representation, London: Zen Books

Ελληνική

Braudel F.(2010), Γραμματική των Πολιτισμών, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σελ 317-361

Young R.(2007), Μετααποικιακή θεωρία- Μια ιστορική εισαγωγή, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη

Said E. (1996), Κουλτούρα και ιμπεριαλισμός, Αθήνα: Νεφέλη

Marx K., Engels F. (2003), Η αποικιοκρατία στην Ασία (Ινδία, Περσία, Αφγανιστάν), Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα, σελ 9-62

Οκτάβιο Πας (2005), Στο φως της Ινδίας, Αθήνα: Κέδρος

Βαΐου Ν., Χατζημιχάλης Κ. (2012), Ο χώρος στην αριστερή σκέψη, Αθήνα: Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς – Νήσος, σελ 196-202

Βελισσαρόπουλος Δ. (1992), Ιστορία της Ινδικής φιλοσοφίας, Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη

Ediade – Couliano (1992), Λεξικό των θρησκειών, Αθήνα: Χατζηνικολή

Jordis C. (2006), Γκάντι (Βιογραφία), Αθήνα: Εκδόσεις Κασταλία

Ρόι Α.(2010), Ινδία – Βαδίζοντας με τους συντρόφους – Οι άγνωστες εξεγέρσεις, ο άγνωστος πόλεμος του 21^{ου} αιώνα, Αθήνα: Εκδόσεις Α/συνέχεια

Ταγκόρ Ρ. (2009), Ο κόσμος και το σπίτι, Αθήνα: Πάπυρος

Βάσκο Ντα Γκάμα(Χιδίρογλου), (1999), Το πρώτο ταξίδι στις Ινδίες, Αθήνα: Στοχαστής

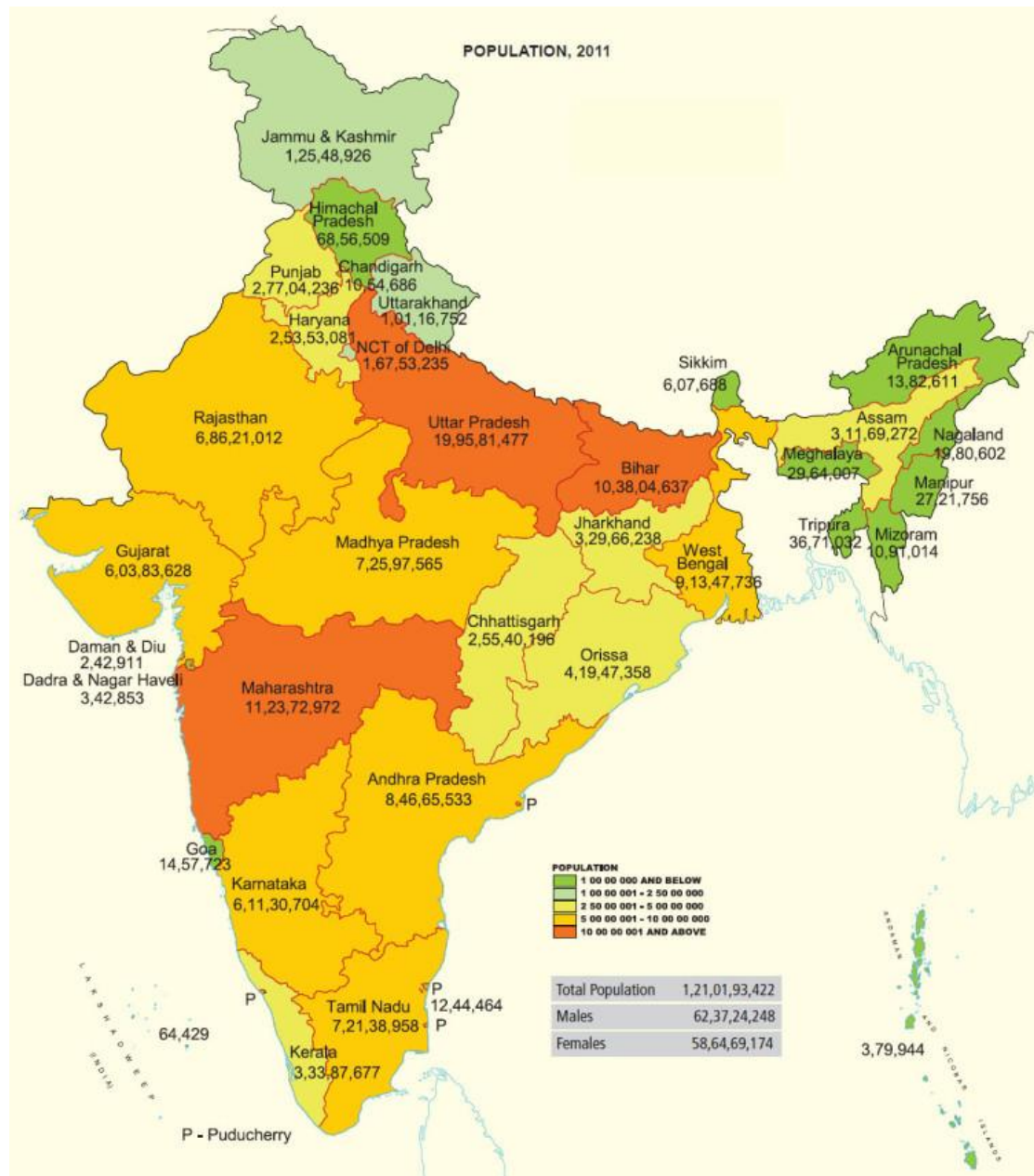
Μοδινός Μ., Ευθυμιόπουλος Η.(επιμ.) (2000), Η βιώσιμη πόλη, Αθήνα: Στοχαστής, σελ 15-29

Μεγάλοι Πολιτισμοί – Ινδία (2010), Αθήνα: Ημερησία Α.Ε .Ε.

Παγκόσμια Γεωγραφία, Β' Τόμος (1996), Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σελ 388-405

Wolf E.(2008), Η Ευρώπη και οι λαοί χωρίς ιστορία, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

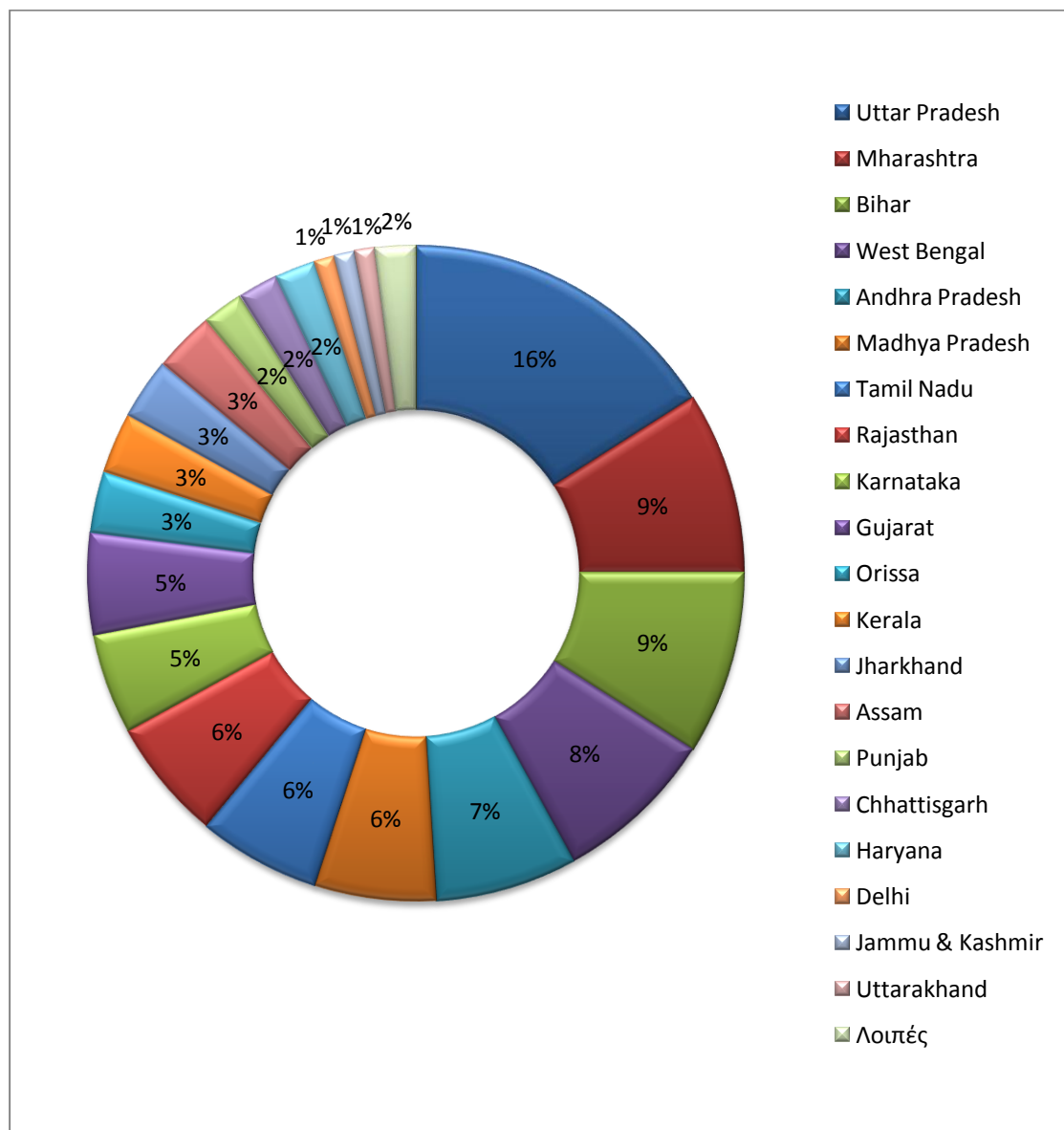
Παράρτημα

Χάρτης Χ28: Πληθυσμός της Ινδίας ανά κρατίδιο το 2011

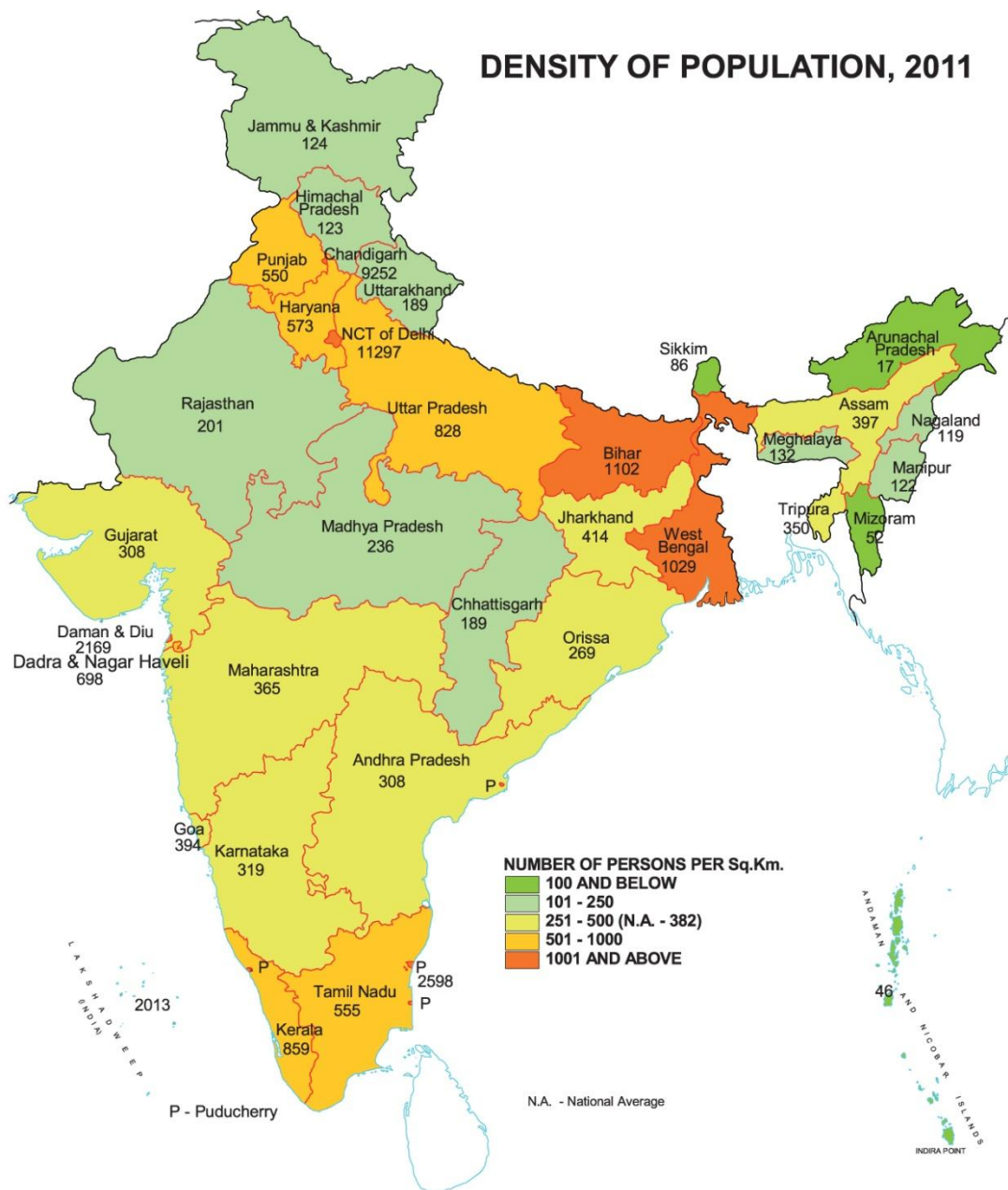
Πηγή: <http://asiknews.wordpress.com/2011/09/13/statewise-population-of-india-2011-census/>

Ποσοστιαία αναλογία πληθυσμού ανά Κρατίδιο, Ινδία : 2011

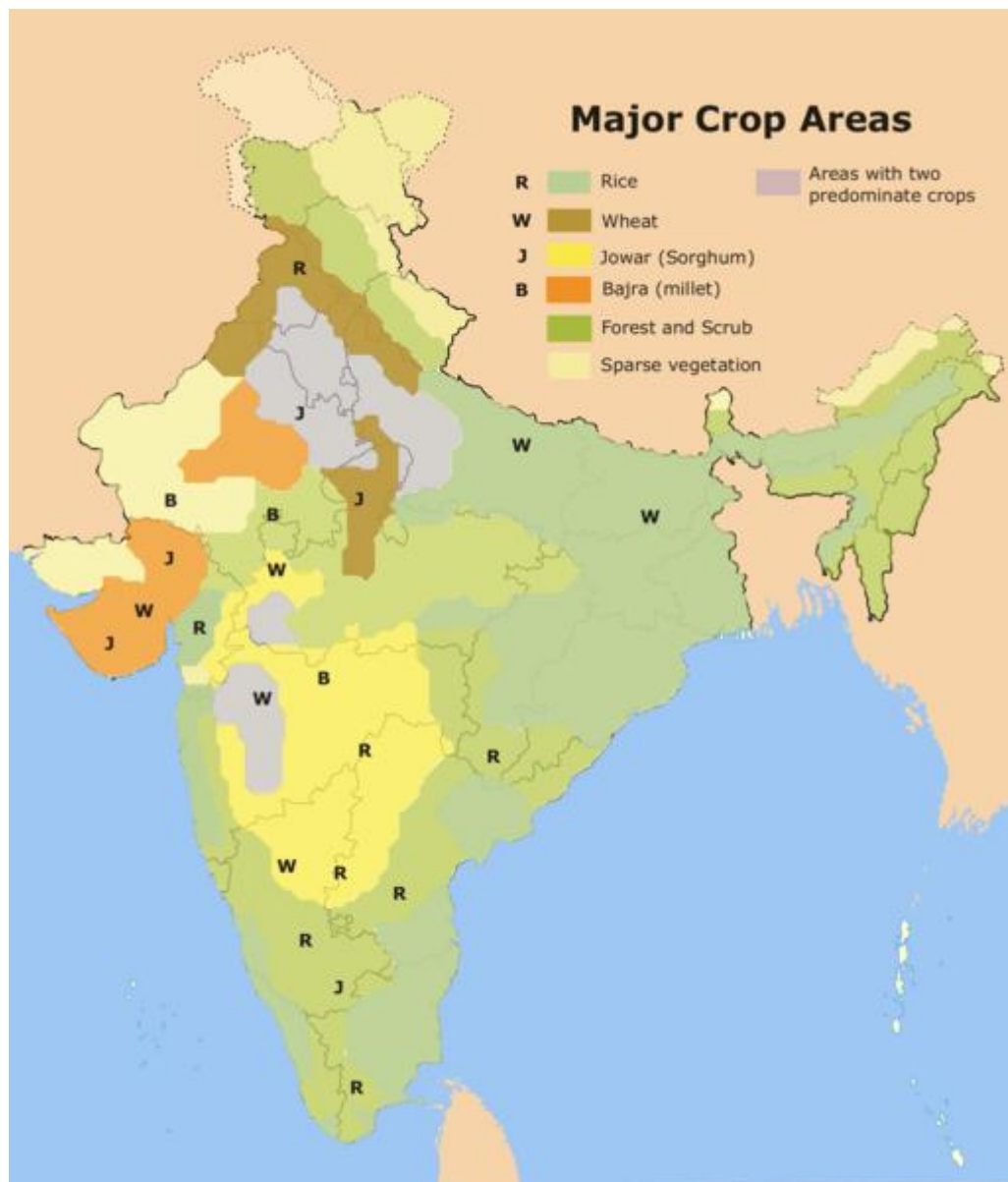
Διάγραμμα Δ5 : Ποσοστιαία αναλογία πληθυσμού ανά κρατίδιο

Πηγή: Ιδία επεξεργασία, από την απογραφή της Ινδίας το 2011.

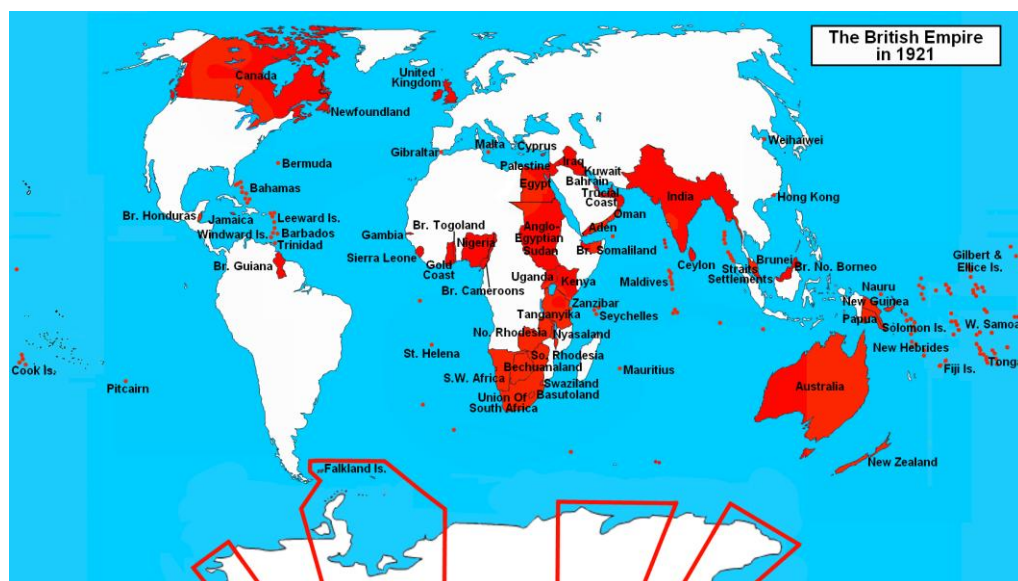
Χάρτης Χ29: Πληθυσμιακή πυκνότητα σε κάθε κρατίδιο.

Πηγή: http://cgge.aag.org/PopulationandNaturalResources1e/CS_India_Aug12/index.html

Χάρτης Χ30: Κύριες περιοχές καλλιεργειών

Πηγή : http://en.wikipedia.org/wiki/File:Major_crop_areas_India.png

Χάρτης Χ31: Η βρετανική αυτοκρατορία το 1921^(*)

Πηγή: <http://www.atlasofbritempire.com/>

(*)Η βρετανική αυτοκρατορία εκτεινόταν σε όλα τα μήκη και πλάτη του κόσμου. Γι' αυτό και της είχε δοθεί το όνομα: "Η αυτοκρατορία στην οποία ο ήλιος δεν δύει ποτέ".

No.	Κρατίδιο-πολιτεία	Πληθυσμός	Ρυθμός Ανάπτυξης	Έκταση σε τετραγωνικά χιλιόμετρα	Πυκνότητα /τετραγωνικό χιλιόμετρο	Αναλογία φύλου	Ποσοστό εγγραμμάτων
-	India	1,210,193,422	17.64	3287240	382	940	74.04
1	<u>Uttar Pradesh</u>	199,581,477	20.09	240928	828	908	69.72
2	<u>Maharashtra</u>	112,372,972	15.99	307713	365	946	82.91
3	<u>Bihar</u>	103,804,637	25.07	94163	1102	916	63.82
4	<u>West Bengal</u>	91,347,736	13.93	88752	1029	947	77.08
5	<u>Andhra Pradesh</u>	84,665,533	11.10	275045	308	992	67.66

No.	Κρατίδιο- πολιτεία	Πληθυσμός	Ρυθμός Ανάπτυξης	Έκταση σε τετραγωνικά χιλιόμετρα	Πυκνότητα /τετραγωνικό χιλιόμετρο	Αναλογία φύλου	Ποσοστό εγγραμμάτων
-	India	1,210,193,422	17.64	3287240	382	940	74.04
6	<u>Madhya Pradesh</u>	72,597,565	20.30	308245	236	930	70.63
7	<u>Tamil Nadu</u>	72,138,958	15.60	130058	555	995	80.33
8	<u>Rajasthan</u>	68,621,012	21.44	342239	201	926	67.06
9	<u>Karnataka</u>	61,130,704	15.67	191791	319	968	75.60
10	<u>Gujarat</u>	60,383,628	19.17	196024	308	918	79.31
11	<u>Orissa</u>	41,947,358	13.97	155707	269	978	73.45
12	<u>Kerala</u>	33,387,677	4.86	38863	859	1084	93.91
13	<u>Jharkhand</u>	32,966,238	22.34	79714	414	947	67.63
14	<u>Assam</u>	31,169,272	16.93	78438	397	954	73.18
15	<u>Punjab</u>	27,704,236	13.73	50362	550	893	76.68
16	<u>Chhattisgarh</u>	25,540,196	22.59	135191	189	991	71.04
17	<u>Haryana</u>	25,353,081	19.90	44212	573	877	76.64
18	<u>Delhi</u>	16,753,235	20.96	1483	11297	866	86.34
19	<u>Jammu and Kashmir</u>	12,548,926	23.71	222236	56	883	68.74
20	<u>Uttarakhand</u>	10,116,752	19.17	53483	189	963	79.63
21	<u>Himachal Pradesh</u>	6,856,509	12.81	55673	123	974	83.78

No.	Κρατίδιο- πολιτεία	Πληθυσμός	Ρυθμός Ανάπτυξης	Έκταση σε τετραγωνικά χιλιόμετρα	Πυκνότητα /τετραγωνικό χιλιόμετρο	Αναλογία φύλου	Ποσοστό εγγραμμάτων
-	India	1,210,193,422	17.64	3287240	382	940	74.04
22	<u>Tripura</u>	3,671,032	14.75	10486	350	961	87.75
23	<u>Meghalaya</u>	2,964,007	27.82	22429	132	986	75.48
24	<u>Manipur</u>	2,721,756	18.65	22327	122	987	79.85
25	<u>Nagaland</u>	1,980,602	-0.47	16579	119	931	80.11
26	<u>Goa</u>	1,457,723	8.17	3702	394	968	87.40
27	<u>Arunachal Pradesh</u>	1,382,611	25.92	83743	17	920	66.95
28	<u>Puducherry</u>	1,244,464	27.72	479	2598	1038	86.55
29	<u>Mizoram</u>	1,091,014	22.78	21081	52	975	91.58
30	<u>Chandigarh</u>	1,054,686	17.10	114	9252	818	86.43
31	<u>Sikkim</u>	607,688	12.36	7096	86	889	82.20
32	<u>Andaman and Nicobar Islands</u>	379,944	6.68	8249	46	878	86.27
33	<u>Dadra and Nagar Haveli</u>	342,853	55.50	491	698	775	77.65
34	<u>Daman and Diu</u>	242,911	53.54	112	2169	618	87.07
35	<u>Lakshadweep</u>	64,429	6.23	32	2013	946	92.28

Πίνακας 3: Στοιχεία πληθυσμού της Ινδίας ανά κρατίδιο, το 2011

Πηγή: Απογραφή της Ινδίας το 2011.

